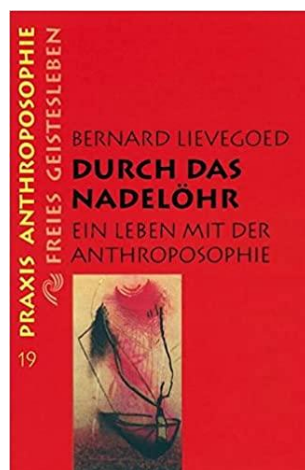

Bernards Lievegoeds

Caur adatas aci

Dzīve ar antropozofiju

Durch das Nadelöhr. Ein Leben mit der Anthroposophie.

Interview von Jelle van der Meulen. Freies Geistesleben, Stuttgart 1992,

[ISBN 3-7725-1219-4](https://www.frees-geistesleben.de/ISBN-3-7725-1219-4)

Jelle van der Meulen intervija

Pirmizdevums 1991

SATURS

Jelles van der Meulena priekšvārds	3
Jaunība Nīderlandes-Indijā	5
<i>Resnais un tievais javajiski</i>	5
<i>Dvēsele: dzeltena ar melniem plankumiem</i>	10
<i>Liktenīgs pareģojums</i>	11
<i>Par vēlu nonācis pie tempļa</i>	13
Tikšanās ar antropozofiju	15
<i>"Es redzēju tikai viņas rokas"</i>	15
<i>Iekšējā gatavošanās</i>	19
<i>Šķietami sakauts</i>	25
Veidošanās gadi	30
<i>Ar ratiņiem pa sniegu</i>	30
<i>Jaunā ezotēriskā nostāja</i>	35
<i>Par vēlu atnācis, par agru devies ceļā</i>	41
<i>Durvis, kuras stāv atvērtas</i>	42
"Liela gara cīņa norisināsies..."	45
<i>Laika kvadrāts</i>	45
<i>Kristīga infrastruktūra</i>	49
<i>Merkuriāla personība</i>	53
Daži noslēdzoši Bernarda Lievegoeda sarunas papildinājumi	58
Literatūra	61

Priekšvārds

Mēs runājāmieš viens ar otru trīs dienas ilgi, vienu dienu viņa brīvdienā namiņā frīziešu ezeru tuvumā, divas dienas viņa darba istabā Ceistā. Sarunas noveda mūs ne tikai pie šī smagā, nu jau gandrīz pagājušā, gadsimteņa svarīgākajiem notikumiem, mēs runājām arī par nākotni. Jo tai Bernards Lievegoeds pievērsās vienmēr atkal, pat tad, kad runā par pagātni - arī tad par nākamības lietām. Arī tagad, kad viņš ir sasniedzis astoņdesmit piecu gadu vecumu, liekas, ka it kā visu, ko saka, viņš uzskatītu par sagatavošanos rītdienai.

Bernards Lievegoeds ir antropozofs. Visa viņa dzīve norisinās Rūdolda Šteinera 1900.-1925. gados nodibinātās garazinātnes praktiskas īstenošanas zīmē. No zināma redzesviedokļa varētu pat teikt, ka kopš trīsdesmitajiem gadiem Bernarda Lievegoeda dzīves gājums sakrīt ar antropozofiskās kustības attīstību Nīderlandē. Daudzi jautājumi un problēmas, ar kurām viņš ir spēkojies gadu desmitiem ilgi, vienlaicīgi ir to jautājumu nostādnes, kas raksturo šīs kustības attīstību.

Taču Bernards Lievegoeds nav tikai antropozofs, viņš ir arī "laikabiedrs", tas nozīmē: lieli apvērsumi rietumu civilizācijā kopš trīsdesmitajiem gadiem ir uzlikuši savu zīmogu viņa dzīvei un darbam. Viņa ražīgās dzīves izšķirošākās tēmas itin visas ir izrietējušas no mūsu laika nepieciešamībām.

Sarunas, kuras ir fiksētas šajā grāmatā, ievēd lasītāju ne tikai Lievegoeda darbistabā, bet arī viņa "ieکشējajā kambarīti". Viņš pats šo iekشējās dzīves realitāti sauc par savu "ieکشējo biogrāfiju", atšķirībā no "ārējās biogrāfijas". Ka viņš šajā grāmatā - pēc nelielas saprotamas vilcināšanās - atklāti runā par savu iekشējo dzīvi, laikam gan ir saistīts ar atzinumu, ka ārējais nav apjēdzams bez tam piederīgā iekشējā. Un tajā, blakus jau pieminētajai orientācijai uz nākotni, ir Bernarda Lievegoeda otra būtiskā īpatnība: darboties uz iekشējo (ezotērisko) impulsu pamata.

Bernards Lievegoeds ir ezotēriķis, gan bez "noslēpumainā", mistiskā auras. Kas kādreiz ir nonācis saskarsmē ar antropozofiem vai antropozofiskām iestādēm, varētu būt pamanījis, ka bieži starp redzamo priekšplānu un neredzamo fonu ir plaša. Tas, ko antropozofi *dara* (piemēram: valdorfskolas, bioloģiski-dinamiskā lauksaimniecība, paplašinātā medicīna), tiek izjauts kā saprātīgs un atjaunojošs, bet tas, ko viņi *domā*, bieži paliek neskaidrs un grūti uztverams.

Bernardam Lievegoedam ir izdevies šo nesakrītību pārvarēt. Arī sarunās par ezotēriskām lietām valdzina viņa vaļsirdība. Viņam nav nekādu baiļu tikt nepareizi saprastam. Viņš vienkārši savā veidā saka to, ko grib pateikt, un tad, kad uzskata to par pareizu. Šajā ziņā viņš ir moderns ezotēriķis, kurš garazinātnes saturu sabiedriskajai dzīvei atklāj visā pilnībā, ar pārliecību un bez baiļošanās. Nav jābrīnās, ka šāda nostāja bieži nes sev līdzīkus konfliktus, arī pašā antropozofiskajā kustībā. Sarunās tiks skarts arī šis viņa dzīves aspekts.

Bernards Lievegoeds grib īstenot antropozofiju. Tas ir pamudinājis viņu dibināt daudzus iestādījumus: no ārstnieciskās pedagoģijas institūta "Zonnehuizen Veldheim/Stenia" līdz NPI - Organizāciju attīstības institūtam, kā arī "Vrije Hogeschool" (Brīvā augstskola), ja

nosaucam tikai pazīstamākos. Tas pats attiecas uz viņa darbību dažādās universitātēs un uz daudzajām grāmatām, kuras viņš ir sarakstījis, kā "*Organizācijas mainība*", "*Dzīves krīzes - dzīves iespējas*", "*Cilvēks pie sliekšņa*" un beidzot "*Senās mistērijas un sociālā evolūcija*". Gan grāmatām, gan institūtiem ir spēkā: tie ir priekš visiem, ne tikai priekš antropozofiem.

Šīs sarunas ar Lievegoedu *gribēju* es. Tam pamatā bija daži jautājumi, kuri mani nodarbināja jau ilgāku laiku. Daži no tiem attiecās uz Bernarda Lievegoeda personību; lasītājam pēc grāmatas izlasīšanas būs viegli pamanīt, par kuriem jautājumiem te iet runa. Pārējie jautājumi ir saistīti ar lomu, ko ir spēlējusi antropozofiskā kustība šajā gadu simtenī un ko tā varētu spēlēt nākamībā. Tā kā es iepazinu Lievegoedu kā tādu, kas dzīvo ar šiem pašiem jautājumiem, man šķita, ka drīkstu šo sarunu iniciatīvu ņemt savās rokās.

Taču Lievegoeds nebūtu Lievegoeds, ja viņš savu piekrišanu nesaistītu ar vienu pavisam noteiktu nosacījumu. Ir vēl dažas, tā viņš teica, steidzamas tēmas, kuras viņš gribētu nodot atklātībai, kuras liekas svarīgas saistībā ar nākamo laiku. Īsumā - viņš gribēja runāt par nākotni. Taču sarunu laikā parādījās, ka šīs tēmas pilnībā ir manu jautājumu lokā, tā ka mēs ļoti labi sapratāmies.

Pēdējajā nodaļā Bernards Lievegoeds pārņēma iniciatīvu. Tur ir atainots tas, ko viņš pats labprāt gribēja pateikt. Taču lasītājs pamanīs, ka tieši tas jau ir sagatavots pirmajās trīs nodaļās, izejot no maniem jautājumiem.

Dažas dienas pēc tam, kad es biju nosūtījis Lievegoedam manuskriptu caurskatīšanai, es to saņēmu atkal atpakaļ ar dažām piezīmēm uz lappušu malām. Pretēji manām gaidām, viņš gandrīz neko nebija saīsinājis, īstenībā tikai papildinājis. Šie papildinājumi bez izņēmuma ir iekļauti tekstā. Taču lielais pārsteigums bija īss apskats, ko viņš bija uzrakstījis ar zīmuli uz pēdējām lapām. To var uzskatīt par sava veida pēcvārdu, mūsu sarunu apkopojumu, kas skaidri parāda, kuri akcenti ir galvenie viņam personīgi. Arī šis nobeigums ir ietverts grāmatā.

Grāmata nav biogrāfiska skice, kaut arī kāds nākotnes biogrāfs (kurš noteikti reiz būs) te atradīs šo to noderīgu. Tas ir nācis no Lievegoeda gatavības stāstīt par savu dzīvi un no mana apbrīna par viņa darbību un paveikto. Tekstu varbūt vislabāk ir lasīt kā stāstu, kura galvenā persona reizē arī ir pats stāstītājs.

Amsterdama, 1991.

Jelle van der Meulen

Jaunība Nīderlandes-Indijā

Bernarda Lievegoeda vecāki 1902. gadā (tēvs) un 1903. gadā (māte) pārcēlās uz dzīvi no Nīderlandes uz Sumatru, kur tēvs kļuva par "Sumatra Post" redaktoru. 1905. gada 2. septembrī Medānā/Sumatrā piedzimst Bernards Lievegoeds. Tur viņš apmeklē pamatskolu un draudzējas ar saviem vienaudžiem no visdažādākajām reliģiskajām vidēm. Pēc divu gadu ilgas uzturēšanās Roterdamā, par jaunu dzimteni kļūst Java, kur viņa tēvs kļūst par lielākā Nīderlandes-Indijas laikraksta "De Lokomotief" ("Lokomotīve") šefredaktoru. Tur Bernards apmeklē vidusskolu, 1923. gadā viņš nokārto nobeiguma eksāmenus Hāgā.

Resnais un tievais javajiski

Bernards Lievegoeds: Uzaugt Sumatrā un Javā nozīmē pakļauties vareņajam dabas spēkam... Svētdienu rītos ap pieciem mēs bieži kopā ar draugiem devāmies augšup pa Semarangas upi, līdzī paņēmuši ieročus, lai šautu zivis. Rītausmā tās uzpeldēja virspusē, lai iekamptu gaisu. Protams, tikai reti izdevās kādai no tām tiešām trāpīt, bet, kad kādreiz tomēr laimējās, tad tas, dabiski, bija kaut kas lielisks. Kad beidzot negaidīti bija trāpīts kādai zivij, tad iedeva pāris feniņu javiešu zēniem, un viņi ienira pēc zivs, lai izceltu to no ūdens.

Mēs arī bieži gājām uz to vietu pie upes, kur stāvēja baržas. Nedēļas laikā tās izmantoja, lai no sēkļiem transportētu smiltis celtniecībai. Svētdienās tās stāvēja pieslēgtas, bet atslēgu viegli varēja dabūt vaļā ar saliektu naglu. Tā mēs paņēmām sev virsuzrauga baržu un braucām četratā pa upi augšup līdz sēkļiem, lai šautu aligatorus! Ja ar labu devu veiksmes kādam trāpīja, tas tūlīt ienira zem ūdens un pazuda. Tomēr mums likās, ka mēs darījām kaut ko tiešām derīgu, jo javiešiem bija ārkārtīgi daudz raizū ar šiem dzīvniekiem: nakts vidū, tumsā tie līda ārā krastā un laupīja vistas no staļļiem!

Šajos pasākumos mēs nēsājām tikai salmu cepures, citādi bijām pilnīgi kaili. Tā kā tur bija daudz krāču, mums nemitīgi vajadzēja atstāt laivu, lai izvilktu un izvadītu to cauri daudzajām šaurajām vietām. Pēc piecām stundām un daudzām krācēm mēs nonācām augstākā līdzenumā, kur parasti iekurinājām uguni, vārījām rīsu un šāvām uz plēsīgajiem putniem. Javā bija savdabīgi izturēšanās noteikumi: iedzimto jaunieši šāva baložus un mēs - plēsīgos putnus. Uz pēcpusdienas beigām mēs tad atkal braucām atpakaļ, bet tagad pa straumi uz leju. Nu māksla bija ar garām kārtīm izlavierēt laivu cauri mežonīgajām krācēm. Stundas laikā bijām atkal mājās Semarangā.

Un tad mūsu lielie gājieni kalnos. Kad bija brīvdienas, mēs iznomājām mājiņu 3500 m augstā Merbabu nogāzē, tādu javiešu būdiņu no pīteņiem un ar jumtu no palmu lapām. No turienes mēs uzsākām savus pārgājienus. Ceļā vienmēr devāmies vakarā, jo vēsumā varēja labāk kāpt. Nākošā rīta agrumā mēs sasniedzām virsotni. Kas par skatu! Visapkārt kalnu smailes un mākoņu jūra zem tevis. Kalna galā dzīvoja kāds vientuļnieks; tas pārdeva par divarpus centiem tasi kafijas. Ūdeni priekš tās viņš nesa no kaut kurienes no akas.

Dienu tad mēs pavadījām guļot tur augšā, un pret vakaru sākās nokāpiens, šoreiz pa kalna otru pusi. Tur atradās Solo sultāna vasaras rezidence. Kad viņš nebija mājās, tur varēja pārnakšņot, tas nozīmē, ja sargiem iedeva nedaudz naudas... Tad ierādīja kādu no sievu telpām. Tur bija arī tualete ar apmēram piecpadsmit caurumiem vienā rindā virs upes. Tur tad mēs sēdējām, katrs virs viena tāda cauruma, un runājāmies. Iet uz tualeti, tas tur bija sociāls notikums. Aiz Merbabu bija cits kalns - Merapi, aktīvs vulkāns. Tajā sēra tvaiku dēļ nevarēja kāpt vienmēr. Krāterī varēja nokāpt, kad vējš pūta no muguras. Dziļumā bija pumeka korķis, no kura pacēlās tvanīgi tvaiki.

Šādi pārgājieni bieži ilga piecas dienas. Kad palika tumšs, mēs gājām uz kādu ciematu un jautājām buram, vadonim, vai mēs drīkstētu tur pārgulēt. Eļļas lampas gaismā varēja klausīties bezgalīgus stāstus par ražu, notikumiem ciematā un arī par to, kurš bija nabags un kurš bagāts. Bagātībai tur bija pavisam cita nozīme nekā te Rietumos. Es vēl atceros, ka man tika stāstīts par kādu vīru, kurš esot ļoti bagāts. Es jautāju: kāpēc bagāts? Vai viņam ir daudz naudas? Nē, naudas vīram nebija. Vai viņam piederēja daudz zemes? Nē, zemes un lauku viņam, protams, arī nebija. Bet kas tad viņam bija? Atbilde bija: tas vīrs ir bagāts, jo viņam ir daudz attiecību.

Īstenībā javiešu vārdu "bagāts" nevar īsti pārtulkot. Es jautāju, vai es varētu kādreiz šo vīru satikt un tiku nākošajā vakarā aizvests pie kādas mazas būdeles. Vīrs sēdēja uz zemes un tajā brīdī pina bambusa sloksnes, kuras bija vajadzīgas būdas remontam. Es teicu buram: Bet kas tad ir tāds īpašs šim vīram? "Šis vīrs," skanēja atbilde, "ir palīdzējis daudziem cilvēkiem!" Vēlāk es apjēdzu, kas ar to bija domāts. Javiešu sabiedrībā skaitījās bagāts, ja bija palīdzējis citiem cilvēkiem. Jo, ja bija palīdzējis daudziem cilvēkiem, tad bija tiesības viņiem teikt: Nāc, palīdzi man remontēt manu māju, es tev toreiz arī palīdzēju. Ja šī palīdzība tiek sniegta, tad parāds ir dzēsts. Bet, ja parādu atstāj neatprasītu, tad tev visur ir cilvēki, kuri palīdzēs, ja tas tiešām būs vajadzīgs. Javiešiem ir spēkā: jo vairāk atdod, jo bagātāks kļūst!

Vai Jūs interesāties par atšķirībām starp rietumu un javiešu kultūrām?

Es gribēju saprast javiešu kultūru. Es arī labprāt gribēju zināt, kā javieši redz mūs, rietumniekus. Blakus mūsu vasarnīcai dzīvoja kāds apgabala pārvaldes ierēdnis. Viņam bija dēls, kurš bija nokārtojis savus skolas nobeiguma eksāmenus tehnikā Surabajā. Lai nosvinētu šo dienu, tika sarīkoti svētki, kas ilga veselu nedēļu. Wajang-dejotāji spēlēja ainas no hindustāniešu eposa "Mahabharata" no pulkstens sešiem vakarā līdz sešiem no rīta septiņas dienas vienu pēc otras. Stundu pēc stundas javieši tupēja lokā uz zemes. Viņi zināja šos stāstus caur un cauri, taču palika sēžam un negarlaikojās nevienu sekundi. Mēs, rietumu cilvēki, labprātāk skatāmies teātri, ko mēs vēl nezinām. Taču javieši ļauj vienmēr atkal saistīt sevi Mahabharatas tēliem. Tas atstāja uz mani dziļu iespaidu.

Starp Mahabharatas ainām bija intermeco. Tad parādījās vienmēr vienas un tās pašas divas figūras, viens mazs, resns un otrs garš, tievs. Viņi spēlēja šajā izrādē tieši tādu pašu lomu kā Merkūrs grieķu mitoloģijā: viņi bija dievu sūtņi. Kas par prototipu, vai ne? Resnais un tievais! Bet starpbrīžos viņi neuzstājās vis kā dievu sūtņi, bet gan kā jokdari, kas parādās. Tad viņi iesāka stāstīt visu ko, kas tik ciematā bija gadījies. Javiešiem par to vienmēr bija sirsnīgi jāsmejas. Es viņus nesapratu un reiz - viens no abiem tikko bija izdarījis īpaši

amizantas kustības - es vaicāju, kāpēc viņiem par to tā jāsmejas. Tad atklājās, ka viņš bija atdarinājis veidu, kā skrien eiropieši!

Vēlāk es jautāju mūsu mājas zēnam Abdulam, ar kuru man bija labas attiecības, kāpēc par eiropiešiem būtu tā jāsmejas? "Zini, kas tas ir," viņš teica, "jūs vienkārši neesat tā kultivēti. Jūs smeجاتies, kad nepiederas smieties, jūs uzstādat tieši tos jautājumus, kurus nevajadzētu uzdot un, kad jūs skrienat, tad jūsu kustības ir tādas lempīgas."

Tas Jūs neaizvainoja?

Nemaz ar nē! Es domāju, viņam bija daudz taisnības. Kādu dienu šis Abduls - mēs viņu saucām par Doelu (izrunā "Dūl" - nīderlandiski "mērķis"), pienāca pie mana tēva un jautāja, vai viņš varētu dabūt brīvu vienu nedēļu, lai aizietu uz mājām uz savu ciematu. "Kas noticis?" vaicāja tēvs. "Na jā," teica Doels, "mana māte ir nomirusi, un man viņa jāapglabā..." Tēvs atcerējās, ka Doela māte pirms pusgada vienreiz jau bija nomirusi un ka viņš arī toreiz bija lūdzis atvaļinājumu. Tāpēc viņš teica: "Par to nevar būt ne runas, tev taču nav tava māte divreiz jāapglabā!" - "Nē, kungs," teica Abduls, "tā ir taisnība..." - "Bet," mans tēvs vaicāja tālāk, "par ko tad īsti ir runa?" - "Najā," teica Doels, "es taču ļoti labprāt gribētu apglabāt savu māti..." - "Nu tad ej ar," teica tēvs, "bet es nebiju no tevis gaidījis, ka tu nāksi pie manis ar tādiem meliem!"

Tajā pašā vakarā es prasīju Doelam, kas tad īstenībā ir noticis, un viņš teica: "Zini, jūs parādiēt tik maz iejūtības! Ja es tik atklāti meloju, tad es ar to gribu pateikt: īsto iemeslu es jums nevaru teikt. Tad jums nevajag tālāk izjautāt. Tad jums ir jāsaka: "Doel, es ceru, ka tavai mātei būs labas bēres!"

Vai Jums bija draugi starp iezemiešiem?

Vidusskolā mūsu klasē bija 24 skolēni. Divi no tiem bija tādi, ko sauca par eiropiešiem. Septiņiem bija ķīniska izcelsme, bija pieci javieši un viens melnais. Atlikušie bija iezemieši. Es sēdēju vienā solā ar ķīnieti Bee Tat Kwanu, un mēs bijām cieši sadraudzējušies. Viņš nāca no stingri budiskas vides; kad viņu apmeklēja mājās, tad iegāja budisma pasaulē. Bet, ja es aizgāju pie Bandjaransari, tad nonācu ortodoksālā islama pasaulē. Mani vecāki bija liberāli-protestantiski, bet īstenībā es esmu uzaudzis multikulturālā vidē. Budisti, musulmaņi - tie bija mani skolas draugi... Eiropiešu bērni veidoja skaitlisko mazākumu.

Jums bija sirds draugi?

Kad man bija sešpadsmit gadu, es dzīvoju savās devītajās mājās. Nevienā skolā, izņemot vidusskolu Javā, es nebiju ilgāk par vienu vai augstākais diviem gadiem. Man nebija nekādas izdevības izveidot draudzības. Bez tam es vēl pusotru gadu nodzīvoju Roterdamā, apmēram desmit gadu vecumā. Tā bija eiropiska starpstacija. Pēc tam mēs pārcēlāmies atpakaļ uz Javu. Tā man vajadzēja sākt vienmēr no jauna...

Daudzkārtējās pārceļšanās, daudzas dažādas kultūrvides - būtiska Jūsu jaunības iezīme šķiet kustīgums.

Es biju spiests attīstīt izpratni par dažādiem sociāliem un reliģiskiem izturēšanās veidiem ārpus savas mājas. Tādējādi es iemācījos piemēroties visām iespējamām vidēm. Ka cilvēki var būt pilnīgi savādāki nekā tu pats, to es apjēdzu jau agri. Protams, mani tiešām interesēja citi paradumi un kultūras. Runa nebija tikai par ārēju nepieciešamību tikt ar to galā, man bija arī iekšēja tieksme šajā virzienā.

Es daudzko iemācījos pirmām kārtām no Doela, mūsu mājas zēna. Viņš bija piedalījies Wajang-spēlēs, un no viņa es iemācījos, piemēram, nozīmi tiem žestiem, kuri pieder šai ēnu spēlei. Bet, neskatoties uz šiem ārējiem sociāliem un kulturāliem apstākļiem, var teikt, ka uzaugšana toreizējā "Nīderlandes-Indijā" deva vēl ko citu: ēteriskais ķermenis tika izveidots pavisam savādāk nekā Nīderlandē, jo uz šīm salām ir pavisam cita elementārā vide.

Tāpēc arī, kad es 1929. gadā satikos ar Itu Wegmani, mums jau pēc piecām minūtēm bija sajūta, ka esam sen pazīstami. Viņa līdz piecpadsmit gadu vecumam arī bija dzīvojusi Javā - viņa austrumu daļā, es centrālajā Javā. Domāju, ka viņa tāpat bija meklējusi tādas inkarnācijas apstākļus, kas palīdzētu attīstīt elastīgu priekšstatu dzīvi.

Bez šīs elastības ir vēl viena manas jaunības iezīme: iekšēja vientulība. Es augu vakuumā un dzīvoju ar jautājumiem un sajūtām, kuras manā tiešajā apkārtnē nekad netika nopietni apspriestas.

Jūs domājat: pie jums mājās?

Mana māte bija ļoti noteikta sieviete. Viņa bija kaislīga feministe un pirmā priekšsēdētāja Nīderlandes-Indijas biedrībā par sieviešu vēlēšanu tiesībām. Viņai bija nepanesami, ka sievietes tika ierindotas otrajā vietā. Es dzirdu viņu sakām: "Ka jāstiepj roka pēc naudas mājsaimniecībai! Ka nedrīkst pati to nopelnīt!"

Tur viņai, protams, bija pilnīga taisnība. Bet pie mums mājās šī viņas nostāja dažreiz noveda pie sasprindzinātām situācijām. Ne tāpēc, ka mans tēvs nebūtu ar viņu vienis prātis, tieši pretēji, bet šī nepārtrauktā iekšējā cīņa, ko veda mana māte, radīja spriedzi, kura neatstāja nekādu vietu tiem iekšējajiem jautājumiem, kuri dzīvoja manī. Sieviešu finansiālā un politiskā patstāvība - tā viņai vienmēr bija tēma nummur viens. Un viņa gaidīja arī no saviem bērniem, ka tie pieliks visus spēkus, lai realizētu sev patstāvīgu nākotni. Kad mēs pa reizei vienkārši sēdējām un lasījām kādu jauku grāmatu, viņas acīs tā bija laika izšķiešana. Viņai bija lielas bailes: novecot nabadzībā. Viss, ko viņa darīja, mērķēja uz to, lai kaut ko tādu nepieļautu. Man kā bērnam tas bija kaut kas nospiedošs. Vienmēr bija jādara kaut kas noderīgs.

Un Jūsu tēvs?

Manam tēvam manā iekšējā attīstībā bija liela nozīme. Viņš bija žurnālists un "De Lokomotief" - lielākā Nīderlandes-Indijas dienas laikraksta šefredaktors. Visu savu dzīvi viņš apkaroja koloniālisma izpausmes. Medanā viņš cīnījās pret tabakas plantāciju īpašnieku kundzisko mentalitāti. Mani dziļi iespaidoja viņa pretestība pret tā saukto naudas soda

sankciju. Proti, kūlijus Javā vervēja tādā veidā, ka viņiem bija jāuzvelk krustiņš uz viena papīra gabala, un vēlāk atklājās, ka viņi ir uz desmit gadiem nolīguši par strādniekiem tabakas plantācijā. Tas nozīmēja, ka viņi uz desmit gadiem tika šķirti no ģimepnes. Un, ja viņi bēga, policija viņus atgādāja atpakaļ. Mans tēvs vienmēr teica: tā ir neatļauta verdzības forma, kura mums vēl būs smagi jānožēlo.

Šajās lietās viņš vienmēr cīnījās pret straumi. Caur Singapūru tika vervēti arī ķīniešu kūlijas, un tiem maksāja ar Singapūras dolāriem. Tad mēneša beigās šie rietumnieki skrēja uz bankām, lai samainītu Nīderlandes naudu Singapūras dolāros, ar tām sekām, ka mēneša beigās šo dolāru maiņas kurss pēkšņi krasi pieauga un nākošā mēneša sākumā atkal atbilstoši kritās - par sliktu mazajam cilvēkam: tikko viņam bija nauda, tās vērtība kļuva zema. Arī pret to cīnījās mans tēvs. Viņš panāca, ka kā maksāšanas līdzeklis tika akceptēts guldenis!

Viņam bija ļoti izteikta taisnīguma sajūta. Es atceros, ka kādu dienu viņš pārnāca mājās un stāstīja par kādu redaktoru, ar kuru viņam bija lielas grūtības, jo tas kā lokālais ziņotājs vienmēr atkal pieļāva kļūdas, kuras lasītājos izsauca emocionālas reakcijas. Es toreiz teicu tēvam: "Bet tu taču esi šefs! Ja tev ar viņu ir tādas problēmas, kāpēc tad tu viņu neatlaid?" Tad viņš teica man: "Paklausies uzmanīgi! Kamēr es vēl par šo vīru skaišos, es nevaru viņu atlaist, jo tad es būtu pret viņu netaisnīgs. Es varu viņu atlaist tikai tad, kad es uz viņu vairs nedusmošos." Šis izteikums manai atlikušajai dzīvei palika par pamatu darbam ar personālu...

Vai Jūsu tēvs juta radniecību ar tādām figūrām kā Multatuli?

Nemaz. Manu tēvu bieži nosauca par sociālistu. Bet viņš bija viss cits, izņemot to. Politiski viņš bija cēlies no "Nienwe Rotterdamsche Courant". Pēc atgriešanās Holandē tur arī viņš turpināja strādāt. Tā bija viņa atmosfēra. Viņš neraizējās par labējo un kreiso politikā.

Dvēsele: dzeltena ar melniem plankumiem

Kad es biju gandrīz divus gadus vecs - mēs toreiz dzīvojām Medanā, Sumatrā, es kādu nakti saslimu ar akūtu holēru, reizē ar astoņiem citiem bērniem mūsu apkaimē. Augsta temperatūra, drausmīga caureja, ātra atūdeņošanās... Septiņi no šiem bērniem nomira nākamajā dienā. Protams, es dažreiz esmu sev jautājis, kāpēc tieši es biju viens no tiem diviem, kuri drīkstēja palikt dzīvi.

Organisma atūdeņošanās rezultātā es biju dabūjis insultu. Mana ķermeņa labā puse bija pilnīgi paralizēta. Tāpēc man četru gadu vecumā vajadzēja otro reizi mācīties staigāt. Manas visagrākās atmiņas ir, ka es guļu dārzā uz matrača un mēģinu ar šķērēm izgriezt bildes no ilustrēta žurnāla. Garām iet mana māte, viņai uz rokām ir mana jaunākā māsa, un viņa saka: "Mēs tagad ejam pabarot vistas!" Es saucu: "Es arī gribu līdz!" - "Nē," viņa atbild, "es nevaru

panest divus bērnus." Es skaidri zinu, cik bezspēcīgs es jutos, kad viņa gāja tālāk ar māsu uz rokas. Es gribēju skriet!

Paralīze gan mazpamazām pazuda, taču viegli labās rokas kustību traucējumi ir palikuši. Tāpēc man kā bērnam un arī vēlāk jau pieaugušam bija neparasti slikts rokraksts. Nevienam nebija par to izpratnes. Par to mani vienmēr bāra!

Pēc šīs paralīzes es absolūti nebiju spējīgs fiziskā ziņā būt līdzvērtīgs vienaudžiem. Kad kāds mani pagrūda, es kritu. Sporta nodarbībās es nevarēju piedalīties. Līdz divpadsmit gadu vecumam šai nespējai līdzdarboties bija liela loma. Sekas bija, ka es arvien vairāk ierāvos sevī; es labprātāk uzturējos savā iekšējā pasaulē. Šī orientēšanās uz iekšējo un tās noteiktā relatīvi spēcīgā iztēles un fantāzijas attīstība - šie notikumi izrādījās ļoti nozīmīgi manā tālākajā dzīvē. Tie droši vien arī ir cēlonis, ka es vienmēr nedaudz esmu juties kā vājākais.

Vai paralīze ir pavisam pazudusi?

Nē, man, piemēram, vienmēr precīzi jāseko ar acīm, ja es gribu paņemt kafijas tasi. Ja es labi neuzmanos, es to apgāžu vienā mirklī. Bet es esmu iemācījies izturēties tā, ka to gandrīz neviens nepamana. Kad es sāku rakstīt vēstuli, pirmās piecas rindiņas ir labi lasāmas. Bet tad iet vaļā skricelējums. Tad es turu savu labo roku ar kreiso roku, lai to vadītu. Vai arī es drusku nogaidu un rakstu tālāk, tikko atkal iet. Tāpēc daudzas savas grāmatas es pēc uzrakstīšanas esmu ierunājis lentē, lai sekretāre varētu pārrakstīt tekstu tīrrakstā. Lentē, kurā tagad iet ieraksts, ir nodiktēta arī mana grāmata "*Cilvēks pie sliekšņa*", jocīgi, vai ne?

Jūs teicāt, ka ierāvāties savā iekšējā pasaulē.

Es daudz pārdomāju, daudz fantazēju un nodarbojos ar jautājumiem, kādi citiem bērniem neienāca prātā. Kad man bija astoņi gadi, es, piemēram, gribēju zināt, kā izskatās cilvēka dvēsele. Es jau zināju, ka pie vecākiem ar šādu jautājumu man nav ko iet. Viņi gan bija reliģiozi, bet nenodarbojās ar šādām lietām.

Bet kādu dienu man radās izdevība. Mēs pavadījām brīvdienas augstu kalnos Batak-zemēs kopā ar kādu katolisku ģimeni. Viņiem bija dēls manā vecumā. Kādā skaistā dienā mēs gājām pastaigāties, un mēs ar šo zēnu gājām nopakaļ mūsu vecākiem. Tā kā es domāju, ka katoļiem šādas lietas būtu jāzina, es toreiz jautāju: "Vai tu zini, kā izskatās dvēsele?" Tūlīt sekoja atbilde: "Dzeltēna, ar melniem plankumiem, un melnie plankumi - tie ir tavi grēki!" Ticiet man, vēl ilgi līdz saviem trīsdesmitajiem gadiem es dvēseli vēl vienmēr iztēlojos tā: dzeltenu, ar melniem plankumiem... Šis jautājums bija pirmais mēģinājums kaut ko uzzināt par lietām, ar kurām manā apkārtnē neviens nenodarbojās.

Liktenīgs pareģojums

Man bija apmēram trīspadsmit gadu, mēs dzīvojām Semarangā, kad mana māsa Toni man kādu dienu pastāstīja, ka, kārtojot kādu skapi, viņa ir atradusi divus horoskopus, vienu priekš sevis un otru manējo. Viens manas mātes jaunākais brālis bija kuģa kapteinis; viņš nodarbojās ar astroloģiju, un jūrā bija daudz laika sastādīt horoskopus. Mana māsa tāad bija izlasījusi šos horoskopus un teica man: "Bernard, es tagad zinu, kas ar mums nākotnē notiks. Iedomājies, tu apprecēsies, bet tava sieva drīz nomirs, tad tu apprecēsies otru reizi, un šī laulība būs ļoti ilga!"

Man šī atklāšana likās tiešām šausmīga. Šī zināšana aplāpēja manu pubertāti un jauneklā gadus. Vienmēr, kad iemīlējos, man bija jādomā: mīlais Dievs, neļauj man iemīlēties, jo tad tai meitenei būs jāmirst. Tikai vienu vienīgu reizi es aizmirsu, ko es zināju. Man toreiz bija divdesmit viens gads, un es jau dzīvoju Nīderlandē, kad Groningenā satiku Truus Hinse, sava labākā drauga brāļameitu. Es biju ļoti samulsis - tāds, starp citu, vienmēr esmu bijis un palicis, kaut arī no pirmā acu uzmetiena tā neliktos... Vēl vienmēr man bieži jāpārvar sevi, ja kādam jāpiezvana, jo man tad liekas, varbūt ka es tieši iztraucēšu...

Es tāad biju ļoti kautrīgs, bet kad ieraudzīju šo meiteni, tūlīt viss bija skaidrs. Attīstījās ļoti intensīvas attiecības. Viņa bija klusa, sevī vērsta personība, kas daudzējādā ziņā bija pretstats man. Nobriedusi dvēsele. 1931. gadā es ar viņu apprecējos. Taču notika pareģotā traģēdija, proti, 1932. gadā: piecas nedēļas pēc mūsu bērna piedzimšanas Truus nomira. Es pa to laiku biju kļuvis ārsts un jau intensīvi piedalījās antropozofiskajā darbā. Pēkšņi es biju palicis viens ar dažas nedēļas vecu bērnu. Mēs četrus gadus bijām bijuši saderināti un mazāk nekā gadu salaulāti.

Dzīvē ir notikumi, kuri visdziļākajā iekšienē vienmēr paliek dzīvi, kuri nekad nenoslīpējas vai neaprimst. Šis ir viens no tādiem notikumiem. Vēl vienmēr ir tā, ka es sajūtu dziļu zaudējuma, trūkuma sajūtu. Tikko kaut vai uz brītiņu iedziļinos sevī, tā atkal ir klāt. Sāpes par šīs sievietes nāvi nekad nav pazudušas. Un kādreiz to drīkst mierīgi izrunāt: daudzas manas aktivitātes antropozofiskajā darbā kādu laiku bija mana bēgšana no šīm sāpēm.

Daži ļaudis apbrīnodami reizēm ir teikuši: Bernard, cik tu daudz tomēr dari! Tā ir taisnība, es arī esmu savā dzīvē daudz izdarījis. Bet sāpes par šo attiecību zaudējumu gadiem ilgi ir bijušas kā slēpts dzinulis. Ziniet, cilvēkus ir ļoti labi jāpazīst, lai tiešām zinātu, kādi ir viņu motīvi un dzinuļi. Virspuse ir tikai šķietamība. Tas pats ir ar manu mulsumu.

Jūs nemaz neradāt samulsušu iespaidu.

Cilvēki domā, ka es esmu enerģisks un savā ziņā tas tā arī ir. Bet pats sevī es bieži sajūtu šo mulsumu, pat tagad, kaut gan man jau ir astoņdesmit pieci gadi, un es esmu nodzīvojis dzīvi, ko raksturo ne jau apmulsums.

Vēlāk Jūs atkal apprecējāties.

Tā bija liela laime, ka pēc manas pirmās sievas nāves radās jauna intensīva saikne: ar Nelu Šatbornu, Truus labāko draudzeni. No šīs saiknes tad radās otrā laulība, kuru pieminēja horoskops. Un šī laulība tiešām ir bijusi ļoti ilga - līdz šai dienai. Vairāk nekā 55 gadus! Ļoti laimīga savienība... No tās ir nākuši seši bērni. Bez tam Nelai un man ir kopīga aizraušanās ar antropozofiju. Tas dod iespēju mums abiem ar visu dvēseli ziedoties lietām, kuras mēs uzskatām par svarīgām.

Jūs varbūt varat iedomāties, ka šo notikumu dēļ es bieži esmu domājis par astroloģiju. No vienas puses ir redzams, ka astroloģija nav nekādas muļķības. Runa ir par ļoti senu zinātni, par seno mistēriju gudrību deģenerējušos izskaņu. Taču no otras puses parādās, cik tas var būt fatāli, ja ir zināšanas par lietām, kuras notiks nākotnē. Tas iekšēji bremsē, tiek zaudēts spontānums. Astroloģija savā šodienas formā cilvēkiem var būt kaut kas briesmīgs... Nē, es absolūti neesmu tās draugs.

Par vēlu nonācis pie tempļa

Kā bērnam man bieži atkārtojās kāds sapnis. Tas atgriezās vienmēr atkal gadiem ilgi. Manas dzīves gaita ir parādījusi, ka šis sapnis nebija tāpat vien. Zināmā nozīmē tas bija vienas manas dzīves galvenās tēmas bilde. Es sapņoju, ka redzu kādu pakalnu, kura virsotnē stāv templis no koka. Es stāvu pakalna piekājē, kur sākas ceļš, kurš vijas uz augšu, un domāju: man jātiek tur augšā! Bet vienmēr, tikko es sāku kāpt augšā pakalnā, sapnis pārtrūka. Nevienu reizi man neizdevās sasniegt virsotni...

Šim sapnim priekš manis bija izšķiroša loma. Kāds javiešu namdaris pēc manas mātes uzdevuma bija pagatavojis man lielu koka spēļu kasti, tik smagu, ka to nevarēja panest, ar tik lieliem koka klučiem. Tur bija viss: kolonnas, spraišļi, dažādi būvelementi. No tiem es sev uzbūvēju grieķu templi, uz galda savā guļamistabā. Kad kļuva tumšs, es izdzēsu istabā visas gaismas un noliku uz altāra, kuru biju ierīkojis tempļa iekšienē, mazu svecīti. Pēc tam es apsēdos uz grīdas un skatījos augšup uz sveces gaismu, ko redzēju mirguļojam starp kolonnām, un man bija sajūta: tagad es tiešām esmu pie šī tempļa! Templis stāvēja uz galda daudzus mēnešus, kamēr mātei likās, ka tagad reiz ar to pietiek. Viņai tas viss šķita nieki.

Daudzus gadus vēlāk - es tieši tad Semarangā (Javā) gatavojos abitūrijai - mana māsa Toni pēkšņi nopietni saslima ar malāriju. Lai atveseļotos, viņai bija jādodas uz Šveici. Es toreiz kopā ar viņu un māti arī devos uz Eiropu un apmetos pie kādas ģimenes Hāgā. 1924. gada aprīlī pie šīs ģimenes iegriezās kāds teozofs, kurš stāstīja, ka esot ceļojumā pa Eiropu izkāpis Bāzelē, lai apskatītu antropozofu templi. Viņi esot kāda pakalna virsotnē uzcēluši koka templi...

Tad viņš stāstīja tālāk, ka "katoļi" esot templi nodedzinājuši un ka no tā nekas neesot palicis pāri. Kad es to dzirdēju, nodomāju: ak mans Dievs, tad es esmu nokavējis! Es savu templi vairs neieraudzīšu! Es vairs neatceros, vai tas vīrs lietoja vārdu "Goteanus". Bet kamēr viņš

stāstīja, man pa muguru skraidīja drebuļi. Šī sajūta ir tikai ļoti stipru emociju brīžos. Es domāju: ak mans Dievs...

Vēl arī atceros, ka tas vīrs stāstīja par stabiem, kuri esot bijuši gar ceļu, kas vedis tur augšā. Šo stabu augšējie gali esot bijuši liekti. Viņš esot tur saticis kādu ar melnu platmali un ārkārtīgi nopietnu seju, kurš esot paskaidrojis, ka šie stabi tur esot, lai noskaņotu uz pazemību. Visiem bija jāsmejas, kad vīrs to stāstīja, tikai es sēdēju un trīcēju.

Tā bija mana pirmā tikšanās ar antropozofiju, kaut arī tikai vēlāk apjēdzu, ka tas vīrs bija runājis par Goteanumu. Kad dzirdēju šo stāstu, man bija astoņpadsmit gadi un septiņi mēneši. Tas tāpat bija mans pirmais "Mēness mezgls". Vēlāk tad man bija sajūta: tikšanās ar šo vīru tieši šajā momentā bija nolemta manā karmā.

Jūs tāpat atnācāt par vēlu?

Tajā pašā gadā Rūdolfis Šteiners sakarā ar "Nīderlandes Antropozofiskās apvienības" dibināšanu bija Hāgā. Bet es tieši biju aizņemts ar savu abitūru un tāpat ar viņu nesatikos. 1925. gadā Šteiners nomira. Man tiešām bieži bija sajūta, ka esmu atnācis par vēlu.

Tikšanās ar antropozofiju

1924. gadā Bernards Lievegoeds uzsāk medicīnas studijas Groningenā. Pirmo studiju gadu laikā viņš sastopas ar antropozofiju un dažiem svarīgiem antropozofiskiem draugiem, kā Itu Wegmani un Willemu Zeylmans van Emmichoven. Jau drīz viņš kļūst pazīstams antropozofiskajā kustībā gan Nīderlandē, gan arī Šveicē un Vācijā. 1930. gadā viņš pabeidz studijas Amsterdamā kā praktizējošs ārsts. Tajā pašā gadā kopā ar psihiatru Willemu Zeylmansmans, toreizējo Nīderlandes antropozofijas biedrības priekšsēdētāju un virknes fundamentālu grāmatu autoru, viņš organizē lielu internacionālu antropozofisku jauniešu noietni. Tūdaļ pēc tam viņš pieņem lēmumu ziedot sevi dziednieciskajai pedagoģijai, darbam uz antropozofiskas bāzes ar bērniem ar attīstības traucējumiem. 1931. gadā viņš sāk darbu "Saules mājā" ("Zonnehuis"), pirmajā dziednieciskās pedagoģijas institūtā Nīderlandē. 1939. gadā viņš iegūst zinātnisku grādu ar disertāciju "Takts, ritms, melodija - muzikālo elementu terapeitiskā pielietojuma pamati", vienu no pirmajiem darbiem šajā jomā vispār.

"Es redzēju tikai viņas rokas"

1923. gadā, tāpat kad biju 18 gadu vecs, atbraucu uz Eiropu. Sākumā es plānoju studēt elektrotehniku. Visa mana istaba bija viens vienīgs vadu mudžeklis; durvju rokturim bija pieslēgta strāva un bija vispirms trīs reizes jāpiezvina, pirms es strāvu atslēdzu. Vēlāk man iesāvēs prātā, ka tomēr labāk būtu studēt ķīmiju. Tam pašam vīram, kurš man bija stāstījis par nodedzināto templi, bija dēls, kurš arī studēja ķīmiju, un viņš kopā ar dažiem draugiem šo to bija stāstījis par šīm studijām.

Tas notika Ševeningenas bulvārī. Es varu Jums vēl parādīt solu, uz kura mēs toreiz sēdējām. Viens stāstīja, ka viņam esot vieta pie Sikkena (kāda liela krāsu ražotāja), un arī otram jau kaut kas bija noskatīts. Bet es kļuva arvien klusāks un klusāks un domāju: šis priekšmets, dabiski, ir interesants, bet vai man tiešām vajadzētu pavadīt savu dzīvi kādā lielā fabrikā? Drīz pēc tam es nolēmu studēt medicīnu. Tas atstāja man vaļā visus virzienus: es varētu kļūt ārsts vai uzsākt zinātnisku darbību...

Es toreiz uzrakstīju vēstuli saviem vecākiem un lūdzu viņu piekrišanu. Gadījums gribēja, ka mana māsa vēlāk šo vēstuli atkal atrada. Kad es to pēc tik daudziem gadiem atkal lasīju, man bija ļoti jāsmejas. Ak zēn, cik skaisti es toreiz iztēlojos lietas! Es rakstīju, ka tā taču esot tik cēla profesija, kurā varot palīdzēt cilvēkiem... Bet pamatā es izvēlējos šīs studijas, jo vienkārši negribēju sevi vēl ierobežot. Es gribēju būt brīvs.

Devos uz Groningenu. Doties uz Leideni es negribēju, jo tur bija visi mani Indonēzijas draugi, un no viņiem man tagad gribējās ieturēt distanci. Groningena bija pietiekami tālu. Dažus gadus es tur intensīvi nodarbojos ar pētījumiem par vēža šūnu izturēšanos cilvēka

ķermenī, pataloga un anatoma profesora Deelmana vadībā, kurš tolaik bija *lielais* vēža eksperts Nīderlandē. Man bija jāpēta, vai var atrast šūnu izmaiņas vēža šūnu tuvumā.

Visu savu brīvo laiku es investēju šajos pētījumos un, kad augstskolas eksāmeni bija aiz muguras, izstāstīju profesoram, ka gribu beigt ar to nodarboties. Tas teica: vēl pusgads un Jūs varēsiet par to uzrakstīt nelielu grāmatu. Es atbildēju: kad es būšu šo grāmatu uzrakstījis, tā nonāks starp visām pārējām grāmatām Jūsu skapī, un neviens vairs par to neinteresēsies. Aizstāvēt zinātnisko grādu var tikai vienu reizi dzīvē un es gribu to darīt par tēmu, par kuru es tiešām stāvu un krītu. Es gribu vairāk, nekā tikai pievienot vēl vienu smilšu graudiņu jau zināmo faktu jūrai.

Tad es devos uz Amsterdamu un vēlāk uzmeklēju psihiatru profesoru Karpu. Viņš zināja, ka pa šo laiku esmu kļuvis antropozofs, un ar viņu es vienojos, ka varētu rakstīt disertāciju par mūzikas terapijas pamatiem. Karps, viņš bija cēls cilvēks, bet arī ļoti vientuļš tēls. Viņš bija ļoti noslēgts, tādēļ dažkārt likās kautrīgs. Pie viņa es studēju psihiatrijas priekšmetu. Mana grāda aizstāvēšana 1939. gadā priekš manis bija starpfāze; es tiecos pēc zinātniska titula, lai arī oficiālajā psihiatrijā varētu justies kā mājās. Disertācijas nosaukums bija "Takts, ritms, melodija. Muzikālo elementu terapeitiskās pielietošanas pamati." 1983. gadā parādījās vēl viens tās izdevums.

Kā tas bija ar Jūsu sastapšanos ar antropozofiju?

Pirmo tikšanos es jau attēloju. Tā noritēja pilnīgi neapzināti. Otrā notika 1926. gada pavasarī. Mani vecāki atgriezās Nīderlandē, un es kopā ar māsām ceļoju uz Dženovu, lai sagaidītu viņu kuģi. Pēc tam mēs gribējām visi kopā braukt uz Romu, tur apskatīt mākslas darbus un tad pavadīt brīvdienas Šveicē.

Kad nonācām Šveicē, tur gaidīja vēstule manai mātei no Els Joeques, politiķa mātes; maniem vecākiem bija ļoti cieši draudzīgas attiecības ar Joeques ģimeni. Vēstulē bija rakstīts: "Mīļo Marij, kad Tu ieradīsies Holandē, drīzāk apmeklē mani, jo es esmu te atradusi to, ko Nīderlandes-Indijā mēs vēl joprojām nevarējām atrast. Es ļoti gribētu Tev to parādīt."

Tā tād bija antropozofija. Kad iebraucām Nīderlandē, Els man tūdaļ iedeva Itas Wegmanes un Rūdolfa Šteinera zilo grāmatu par antropozofu medicīnu (tai nosaukums ir "Grundlegendes für eine Erweiterung der Heilkunst nach Geisteswissenschaftlichen Erkenntnissen" - "Pamati dziedināšanas mākslas paplašināšanai pēc garazinātniskām atziņām"). Es tūlīt sāku to lasīt un domāju: tas ir tas! Fizioloģijas lekciju laikā man vienmēr bija sajūta, ka fakti aina, kas tur tika izteikta, bija tikai daļēji pareiza. Kad es lasīju šajā grāmatā par ēterisko ķermeni un astrālo ķermeni, tad domāju: tie ir jēdzieni, ar kuriem tu vari strādāt.

Jums tie nešķīta dīvaini?

Tieši pretēji, tas bija pilnīgs iekšējs apstiprinājums. Bet tā kā pēc neilga laika bija mani eksāmeni, un es baidījos, ka vispār nekad nepabeigšu savas studijas, ja tagad metīšos iekšā antropozofijā, tad pēc divām nodaļām grāmatu noliku malā. Cik vien ātri iespējams pabeigt studijas - un tad es būšu brīvs cilvēks!

Kad notika pirmie kontakti ar antropozofiem?

1926. gadā Hāgā es biju klāt pirmajā antropozofiski-pedagoģiskajā kongresā Pulhri. Tur es pirmo reizi piedzīvoju visus tuvākos Rūdolfa Šteintera līdzstrādniekus, lielos antropozofiskās kustības pionieru tēlus. Tur, piemēram, bija Willems Zeylmansmans van Emmichovens, kurš bija Antropozofijas biedrības priekšēdētājs, bez tam arī Herberts Hāns, Valters Johannes Šteins un Eugens Kolisko, kā arī Karoline fon Heydebrande un daudzi citi. Es vēl atceros, kā Kolisko uzkāpa paaugstinājumā un, galvu uz sāniem pieliecis, ar savu stipri gauso, ļoti austrisko runas veidu piezīmēja: "Brilles priekš acīm līdzinās plakanās pēdas ieliktnim priekš plakanās pēdas..."

Kas tie bija par cilvēkiem! Šis Valters Johannes Šteins, piemēram, kurš savu lekciju nodārdināja zālē. Herbertu Hānu es ļoti labi iepazīnu vēlāk, kad viņš dzīvoja pie mums Ceistā. Viņš varēja tā runāt par Rūdolfu Šteineru, ka radās sajūta: es pats viņu esmu pazinis. Bet es lūdzu arī citiem man pastāstīt par Rūdolfu Šteineru: Šteiners Šteina redzējumā, Kolisko vai Zeylmana redzējumā...

Bija sajūta, ka Šteiners, kurš bija miris pirms nepilna gada, vēl dzīvoja šo cilvēku aurā. Varēja uztvert viņa balsi caur šo cilvēku balsīm. Viņu it kā nepārtraukti varēja dzirdēt, no daudzām dažādām pusēm, Šteiners caur Šteinu, Šteiners caur Zeylmanu... Es reizēm teicu pats sev: nemāni sevi, Rūdolfu Šteineru tu pats neesi piedzīvojis!

Es atceros, ka Herberts Hāns 1932. gadā reiz teica: "Zini, kas ir traģiskais mūsu paaudzē? Mēs kļūstam arvien līdzīgāki paši sev, mēs arvien vairāk krītam atpakaļ mūsu personīgajā karmā. Kad Rūdolfs Šteiners vēl bija mūsu vidū, mēs tikām pacelti augstu pāri mums pašiem. Mēs spējam daudz vairāk no viņa klātbūtnes."

Vai Jūs drīz devāties uz Dornahu, vietu, kur savus pēdējos dzīves gadus bija darbojies Rūdolfs Šteiners un kur bija otrais Gēteanums?

1928. vai 1929. gadā, kopā ar vecākiem. Kad mēs bijām tur, tieši notika "*Sliekšņa sargātāja*" uzvedums, Rūdolfa Šteintera trešā mistēriju drāma. Starpbrīdī mēs ar tēvu devāmies pāri toreiz vēl neapbūvētajai pļavai aiz Gēteanuma augšā tālākajā pakalnā, kamēr bijām tik augstu, ka varējam no augšas nolūkoties uz jumtu. Tur es jautāju savam tēvam: "Nu, ko tu saki par to?" Un viņš atbildēja ar kā vienmēr izmeklētiem vārdiem: "Man šķiet, es varu secināt, ka no tā visa mēs vairs ilgāk nevaram atrauties!" Viņš tāpat kļuva antropozofs, tikai savā veidā. Īstenībā viņš bija vairāk dzejnieks nekā žurnālists.

Bet vai Jūs toreiz apjēdzāt, ka tā bija tā vieta, kur bija stāvējis templis, kuru Jūs vairs nevarējāt ieraudzīt?

Bet protams. Taču neaizmirstiet, ka toreiz (1928.g.) tieši bija pabeigts otrais Gēteanums, betona celtne, kura stāv vēl šodien. Daļēji tā vēl bija stalažu ietverta, viss vēl bija kails, trepes vēl nebija pilnīgi pabeigtas, visur ārā rēgojās dzelzs armatūra... Ēka mani noteikti iespaidoja, bet tas nebija mans templis. Tas arī par tādu nekad nav kļuvis, kaut arī esmu tur bijis nezin cik bieži. Nē, pirmo Gēteanumu es būtu pārdzīvojis pavisam citādāk.

1929. gada vasarā es tur aizbraucu vēlreiz un tad arī apmeklēju klīniku Arlesheimā, dažus kilometrus no Gēteanuma. Šo klīniku bija izveidojusi Ita Wegmane ciešā sadarbībā ar Rūdolfu Šteineru. Tur no spožas saules gaismas es ienācu kādā pilnīgi tumšā telpā, kaut kur stāvēju un gaidīju, kad pēkšņi atvērās kādas durvis un kāds tuvojās man. Tā bija, kā izrādījās, Dr. Margarete Bokholtas kundze, ar kuru man vēlāk vēl daudz nācās strādāt kopā. Viņa kopā ar vīru Erihu Kirhneru gandrīz pusgadsimtu vēlāk uzrakstīja grāmatu par Rūdolfu Šteineru un Itu Wegmani.

Kad nedaudz vēlāk es biju apsēdies pie kāda galda, teicu pats sev: beidzot mājās! Es toreiz tiešām to tā burtiski izteicu: beidzot mājās! Visur, kur biju bijis pirms tam, es jutos kā viesis, arī jaunībā. Tajā pašā dienā man bija arī pirmā saruna ar Itu Wegmani.

Kādu iespaidu viņa atstāja?

Es reiz biju viņu redzējis jau agrāk, Hāgā, kur noyika ārstu tikšanās sakarā ar "Rūdolfu Šteineru klīniku" atklāšanu. Sanāksme sešos pēcpusdienā beidzās un tika pateikts, ka Ita Wegmane ieradīsies vēlāk vakarā. Biju jau daudz par viņu dzirdējis un, protams, arī zināju, ka viņa kopā ar Rūdolfu Šteineru bija uzrakstījusi to grāmatu par medicīnu. Gribēju ar viņu iepazīties un paliku gaidīt...

Pienāca pulkstenis deviņi, desmit... piecpadsmit minūtes pāri desmitiem ēdamzāles durvis pēkšņi tika atgrūstas vaļā, un tur viņa nāca - stalti noaugusi sieviete, ap kaklu viņai bija lapsāda. Viņa apsēdās uz krēsla un skatījās apkārt, vienmēr atkal atmesdama lapsādu pār plecu. Tad viņa salika klēpī rokas, un es domāju: kādas savādas rokas... Es visu laiku skatījos tikai uz šīm rokām. Kad pēc tam sēdēju pēdējā vilcienā uz Amsterdamu, domāju: es pat nezinu, kā izskatās viņas seja, es redzēju tikai viņas rokas...

Kas bija tas īpašais ar viņas rokām?

Ka tās bija pavisam īpaši izteiksmīgas... slaidas plaukstas ar gariem pirkstiem. Tajās izpaudās kaut kas pavisam īpašs. Ita Wegmane jau arī bija ne tikai ārste, bet arī masiere.

Kā Jūs aprakstītu viņu kā personību?

Viņai bija vienkārša sirsnīga būtība, pilna intereses par visiem. Viņa vienmēr cilvēkus mēģināja uzmundrināt, iedrošināt. Viņai bija liela godbijība pret lēmumiem, ko cilvēki pieņem paši sev. Bet viņa bija arī reāliste. Kad man ar viņu reiz bija saruna par dziednieciskās pedagoģijas institūta dibināšanas iespējām Nīderlandē, viņa teica, īsi pirms es gāju prom: "Vēl kas - vai Jūs varat pārciest vilšanos?" Es jautāju, ko viņa ar to domā. "Dziednieciskajā pedagoģijā," viņa teica, "var gadīties, ka piecus gadus ilgi ir smagi strādāts ar kādu bērnu un ir izdevies sasniegt ārkārtīgu progresu. Bet tad pēkšņi vecāki viņu var paņemt prom, jo varbūt viņš dārzā ir pazaudējis savu cepurīti. Vai Jūs varat kaut ko tādu pārciest?" - "Dabiski," es teicu. "Nu, nu," viņa teica, "labāk vispirms reiz labi par to padomājiet." Ita Wegmane bija augstākajā mērā garīga sieviete un pie tam arī ļoti praktiska. Un viņai bija taisnība: antropozofijā var strādāt tikai, ja ir spējīgs sevī pārstrādāt arī vilšanos.

Pēc šī apmeklējuma Arlesheimā es kļuva par Antropozofijas biedrības biedru. Tas bija skaists solis. Tajā laikā tas vēl bija tā, it kā kļūtu, piemēram, par katoli...

Iekšējā gatavošanās

Īstenībā man jāsaka, ka īsti mana dzīve sākās tikai tajā momentā, kad es saskāros ar antropozofiju. Viss pirms tam bija kā sapnis. Man bija divdesmit četri, kad man kabatā nonāca ārsta diploms, un es izbrīnēts prasīju sev: ko tev īstenībā priekš tam bija jādara, viss taču notika kā pats no sevis? Man mācības vedās viegli, tie tātad nebija nekādi lieli nopelni.

1930. gadā pēkšņi pienāca pašizziņas moments. Willems Zeylmans bija man lūdzis uzņemties lielas internacionālas antropozofiskas jauniešu nometnes organizēšanu, tā bija "Kamp de Stakenberg". Mums, jaunākajiem bija priekšnojauta, ka tuvojas drūmi laiki. Vācu nacionālsociālisti kļuva arvien stiprāki, un Antropozofijas biedrības iekšienē bija lielas problēmas. Zeylmanam toreiz bija sajūta: vēl tieši tas izdosies! Viņš gribēja organizēt lielu antropozofisku tikšanos, likt pretī pozitīvu žestu visam šausmīgajam, kas draudēja.

Vēlāk izrādījās, ka viņam bija taisnība; pēc tam, kad 1933. gadā Vācijā pie varas nāca nacisti, kaut kas tāds vairs tik drīz nebija iespējams. Zeylmanam, Šteinam un Kolisko jau agri bija zināms par likteni, kam pretī gāja Eiropa. *Vēl reizi* radīt visu iespējamo nacionalitāšu jauniešu tikšanās iespēju - tas bija impulss, ar kuru mēs organizējām šo sanāksmi.

Labi, es tātad uzņēmos organizēšanu. Sagatavošanās laikā sanāksmes laukumā pie manis pienāca kāda draudzīga, paveca dāma un teica: "Ak, Lievegoeda kungs, es dzirdēju, ka jūs studējat medicīnu. Vai praksi jūs jau esat izgājis?" Es atbildēju: "Jā, cienījamā kundze, es pat esmu jau vispār pabeidzis savas studijas." - "Na nu," teica šī dāma, "nemaz tā neliekas, jūs taču esat vēl tik jauns..." Uz to es: "Jā, cienījamā kundze, bet šajā ziņā uzlabošanās notiks ar katru dienu pati no sevis!" Un es saniknots aizgāju.

Bet pie sevis es domāju - tai kundzei ir taisnība! Paskatījos spogulī un secināju, ka izskatos pēc septiņpadsmitgadīga. Mans tēvs arī vienmēr izskatījās daudz jaunāks par saviem gadiem. Tā ir iedzimtības lieta, tātad arī ne mans nopelni! Es domāju - vai es vispār ar tādu ārieni varu atvērt ārsta praksi? Pacienti sāks smieties, ienākuši kabinetā un ieraudzījuši mani. Tas bija viens punkts - man pēkšņi kļuva skaidrs, ka ārsta diploms man gan ir kabatā, bet ar to vien es vēl nebūt nebiju ārsts.

Otrs punkts, par ko es domāju, bija - es gribu savu specialitāti saistīt ar antropozofiju. Man tolaik bija kontakti ar vēža institūtu Amsterdamā, un es biju ar viņiem vienojies, ka varētu turpināt savu zinātnisko darbu. Bet jauniešu konferences "Kamp de Stakenberg" laikā es tomēr pieņēmu iekšēju lēmumu no tā atteikties. Man bija sajūta, ka šāda veida zinātniskie pētījumi un antropozofija ir pārāk tāli viens no otra. Toreiz apņēmos iekšēji gatavoties darbam dziednieciskajā pedagoģijā. Nepilnu gadu vēlāk, 1931. gada septembrī, Bosch en Duin es tad nodibināju pirmo dziednieciskās pedagoģijas institūtu Nīderlandē - "Saules māju" ("Zonnehuis"). Vēlāk šis institūts pārcēlās uz Ceistu, ārpilsētas māju "Veldheim", uz ēku, kurā vēl arī šodien atrodas daļa institūta.

Izšķiršanās par antropozofiju un profesionālu dzīvi antropozofiskajā kustībā - tam tūlīt bija tālejošas sekas. Jau ļoti drīz Willems Zeylmans van Emmichovens uzaicināja mani Antropozofijas biedrības valdē. Tādējādi man izveidojās ciešas attiecības ar Zeylmanu. Bez tam es tolaik uzsāku ļoti intensīvas antropozofijas studijas.

Vai bija noteiktas tēmas, kuras Jūs nodarbināja īpaši?

Galvenie punkti bija septiņu planētu kvalitātes un attīstības jēdziens no visiem iespējamiem viedokļiem. Vienmēr atkal es uzdūros jautājumam: kas ir attīstība? Kādi ir attīstības likumi, kā tie darbojas bioloģiski-dinamiskajā lauksaimniecībā, augošā bērņā, organizācijās, vēsturē? Tādēļ pamatgrāmata man bija "Īss slepenzinātnes apskats", kur Rūdolfš Šteiners attēlo cilvēces lielos attīstības lokus. Un lekciju cikls "Initiaten-Bewusstsein" no 1924. gada, kurā viņš šo tēmu ir iztirzājis tālāk.

Ko Jums nozīmēja Zeylmans?

Mans īstenais skolmeistars bija Rūdolfš Šteiners. Taču šajā punktā lielu lomu spēlēja arī Ita Wegmane un Willems Zeylmans, pirmām kārtām no praktiskā viedokļa. Ar viņiem es pavisam konkrētā veidā varēju runāt par visdažādākajiem faktiem. Zeylmans tajā veidā, kā viņš piegāja šīm lietām, bija piemērs man. Viņam bija labi zināmi antropozofijas dziļākie ezotēriskie pamati un antropozofiskās kustības attīstība. Nekad viņš nerunāja par mazsvarīgām lietām; savu uzmanību vienmēr koncentrēja uz būtisko. Willemam Zeylmanam bija ļoti intensīva iekšējā dzīve.

Pirmo reizi Zeylmanu es sastapu 1926. gadā, pirmajā pedagoģiskajā kongresā Hāgā. Es sēdēju Pulchi lielās zāles pēdējās rindās, kad ienāca Zeylmans ar dažiem dalībniekiem. Viņš pārsniedza cilvēkus ap sevi par galvas tiesu. Viņš bija liela auguma. Kad viņš ar kādu runāja, gandrīz vienmēr viņam bija jāpieliec galva un jāpievēršas uzrunātajam "no augšas uz leju". Daži to nesaprata un uzskatīja viņu par rezervētu vai augstprātīgu.

Zeylmans izskatījās nedaudz vecāks, nekā viņš īstenībā bija. Uz mani viņš atstāja mūžsenas dvēseles iespaidu. Viņš laikam daudzas reizes ir bijis hierofants senajās mistērijās. Sevi iepretī viņam es šajā sakarībā sajutu kā skolnieku. Vēlāk es mācījos, ka meistara attiecības ar skolnieku senajās mistērijās nebija vienpusējas - skolotājam skolnieks nepieciešams tikpat daudz kā skolniekam skolotājs.

Kā cilvēki mēs bijām ļoti dažādi, un mēs to arī apzinājāmies. Viņam piemita spēcīga priekšstatu dzīve, un viņš spēja ietērt vārdos dziļas patiesības. Nedaudz viņš bija arī vientuļnieks - viskreatīvākais viņš bija esot vienatnē ar sevi. Es vairāk biju gribas cilvēks, vairāk orientēts uz darbību un atplauku tieši sadarbībā ar citiem cilvēkiem. Viens pats es neesmu daudz vērts. Bet, tā kā mēs apzinājāmies šīs atšķirības, tad varējām ļoti labi sastrādāties. Tas parādījās, piemēram, ar "Kamp de Stakenberg", kas bija viņa ideja un kam viņš deva saturu. Es biju organizators un realizēju šo ideju. Zeylmans neprata organizēt. Tā dažreiz viņš teica: "Tādām lietām es esmu par slinku."

Willems Zeylmans līdz pēdējam savas dzīves acumirklim ir palicis mans skolotājs. Viņš bija pilnīgi patstāvīgs domātājs antropozofiskajā kustībā. Viss viņa tēls bija saturnisks, sejā priekšplānā izcēlās skelets. Piere atklāja visaptverošu domātāju. Viņš bija garīgs ērglis, kurš lido augstu pāri pasaulei. Ar tiem, kam viņš dāvāja savu uzticību, viņu saistīja saiknes no dziļi slēpta siltuma absolūtas uzticības. Laiks tur varēja kļūt par kaut ko bezgalīgu: kad ar viņu bija notikusi kāda dziļa saruna, varēja gadīties, ka tas pietika vairākiem gadiem.

Pret cilvēkiem viņam kā psihiatram un psihoterapeitam bija absolūtas godbijības nostāja pret cita iekšējo pasauli kā kaut ko pašsaprotamu, arī tad, ja otram pēc pieņemtajām normām

nebija taisnība. Viņš praktizēja šo nostāju arī spriežot par cilvēkiem un attiecībām. Es mācījos no viņa, ka vieni un tie paši fakti var tikt apskatīti no dažādiem viedokļiem un ka ir iespējami vairāki uzskati. Bez šīs dzīves nostājas viņš nebūtu pārcietis tās vētras, kas parādījās antropozofiskajā kustībā trīsdesmitajos gados!

Zeylmans bija patstāvīgs gara pētnieks. Viņa spriedumi pamatojās iekšējos pārdzīvojumos. Šie pārdzīvojumi uznira viņā mostoties tēlu formā. Tas notika, sekojot viņa paša izteikumam, gadījumā, kad viņš bija ilgāku laiku dzīvojis ar kādu pie augstākajām pasaulēm vērstu jautājumu. Par šiem tēliem viņš gandrīz nekad nerunāja, taču tās deva viņam spēku un drošību. Ne reizi vien viņš teica man: “Tas, ko mēs esam pārrunājuši, priekš manis ir droši un skaidri. Bet tev nav jātic tikai manas autoritātes dēļ. Pieņem to kā darba hipotēzi un skaties, vai tā tev izrādās auglīga vai nē.”

Viņa dzīves centrā bija iekšējā “piedzimšana” caur klātesamību 1923./1924. gada Ziemassvētku konferencē. Viņš vienmēr runāja par šīs Ziemassvētku konferences nozīmi, kuras laikā Antropozofiskā biedrība tika pakļauta būtiskai atjaunotnei. Vienmēr atkal viņš uzsvēra, ka Ziemassvētku konference ir ļoti īpašs moments antropozofijas attīstībā. Kas nav iedziļinājies Rūdolfa Šteintera biogrāfijā un antropozofijas attīstībā, tam sākumā ir grūti apjēgt, kāpēc nu tieši šai Ziemassvētku konferencei būtu jābūt bijušai tik izšķirīgai, ne tikai priekš antropozofiem, bet arī visai cilvēcei. Kaut kas tāds skan dīvaini un pārspīlēti, un tā tomēr ir taisnība!

Kā Zeylmans attēloja šīs konferences nozīmi?

Viņa skaidrojumu kodols vienmēr bija šāds: 1923. gadā ir radušās jaunās mistērijas, tas ir, mistērijas, kas saistās ar modernā cilvēka apziņu. Antropozofijas biedrības jaunveidošanai, kā arī Garazinātnes Brīvās augstskolas dibināšanai, kas notika tajā pašā laikā, vajadzēja kalpot šo jauno mistēriju realizēšanai. Bez tam Zeylmans vienmēr runāja par tā saucamo “Pamatakmens sakāmo”, to sakāmo, ko Rūdolfs Šteiners izrunāja Ziemassvētku konferences laikā. Mēs abi par šo meditatīvo sakāmo esam uzrakstījuši nelielas grāmatiņas, Zeylmans 1956. gadā, es - 1987. gadā.

Ka Zeylmans toreiz, trīsdesmitajos gados, vienmēr tā uzsvēra Ziemassvētku konferenci, tas nebija nekas pašsaprotams, arī antropozofiskajā lokā nē. Dornahā, internacionālās kustības centrā, Ziemassvētku konferencei tika piešķirta salīdzinoši maza nozīme. Kad tolaik runāja par Ziemassvētku konferenci, varēja gadīties, ka tika atjautāts: “Jā, kura tad Ziemassvētku konference? Tās taču te notika katru gadu!” Zeylmans ar šo tēmu tiešām airējās pret straumi. Šobrīd tas laikam ir citādi, šodien īstenībā jebkurš antropozofiskajā kustībā ir caurausts ar apziņu, ka toreiz, 1923. gada pēdējās un 1924. gada pirmajās dienās ir noticis kaut kas ārkārtīgi būtisks.

Traģiskā veidā faktu, ka Zeylmans vienmēr atkal norādīja uz šīs sanāksmes nozīmi, citi antropozofi - arī Nīderlandē - interpretēja kā politiski motivētu manevru. Domāja, ka Zeylmans meklējot misiju, ar ko viņš internacionālajā biedrībā grib piešķirt sev nozīmi. Viņam tika pārņemts, ka īstenībā viņš tikai tiecas pēc varas. Bet tas bija jūdžēm tālu no patiesības! Viņš pats personīgi bija piedalījies Ziemassvētku konferencē, un notikumi tur bija kļuvuši par viņa dzīves centru.

Attiecības, ko Jūs sastapāt antropozofiskajā kustībā, tātad nebija tik vienkāršas?

Pēc Rūdolfā Šteinera nāves 1925. gadā antropozofiskajā kustībā parādījās lielas problēmas. Kļuva redzami milzīgi pretstati. Kad Šteiners vēl dzīvoja, tie, dabiski, arī jau bija pastāvējuši, taču palikuši pagrīdē. Šteineram bija spējas apvienot kopējam darbam cilvēkus ar visdažādākajiem iedomājamiem karmiskiem foniem.

Savā pēdējā grāmatā “Alte Mysterien und soziale Evolution” es reiz mēģināju šos karmiskos fonus iezīmēt. Tur, piemēram, bija cilvēki, kam uz agrāko zemes dzīvju pamata bija galvenokārt grieķiski noteikts būtības veids un kas dzīvoja no grieķisko mistēriju pieredzēm. Citi iekšēji vairāk bija orientēti uz ēģiptiskām vai ķeltiskām mistērijām. Jābūt skaidram, ka ap Rūdolfu Šteineru bija radusies līdzstrādnieku grupa, kas nesa sevī ļoti atšķirīgus karmiskus fonus. Daudzos gadījumos tas bija tā, ka cilvēki, kam tagad bija jāstrādā kopā, kādā agrākā dzīvē bija cīnījušies viens pret otru. Nedrīkst nodoties nekādām ilūzijām par emocijām, kuras tad var parādīties dienasgaismā!

Tā, piemēram, kopā bija jāstrādā aristoteliķiem un platonīķiem. Cik gan bieži vēstures gaitā šie strāvājumi nav stāvējuši viens pret otru! Uz dzīvību un nāvi! Īstenais uzdevums, ko Rūdolfš Šteiners deva līdz saviem līdzstrādniekiem 1923. gadā, skanēja: “Vingrinieties tolerancē jaunizveidotās biedrības ietvaros... mācieties strādāt viens ar otru!” Tas varbūt skan nedaudz triviāli. Taču runa te ir vairāk nekā tikai par kailu gatavību kompromisiem personiskās ierobežotības un otra nespējas dēļ. Vienam ir cits mistēriju pamats nekā otram, un no tā rodas pretstati, kam ir pārpersonisks raksturs. Grūtības ir tajā, ka šie pārpersoniskie pretstati prezentējas personiskos ietērpos! Tādēļ bieži izskatās tā, it kā runa būtu par personisku izskaidrošanos. Un savā ziņā tas tā arī ir. Bet pamatā runa ir par to, ka sociālā saskarsmē vienam ar otru ir jāattīsta sava veida priekšstatīšanās spēks, kas vienam padara iespējamu tiešām apjēgt un akceptēt cita karmiskos pamatus, kas var ļoti atšķirties no viņa paša.

Kad es pirmo reizi nonācu saskarsmē ar antropozofiju un antropozofiem, es, dabiski, par to visu neko nezināju. Es biju pilnīgi bez kādām aizdomām un bez tam ar sociālu spēju saieties gandrīz ar jebkuru. Tādēļ es dažreiz arī tīri skaisti iekritu...

Kādā ziņā?

Es pakāpeniski pamanīju, ka citi uz šī fona apzināti sprieda un izmantoja mani. Bija izveidojušās nometnes, un katrs iztaustīja citus ar slēptu jautājumu: kurai partijai piederi tu? Tā, piemēram, bija nometne ap Albertu Šteffenu, šveiciešu dzejnieku, kurš pēc Šteinera nāves kļuva par viņa pēcteci kā Vispārējās antropozofiskās biedrības priekšsēdētājs. Un bija nometne ap Mariju Šteineri, Rūdolfā Šteinera dzīvesbiedri. Bet arī citas personas spēlēja lielu lomu, kā piemēram, Ita Wegmane un Willems Zeylmans.

Man pašam drīz vien radās sajūta: ar šo cīņu tev karmiski nav nekādas darīšanas. Tā nav mans liktenis, pretstatā Willemam Zeylmanam, kuram tā bija jāizcīna. Varbūt viss būtu noticis savādāk, ja es būtu iepazinies ar antropozofiju dažus gadus agrāk. Man bija sajūta, ka mans uzdevums ir pavisam kaut kur citur. Es vienmēr saglabāju draudzības visās nometnēs.

Kuri tad konkrēti bija strīdus punkti?

Nu, tur bija vairāki! Bet svarīgs moments bija, piemēram, 1932. gadā, kad Alberts Šteffens, toreizējais internacionālās biedrības priekšsēdētājs, kādā sapulcē teica: “Es varu atzīt tikai tādu antropozofus, kuri strādā pēc “īstās metodes”,” un “Es savā sekcijā varu strādāt kopā tikai ar tiem cilvēkiem, kuri ir spējīgi uzrakstīt traktātu Šillera “Estētisko vēstuli” līmenī.” Kad es dzirdēju, kā viņš to teica, tad nodomāju pie sevis: nu, mans mīļais, vai tu pats to īstenībā vari?

Alberts Šteffens noteikti nedomāja to ļauni, bet no šī mirkļa gāja vaļā diskusija par “īsto metodi”. Kāds uzlūkoja citu kā bīstamu, ja tas nestrādāja pēc īstās metodes. Antropozofija grib individuālā cilvēkā modināt spējas rīkoties no paša garīgās izziņas bāzes uz brīvību. Ja to nedara un strādā tikai pēc tā, “kā stāv rakstīts grāmatā”, tad tiešām seko kādai metodei.

Es šajā laikā daudz mācījos no Itas Wegmanes. Es sēdēju zālē kopsanāksmju laikā Dornahā, un, kamēr tur tika teiktas tiešām briesmīgas lietas, arī par viņas personu, viņa palika pavisam mierīgi sēžam un klusēja. Pēc tam mēs viņai jautājām: “Kāpēc Jūs neko neteicāt?” Tad viņa atbildēja: “Dr. Šteiners man mācīja, ka dēmonus nevar apkarot - tos var tikai nomērdēt badā, nedodot tiem barību.” Viņa bija ārkārtīgi stipra, suverēna personība. Skumjais šajā situācijā bija, ka personības, ko Rūdolfs Šteiners 1923. gadā bija uzaicinājis valdēt, kā Alberts Šteffens, Ita Wegmane vai Marija Šteinere fon Sivers, savstarpēji arvien vairāk atsvešinājās.

Zeylmans un Šteffens sākumā bija ļoti sadraudzējušies. Tā, reiz viņi bija devušies trīs dienu pārgājienā ar kājām pa Angliju. Arī Ita Wegmane bija draugos ar Šteffenu. Kad viņas klīnikā tika rīkots svētku vakars pacientiem, tad nāca arī Alberts Šteffens un uzstājās ar burvju trikiem. Tas bija viņa hobijs. Vēlākajā situācijā kaut kas tāds nebija iedomājams. Mums, jaunākajiem, bija sajūta, ka drūms mākonis klājās pāri ne tikai Antropozofijas biedrībai, bet arī pāri Eiropai; biedrībā bija šie nedziedināmie konflikti, Eiropā tas bija nacionālsociālisms.

Manā personiskajā biogrāfijā šajos gados iekrita arī pirmās sievas zaudējums. Es kādu vakaru tieši biju Hāgā, kur Herberts Hāns valdorfskolā runāja par Gēti sakarā ar divsimto nāves gadadienu. Mēs sēdējām kopā pie Pieter de Haan, lai vēl nedaudz apspriestu lekciju, kad man piezvanīja medmāsa, ka vajadzētu, lūdzu, ātri braukt uz Ceistu, manai sievai esot augsta temperatūra. Es braucu uz mājām un domāju: Ak dievs, šis horoskops... tā tad tomēr! Liktenis piepildās... Visus šos gadus es vairs nebiju par to domājis. Kopā ar antropozofisko ārstu Galjartu no Hāgas es stāvēju pie slimības gultas, taču mēs neko nevarējām darīt...

Toreiz es dzīvoju divās pasaulēs vienlaicīgi. Manā privātajā dzīvē bija šis iekšējais pārbaudījums, un pasaulē ap mani valdīja šī cīņa. Šajos grūtajos gados es iemācījos apjēgt, ka dzīve pati ir vissvarīgākā skola.

Ko dzīve Jums iemācīja?

To ir grūti formulēt... Rūdolfs Šteiners reiz ir teicis: gudrība ir kristalizētas ciešanas. - Fakts, ka tu savā dzīvē citiem cilvēkiem vari kaut ko dot, lai cik maz tas dažreiz arī neliktos, ir cieši saistīts ar sāpēm, ko tu nes sevī. Viss labais rodas no upuriem...

Šķietami sakauts

Ja tā atskatās uz trīsdesmitajiem gadiem, tad jāsaka: kā tas bija iespējams, ka antropozofiskajā kustībā tolaik neapjēdza, par ko īstenībā bija runa? Rūdolfš Šteiners ir bieži runājis par mūsu gadsimta trīsdesmito gadu sākumu un norādījis uz to, ka šajā laikā garīgajā pasaulē būšot svarīgs notikums: Kristus parādīšanās ēteriskajā pasaulē. Cik gan bieži viņš neuzsvēra: tam ir vislielākā nozīme, lai cilvēce nenogulētu šo notikumu! Un viņš uzskatīja to par antropozofiskās kustības uzdevumu - likt cilvēkiem būt tam nomodā!

Ko jāstādās priekšā ar šo “Kristus parādīšanos ēteriskajā pasaulē”?

Rūdolfš Šteiners bieži ir attēlojis, ka Kristum ir centrāla loma cilvēces attīstībā. Viņš aprakstīja to kā dievišķu būtņi, kas trīs gadus ir saistīties ar cilvēcisku individualitāti, ko mēs pazīstam kā Jēzu no Nācaretes. Šīs saistīšanās mērķis bija upurēšanās pie krusta Golgātā. Kristus nāve bija upuris cilvēcei; caur Viņa šāszemes nāvi un augšāmcelšanos, kas tai sekoja, no tā laika katram cilvēkam ir iespēja iekšēji atrast pieeju savam pašam Es. Zināmā nozīmē var teikt, ka Kristus ir dāvājis cilvēkiem viņu Es un līdz ar to brīvību, garīgu autonomiju. Tā ir Golgātas mistērijas dziļākā nozīme.

Pēc Golgātas mistērijas, precīzāk: pēc debesbraukšanas, Kristus turpmāk darbojas garīgajā pasaulē. Rūdolfš Šteiners apraksta, ka tajā jomā, kas tieši robežojas ar fizisko pasauli, tātad ēteriskajā, divdesmitajā gadsimtā no jauna notiks Kristus nāve un jauna augšāmcelšanās. Caur šo Kristus augšāmcelšanos ēteriskajā pasaulē arvien vairāk cilvēku nonāks līdz tam pašam pārdzīvojumam, kāds bija Pāvilam pie Damaskas: viņi ar sava veida dabisku gaišredzību *redzēs* Kristus ēterisko tēlu. Un no šīs Kristus saskatīšanas radīsies iekšēja drošība, ne ar ko neiedragājams spēks, ar kuru var stāties pretī negatīvajiem pretspēkiem. Reiz Šteiners teica, ka tas esot antropozofijas uzdevums, pamodināt cilvēci šai pieredzei, tas nozīmē, modināt izjūtu par to, ka runa iet par konkrētu garīgu pārdzīvojumu.

Kā īpašu laika momentu šajā kopsakarībā ar Kristus parādīšanos ēteriskajā pasaulē viņš nosauca 1933. gadu. Tas ir tas pats gads, kurā Vācijā pie varas nāca Hitlers. Nacionālsociālisms - tas nebija nekas cits, kā pretvaru mēģinājums novērst cilvēci no Kristus parādīšanās ēteriskajā pasaulē izjušanas! Izsaucot cilvēkos mežonīgas emocijas, naidu un tā tālāk, viņu dvēseles tika aptumšotas, tā ka viņi vairs nebija spējīgi iekšēji uztvert kaut ko no tā, kas vienlaicīgi norisinājās ēteriskajā pasaulē. Hitlers bija mēdijs dēmoniskām būtņēm, kuras pielika visas pūles, lai ieģrūstu cilvēkus lielā iekšējā nemierā. Īstenībā viņš vienmēr rīkojās kā transa stāvoklī.

Vai pēc Jūsu domām bija kopsakarība starp nacionālsociālisma parādīšanos un konfliktiem Antropozofiskajā biedrībā?

Antropozofiskajā biedrībā bija runāts par ēterisko Kristu. Tāpēc dēmoniņiem tā bija lielākais ienaidnieks. Jo tur bija cilvēki, kas zināja par šo notikumu. Tikai: šie cilvēki gan zināja to, bet ne vienmēr nesa šo zināšanu savās sirdīs! Jūs nedrīkstat aizmirst, ka daudzi cilvēki antropozofiju saprata pārmērīgi intelektuāli. Bija antropozofi, kas neticami labi zināja, ko ir

teicis Rūdolfš Šteiners. Bet, piemēram, Ita Wegmane vispār nebija intelektuāli noskaņota. Viņa bija ļoti intuitīva personība, kas negāja pa intelektuālās izziņas ceļu. To daudzi nesaprata. Šajā vienam-otru-saprast-nevarēšanā bija īstenais problēmas kodols.

Rūdolfam Šteineram vajadzēja būt to paredzējušam. Kad viņš, jau uz nāves gultas, deva mājienu Itai Wegmanei, ka ir nopietni jāērķinās ar viņa nāvi, tā izmisusi jautāja: “Bet kas tad notiks ar mums?” Tad viņš atbildēja: “Tad valdīs karma.” Ar to viņš domāja: tad jūs visi iekritīsiet atpakaļ jūsu personiskajā karmā. Un tas tad tiešām arī notika. Integrācijas spēki Antropozofiskajā biedrībā vēl bija pārāk vāji.

Kas īsti bija viņa priekšlaicīgās nāves dziļākais cēlonis?

Rūdolfš Šteinerš nomiršana dziļākajā nozīmē ir mistērija. Kāpēc viņš aizgāja tieši šajā momentā? Es to nezinu. Svarīgs notikums, protams, bija pirmā Gēteanuma, kas tika nodedzināts 1922. gada Vecgada naktī, iznīcināšana. Šteiners arī tika piezīmējis, ka šis ugunsgrēks viņu stipri novājinājis. Neaizmirstiet, ka šo būvi viņš bija cēlis ar sava paša ēteriskā ķermeņa spēkiem – šajā lielajā ēkā bija iekšā arī kaut kas no viņa paša substances. Ugunsgrēks viņu novājināja. Viņa vielmaiņa kļuva arvien sliktāka. Nieres praktiski pārstāja darboties, un beigās viņš vairs nepanesa nekādus ēdienus...

Vai Jūs bieži runājāt ar Itu Wegmani un Willemu Zeylmanu par šiem konfliktiem?

Bija laiki, kad mēs nedarījām neko citu! Jau 1929. gadā, kad kļuva biedrības biedrs, dzirdēju par to. Mēs, jaunākie, nepārtraukti jautājām: “Kā mēs, kā grupa, kurai nav nekādas šo konfliktu vēstures, varam to pārvarēt un veidot biedrību, ko tie neapgrūtinātu?” Tas bija viens no mūsu impulsiem organizējot “Kamp de Stakenberg” 1930. gadā, kur tiešām bija pārstāvēti visi iespējamie jaunāko antropozofu strāvājumi.

Šī nometne bija pēdējais mēģinājums parādīt pasaulei lielu antropozofisku manifestāciju, prezentēt to pārliecinošā veidā. Liela, spēcīga, kristīga kustība... Un tas tiešām izdevās! Jaunie ļaudis stipri sajuta nacionālsociālisma draudus, kamēr vecākie biedri tos gandrīz neņēma vērā. Es vēl atceros, ka 1934. gadā es kopā ar Willemu Zeylmanu un Pieter de Haan bijām Štutgartē, lai tur runātu par problēmām Antropozofijas biedrībā ar vācu draugiem. Vienā no naktīm, kad mēs tieši bijām tur, notika tā saucamais Röhma pučš. Röhms bija SA štāba šefs un tautā iemīļotāks nekā Hitlers, kurš toreiz jau bija pie varas. Šajā naktī Hitlers ieņēma Röhma galveno mītni un lika viņu arestēt. Vēlāk SS Röhmu nošāva. Šajā naktī pa Štutgartes ielām pārvietojās tanki un karaspēka daļas, gaudoja sirēnas. Pa radio izsludināja aizliegumu iziet uz ielām. Tikai četros no rīta tika dots trauksmes atsaukums, un mēs varējām atgriezties viesnīcā. Hitlers baidījās no sacelšanās SA rindās un tādēļ bija devis uzdevumu SS ielenkt visas SA mītnes. Šī Röhma-nakts bija kaut kas šausmīgs - pilnīgi dēmonisks!

Mēs tajā laikā dzīvojām milzīgā garīgā sasprindzinājumā. Vai dēmoni izlauzīsies vai nē? Izjutām visus šos notikumus kā tiešu uzbrukumu antropozofiskajam impulsam. Pēc tā visa ir jāsaka: tie, kam 1933. gadā īstenībā vajadzēja būt gataviem, bija dēmonu izslēgti!

Jūs toreiz tad izšķīrāties iet pats savu ceļu.

Pareizi. “Kamp de Stakenberg” iniciatīvai no pirmā tās pieteikšanas acumirkļa sekoja daudzu antropozofu uzbrukumi. Tas modināja mūsos cīņas prieku. Mēs teicām sev: “Ka mums uzbrūk, ir pierādījums tam, ka darām kaut ko svarīgu, mēs neļausim sevi apspiest!”

Veselu mēnesi mēs, tas ir, simtdivdesmit studentu, 1930. gada vasarā Harderwijk tuvumā strādājām pie nometnes celšanas: tas nozīmēja, ka bija jāuzceļ virtuves, no armijas iznomātās teltis un lielā cirka telts, kurā ietilpa 1200 cilvēku, bez tam bija jānokārto bezgalīgi daudz lietu... Kad mēs sākām, tad rēķinājāmies ar aptuveni 400 dalībniekiem, taču īsā laikā bija jau 600 pieteikumu. Galu galā bija 1000, un tad mēs pateicām: bet vairāk tiešām nav iespējams!

Bet pirmajā dienā izrādījās, ka bija ieradušies 1200 cilvēku no 27 valstīm! Bija 17 rumāņu studentu grupa, kuri bija šķērsojuši visu Eiropu līdz Holandai ar divriteņiem. Daudzi nāca arī no Vācijas, visos iespējamajos veidos. Bija angļi, norvēģi, amerikāņi, jaunzēlandieši... Bija ieradušies arī lielie pionieri: Walters Johannes Šteins, Eižens Kolisko, Elīzabete Vreede...

Antropozofisko kustību šī sanāksme saniknoja.

Daudzi antropozofi uzskatīja, ka tas bija virspusējs pasākums. Šādā veidā taču neapietas ar antropozofiju! Iedomājieties, 500 cilvēku piedalās eiritmijā, pie tam vēl *atklātā pļavā!* *Cirka teltī* tiek runāts par antropozofiju! Viss bija viens vienīgs pierādījums mūsu godbijības trūkumam pret svēto antropozofiju. Bet tika nolasītas iespaidīgas lekcijas, gan Zeylmana, gan Šteina. Kārta pienāca visām svarīgajām antropozofijas tēmām. Un bija kursi par dabaszinātņi, par medicīnu, lauksaimniecību un tā tālāk.

1935. gadā tad bija tas liktenīgais notikums: Willemu Zeylmans, Itu Wegmani un daudzus citus pret viņu gribu izslēdza no Antropozofijas biedrības. Toreiz Zeylmans - viņam bija apmēram 35 gadi - atgriezoties no Dornahas vilcienā dabūja sirdslēkmi, un mēs visi domājām, ka viņš mūs atstās... Par šo sirdslēkmi vēlāk viņš izteicās šādi: “Tajā momentā, kad es tiku izslēgts no biedrības, es tiku nāvīgi ievainots. Mans uzdevums līdz ar to kļuva neizpildāms.” Tajos gados es viņu izjutu kā ērgli, kam ir tikuši apgriezti spārni. Viņš ļoti cieta no šīs traģikas. Tolaik viņš teica: “Ko Rūdolfs Šteiners bija nodomājis ar Ziemassvētku konferenci, tas tagad ir par gadu desmitiem atmests atpakaļ!”

Ko atlika darīt? 1990. gada beigās, 1991. gada sākumā mēs piedzīvojām Golfa līča karu. Trīsdesmitajos gados valdīja tieši tā pati atmosfēra, tikai tieši mūsu durvju priekšā. Katru dienu avīzēs varēja lasīt, ko Hitlers atkal ir izdomājis. Kad 1939. gadā sākās karš, no zināma viedokļa tas bija atvieglinājums: beidzot bija skaidrība. Trīsdesmito gadu draudi bija neizsakāmi smagi. Un Antropozofiskā biedrība savas līdzrunāšanas tiesības bija zaudējusi - ja nespēj atrisināt savas pašas problēmas, tad nav nekādu tiesību izteikt priekšlikumus par pasaules problēmu risināšanu!

Es šajā laikā stipri atkāpos dziednieciskajā pedagoģijā. Tur gaidīja pavisam konkrēti uzdevumi - proti, palīdzēt bērniem, kam bija apdraudēta ķermeniskā, psihiskā un garīgā attīstība. Bez tam mēs 1936. un 1938. gadā organizējām vēl divas jaunatnes sanāksmes dalībniekiem no Nīderlandes.

Vai Jūs un Jūsu draugi jutāties sakauti?

Mēs jutāmies atstumti mazākā apgabalā, taču iekšēji nesakauti. Bija grūti sasniegt pasauli: Vācijā darbs bija neiespējams, un Dornahā antropozofiskā kustība bija sašķēlusies divās nometnēs, viena ap Albertu Šteffenu un otra ap Mariju Šteineri-fon Sīvers. Štutgartē, otrajā svarīgākajā kustības centrā, pašas pirmās stundas skolotāji, kā Šteins un Kolisko, bija burtiski izriebti ārā no valdorfskolas. Kādreizējais spožums bija zudis. Šie skolotāji viens pēc otra pārcieta pārmērīgu iekšēju traģiku: Kolisko, kurš pāragri mirst jau 1939. gadā, Walters Johannes Šteins, kurš kā pusjūds pārdzīvo karu, tomēr iekšēji arvien vairāk sabrūkot.

Šteins aizbēga no Vācijas.

Jā, uz Angliju. Dzīve Vācijā viņam bija pārāk bīstama. Bez tam viņš vairs nejutās kā mājās Štutgartē vai Dornahā. Arī Herberts Hāns toreiz bēga uz Nīderlandi, tāpat kā Ernsts Lērs un Marija Rōšla, jaunatnes sekcijas vadītāja. Viss juka.

Kāda bija situācija Nīderlandes biedrībā?

Internacionālā šķelšanās iedarbojās arī uz situāciju Nīderlandē. Te bija mazākums, kas gribēja sekot Dornahas kursam, un liela grupa, kas bija Willema Zeylmana pusē. Lielās, briesmīgās ģenerālsanāksmes Dornahā te tika atkārtotas mazākā mērogā. Tikai 1960. gadā šī situācija tika pārvarēta. Willems Zeylmans kā Nīderlandes biedrības priekšēdētājs vienmēr atkal iestājās par to, lai atsauktu šo šķelšanos. Un galu galā viņam tas izdevās! Piecpadsmit gadus pēc kara notika atkalapvienošana. Zeylmanam personiski tam bija liela nozīme. Viņš gribēja, lai sekojošām paaudzēm šis konflikts būtu atrisināts. Taču brūce, kura tur bija iecirsta, nekad vairs nav pilnīgi sadzijusi.

Jauncelsmes gadi

1948. gadā Lievegoeds publicē grāmatu “Bērna attīstības fāzes”. Arvien vairāk viņš saskaras ar visdažādāko industrijas nozaru attīstību Nīderlandē, kas 1954. gadā noved pie *Nederlands Pedagogisch Instituut (NPI)* dibināšanas, tas ir institūts organizācijas attīstībai. Tajā pašā gadā viņš saņem ārštata profesūru sociālpedagoģijā Nīderlandes Ekonomikas augstskolā, vēlākajā Erasma universitātē Rotterdamā. 1961. gadā viņš kļūst par sava drauga Willema Zeylmana pēcteci kā Nīderlandes Antropozofijas biedrības priekšsēdētājs. 1963. gadā viņš kļūst par Twentes Tehniskās augstskolas Sabiedrisko zinātņu nodaļas dekānu, un no nekā ir jāizveido vesela fakultāte. Tad 1971. gadā seko Brīvās augstskolas (Vrije Hogeschool) dibināšana Drībergenā, kuras rektors viņš ir līdz 1982. gadam. Šajos gados viņš publicē grāmatas par visdažādākajām tēmām: par organizācijas attīstību, par dziedniecisko pedagoģiju, par gaidāmo attīstību pasaulē šī gadsimta beigās, par iekšējās attīstības ceļiem un mistēriju strāvojumiem. 1983. gadā Nīderlandes izdevēju apvienība viņam pasniedz “Zelta zoss spalvu”, kā atzinību par viņa publicistisko darbu nozīmi Nīderlandes kultūrā.

Ar ratiņiem pa sniegu

Tad 1939. gada pavasarī notika daļēja mobilizācija, un man bija jāiet dienēt armijā. Man uzticēja psihiatriskā dienesta organizēšanu aktīvajai armijai, nevis tāpēc, ka es būtu bijis īpaši spējīgs, bet gan vienkārši tāpēc, ka man sava vecuma dēļ bija kapteiņa pakāpe, kamēr visi citi psihiatri bija leitnanti... Es vadīju divdesmit četru psihiatru grupu, un mūsu dislokācijas vieta bija Utrehta. Man priekšnieks bija kāds majors, kurš, starp citu, bija draudzīgās attiecībās ar Zeylmanu. Viņu sauca Jaaps Sauvage Noltings, un viņš bija dzīves baudītājs, kam nekas nebija mīļāk, kā gulēt saulītē un lasīt. Bez tam viņš komponēja operas bērniem. Man nebija nekāda prieka vienmēr just sev priekšnieku, un es toreiz Noltिंगam pateicu: “Jaap, tu sēdi aiz rakstāmgalda un paraksti papīrus, kurus es tev nolieku priekšā, visādi citādi tu esi brīvs, un tev nekas nav jā dara.” Nu, sadarbība norisinājās kā smērēta!

Mobilizācijas gaitā tika iesaukti cilvēki, kas kazarmas no iekšpuses pēdējo reizi bija redzējuši pirms gadiem divdesmit un pa šo laiku bija izrādījušies par šizofrēniķiem. Šādi cilvēki nonāca vislielākajās psihiskās problēmās. Mēs bijām priekš tam, lai šiem cilvēkiem palīdzētu, kas praksē bieži nozīmēja, ka viņi tika atzīti par karadienestam nederīgiem. Mums arī bija jāstrādā ar visām iespējamām stresa formām un nervu sabrukumiem. Man šis darbs likās interesants, jo tur patiešām bija ko darīt. Tā tas gāja līdz vācu invāzijai.

Līdztekus tam es vēl vienmēr vadīju “Zonnehuis” Ceistā, dziednieciskās pedagoģijas institūtu, ko biju nodibinājis 1931. gadā. 1939. gada novembrī tam bija jātiek evakuētam, jo mūsu galvenā ēka Veldheima kļuva par armijas štābu. Ģenerālis Voorst tot Voorst kā Nīderlandes armijas štāba šefs ievācās manā pieņemamajā istabā.

Beigu beigās mēs atradām patvērumu kādā vecā sanatorijā Ševeningenā. Taču tas nebija ilgi, jo armijas štābs pēc vācu invāzijas, dabiski, tika likvidēts, un ēkas atkal bija brīvas. Mēs tāpat atkal cēlāmies atpakaļ, bet pašā kara vidū mums bija par tām jācīnās no jauna, jo vācieši bija nolēmuši, ka viņu jūras karaspēka štābam vajadzētu tikt dislocētam Ceistā. Tur viņi bija ārpus angļu lielgabalu sasniedzamības robežām! Veldheima tolaik bija pa pusei bordelis... Mums ierādīja "De Witte Hull", citu ēku Ceistā.

"De Witte Hull" mēs pavadījām tā saucamo bada ziemu. Tur mums bija iespēja paslēpt daudzus cilvēkus, kas bija aizgājuši pagrīdē. Pie mums bija arī daži ebreju bērni, kas oficiāli, protams, nedrīkstēja būt. Viņiem mēs ierīkojām dārza māju pie "Witte Hull". Vēlāk tas vairs nebija iespējams, un mums bija jāmeklē adreses, kur viņi varētu paslēpties.

"De Witte Hull" bija pilnīgi ielenkta ar SS daļām, kurām tuvumā bija viņu nometne. Man ar savu motociklu bija jātiek cauri viņu sargposteiņiem, lai nonāktu mūsu teritorijā. Pat tad, kad SS bija tur dislocēti, pie mums vienmēr slēpās daži cilvēki. Viņi bija drošībā, tieši tāpēc, ka SS bija tuvumā - savā ziņā SS viņus sargāja!

Uz kara beigām vācieši aizveda dažus no mūsu zēniem. Viņiem pie Arnheimas bija jārok aizsarggrāvji, kamēr angļu karavīri viņus apšaudīja, mēģinot ieņemt Reinas tiltu. Viens no mūsu zēniem, kurš bija garīgi atpalicis, vispār nebija apjēdzis, kas īstenībā notiek, un viekārši palika izslējies stāvam, kad angļi atklāja uguni. Viņu nogalināja granāta. Bet labāk izbeigsim par šīm lietām... tik daudzkas toreiz ir noticis...

Kā jūs tajā bada ziemā tikāt pie pārtikas?

Tā bija milzīga problēma. Gadījums gribēja, ka kāds bioloģiski-dinamiskās grupas vadītājs Dornahā, Hans Heinca, kļuva par Harlingenas okupācijas komendantu. Es viņu labi pazinu, jo pirms kara viņš bieži bija braucis uz "Loverendale", uz pirmo bioloģiski-dinamisko uzņēmumu Nīderlandē. Heinca mums sagādāja maisus ar kartupeļiem, kurus ar kuģi sūtīja uz Utrehtu, kur mēs tad varējām tos dabūt. Reizi pa reizei viņš mūs arī apmeklēja, un tad viņš mums atnesa maizi no virsnieku kantīnes.

Ar rateļiem pa sniegu uz Utrehtu un atpakaļ, lai atvestu kartupeļus, daudzus, daudzus kilometrus ar kājām, un vienmēr ar cerību nekrīst vācu okupantu nagos - es zinu, ko tas nozīmē būt bēglim un kad nav nekā ēdama. Ziniet, sliktais karā ir tas, ka tas katru noved tiktāl, dzīvojot tikai ārējā pasaulē. Tad dzīvo no vienas dienas uz nākošo, no vienas situācijas uz nākamo. Vismaz ar mani bija tā, ka tiku izrauts no savas iekšējās dzīves, mana iekšējā biogrāfija īpatnējā veidā šķīta apstājusies. Es biju pilnīgi pievērstis ārējai esamībai.

Kara laikā bez tam vēl uzliesmoja šarlaka epidēmija. Par laimi visi mūsu bērni to pārcieta, taču kā sekas nepilnu gadu pēc tam es pats saslimu ar šo slimību. Biju uz nāvi slimis, parādījās visādas komplikācijas, temperatūra pāri 41° - bet es gulēju gultā dziļi apmierināts un dziedādams, un domāju, ka visi bez kāda pamata raizējas par mani. Visiem bija bail, ka es nomiršu. Bet es savas slimības laikā pārdzīvoju visas iespējamās lietas. Un viens no šiem pārdzīvojumiem ir bijis ļoti svarīgs manai atlikušajai dzīvei.

Kad slimība bija sasniegusi savu kulmināciju, sākās noteikta veida vīzijas. Es pārdzīvoju līdzī, kas notika Krievijā un nepārtraukti dzirdēju kādu balsi, kas teica: kauja pie Umaņas,

kauja pie Umaņas... Tas, ko es tur pārdzīvoju, bija vācu karaspēka daļu atkāpšanās - bezgalīgs līdzenums, pa kuru nekārtīgās grupās un nesakarīgi vilkās kareivji. Tad parādījās zemnieku rati, ko vilka zirgs, un tajos jauns vācu karavīrs, mirstošs...

Es toreiz redzēju, ko pārdzīvoja šis karavīrs: no tāluma viņam tuvojās kāds tēls, kas brida pa zemi, kā brien pa ūdeni. Varens gaismas tēls. Kad tas bija pienācis tuvāk, jaunais vīrietis nomira. Es pārdzīvoju šo ainu tik stipri, ka tā vienmēr palika acu priekšā, un bieži esmu domājis: ne jau velti tu esi tajā piedalījies. Emocionāli šo mirstošā karavīra tēlu es bieži saistīju ar pazīstamo izteicienu: "In Christo morimur" - "Mēs mirstam Kristū". Kopš tā laika, es taču drīkstu tā teikt, es zinu, kas notiek mirstot. Jums vajag labi iedomāties, ka tajā momentā es pats stāvēju pie sliekšņa.

Jūs teicāt, ka karš it kā apturēja Jūsu iekšējo biogrāfiju. Vai atbrīvošana tad deva atkal vairāk miera iekšējai dzīvei?

Pēc atbrīvošanas 1945. gadā sākās drīzāk turbulents laiks. "Zonnehuis" bija atkal jāpārceļas uz Veldheimu, sešdesmit bērni un trīsdesmit līdzstrādnieki neskarti uznira no kara jucekļa, un septiņu gadu laikā "Zonnehuis" pieauga līdz apmēram 230 bērniem. Tas nesa sev līdz ļoti daudz problēmu. 1947. gadā mēs piepirkām klāt Villa Stenia, tā ka institūts tagad sastāvēja no divām mājām: viena bērniem ar sociāliem traucējumiem un viena bērniem ar ķermeniskiem defektiem. Tas bija laiks, kurā notika milzums lietu. Tomēr es toreiz stipri dzīvoju savā iekšējā biogrāfijā. Tajā laikā es nonācu krīzē.

Tas sākās ar vienu no mūsu bērniem, Diederiku, kurš drīz pēc atbrīvošanas dabūja diftēriju un no tās arī nomira. Viņš bija tikko palicis piecus gadus vecs. Tagad mēs bijām viņu zaudējuši. Tas man bija otrais lielais trieciens manā personiskajā dzīvē. Vispirms mana sieva un tagad šis bērns. Es biju izmisis. Ārēji likās, ka viss iet labi. "Zonnehuis" auga, Blarikumā mēs bijām organizējuši antropozofisku vasaras nometni, bet iekšēji es sev jautāju: kāds ir manas dzīves mērķis? Cilvēki man apkārt teica: Bernhard, tev ir jāizpilda svarīgi uzdevumi bērniem ar aizrūcēm "Zonnehuis". Un tas, dabiski, tā bija - tur es nevarēju neko iebilst. Bet naktī es gulēju nomodā un nemitīgi uzdevu sev jautājumu: kāpēc man divreiz manā dzīvē ir jāzaudē kāds no tuvākajiem? Un: kāds ir mans īstenais uzdevums šajā dzīvē? Es jutu, ka savu aicinājumu vēl nebiju atradis.

Šajā situācijā mani sasniedza uzaicinājums no Wima Šukkinga, kas toreiz bija Tirdzniecības un amatu biedrības sekretārs. Viņš gada sanāksmei meklēja cilvēkus, kas varētu dot kādu saprātīgu ieguldījumu par tēmu "Industrijas atjaunošana Nīderlandē". Kādam būtu jārunā par atjaunošanas finansēšanu, un kādam citam par jautājumu, vai Holandē būtu kvantitatīvi pietiekami speciālistu, lai iekustinātu industriju. Es tagad tiku lūgts kaut ko pateikt par jautājumu: kam ir jāmainās skolā un mācībās, lai šī industrija varētu plaukt arī kvalitatīvi?

Ar Wimū Šukkingu es iepazinos kara laikā. Viņš dzīvoja pie kādas piestātnes Amsterdamā. Tiesnesis Hans Heincs organizēja svētdienas vakaru lekcijas šī māju bloka cilvēkiem. Toreiz valdība iziešanas aizliegums, pēc astoņiem vakarā vairs nedrīkstēja nekur iet ārā. Tad cilvēki izkāpa pa saviem jumta logiem un pa plakanajiem jumtiem devās uz Hansa Heinca dzīvokli. Tur es tad apmēram divdesmit cilvēku auditorijai runāju par valdorfpedagoģiju!

Šukkings tātad man piedāvāja šajā gada sanāksmē runāt par audzināšanas jautājumu. Es viņam teicu: “Bet, Wim, tu taču zini manus komiskos uzskatus par audzināšanu?” - “Jā,jā,” viņš teica, “bet tā vispār nav nekāda problēma, ļaudis labprāt grib tos dzirdēt.” Un viņam bija taisnība, referātam bija lieli panākumi. Pēc tam es saņēmu daždažādus ielūgumus no Tirdzniecības un amatu biedrības reģionālās nodaļas, tā arī no Hengelo. Pēc apmeklējuma tur pie manius pienāca Willems Štorks, firmas “Štork” uzņēmuma apgādes direktors un jautāja, vai viņš varētu parunāt ar mani par noteiktām problēmām, kas ir viņa uzņēmumā. Bet es vēl nekad nebiju bijis tik lielā mašīnfabrikā! Īsi un labi - tā notikās, ka es iekūlos uzņēmumu dzīves jomā... Izrādījās, ka es tomēr šo to par to zināju, jo no “Zonnehuis” un galvenokārt no ātrās augšanas perioda, es pazinu ekspandējošu institūciju organizatoriskās problēmas. Viena no kļūdām, kas bija izdarītas pie Štorka, ka viņi apmācīja daudz vairāk jaunus spēkus, nekā jebkad varēja izvietot.

Pēc tam es nonācu no viena uzņēmuma nākamajā, un visur man iznāca darīšana ar sociālām problēmām un apmācības jautājumiem. Nīderlandē viss ekspandēja, pastāvošajiem uzņēmumiem vajadzēja tikt pārstrukturētiem, ģimenes uzņēmumiem ar to specifisko pionieru stilu vajadzēja tikt vestiem soli uz priekšu un tā tālāk - viss bija attīstībā.

Piecdesmito gadu sākumā man tika piedāvāta katedra sociālpsiholoģijas un ekonomikas fakultātē Roterdamā. Es to noraidīju. Gadu vēlāk viņi jautāja vēlreiz, un tad es pateicu jā - ar nosacījumu, ka es šo specialitāti drīkstēšu saukt par sociālekoloģiju. Tas šķita kaut kā aplam - sociālekoloģija ekonomikas fakultātē! Galu galā tika ierosināts apzīmējums “sociālpedagoģija”. Pie tā tad arī tas palika.

Es gribēju docēt nevis no grāmatām, bet no pieredzes un tādēļ bija vajadzīgs institūts, kas savā darbā nodarbotos ar uzņēmumu dzīvi tiešām praktiski. Tā 1954. gadā tika nodibināts *Nederlands Pedagogisch Instituut voor het Bedrijfsleven*, saistībā ar katedru. Vēlāk tad to sauca par NPI - Organizācijas attīstības institūts. Es tur strādāju līdz 1971. gadam.

Man bija nepieciešams pietiekams kapitāls, lai divu gadu ilgumā varētu apmaksāt piecus līdzstrādniekus. Tam naudu deva daži no lielajiem uzņēmumiem: Shell, Philips, AKZO un Unilevers. Visu biroja aprīkojumu mēs kā dāvanu dabūjām no “De Nederlanden” (apdrošināšanas biedrība). Tie vienmēr bija sociāli angažētie cilvēki no uzņēmumiem, kas mūs atbalstīja.

Kā NPI bija saistīts ar antropozofiju?

Ja jūs man jautājat, ko es ar NPI īstenībā gribēju, tad varu teikt sekojošo: no savas trīsdesmito un četrdesmito gadu pieredzes biju izdarījis secinājumu, ka antropozofijai Eiropā būtu jāklūst par kultūras faktoru. Šim mērķim ir ārējs un iekšējs aspekts. Ārējā saturs ir, ka tai bija tiešām jāklūst redzamai sabiedrībā un, proti, ar darbiem, kurus mēs veicam. Toreiz nebija nekas vairāk kā Rūdolfā Šteinera klīnika Hāgā, turpat ļoti liela valdorfskola un trīs nedaudz mazākas Amsterdamā, Rotterdamā un Ceistā. Tātad kā kustība antropozofija gandrīz nebija pamanāma.

Ar NPI es gribēju doties iekšā pasaulē. Tas nozīmē, ka bija jāattīsta viedokļi par sociālām problēmām no antropozofijas redzesleņķa, ar kurām var konkrēti kaut ko darīt. Šos viedokļus

mēs pakāpeniski attīstījām. Vēlāk es tos izsmēloši attēloju savā grāmatā *Organisationen im Wandel* (Organizācijas pārmaiņu laikā).

Arī šeit atkal attīstības motīvs?

Jā, un tieši organizācijas attīstība. Mēs Nīderlandē ieviesām šo terminu. Šodien to lieto visi. Es ar to domāju, ka katra organizācija ir pakļauta zināmām likumsakarībām, un tāpēc savas attīstības gaitā tai vienmēr atkal ir jākāpj pāri noteiktiem sliekšņa punktiem. Ir svarīgi pazīt šos sliekšņus. Ja tas nenotiek, tad rodas aplamas attiecības, kā piemēram, kāds novecojis pionieruzņēmums, kurā pionieris-dibinātājs tiešām kārtu visu un dominē, un nespēj deleģēt.

Uzņēmumam ir jāatzīst, ka kādā noteiktā acumirkļī pioniera situācija ir pagājusi un tagad ir jātiek radītai situācijai, kurā arī citas personas kļūst par iniciatīvas nesējām. To var redzēt pēc daudzējādiem simptomiem, ka pionieruzņēmums ir nobriedis nākamajai fāzei: direktors vairs nepazīst visus līdzstrādniekus personiski, klienti ir kļuvuši anonīmi un runā par “tirgu”, jaunieviestā tehnika prasa augstāk kvalificētus speciālistus, vairs nepietiek ar ģimenes kapitālu un tā tālāk. Piecdesmito gadu vidū uzņēmumu dzīve Nīderlandē lielākoties sastāvēja no šādiem “greizi izaugušiem” pionieruzņēmumiem!

Fāzi, kurai jāseko, es saucu par “diferencēšanos”. “Pionierfāzē”, piemēram, produkcijas plānošana, realizēšana un kontrole vēl ir vienās un tais pašās rokās. Nākamajā fāzē šīm funkcijām jātiek atšķetinātām un realizētām vairāk vai mazāk autonomi. Uzņēmumā tad ir jāizveidojas uzdevumu dalīšanai, ar atdalītiem orgāniem un atbildībām. Mani vienmēr ir nodarbinājis jautājums: pa kādu ceļu uzņēmums attīstās no vienas fāzes līdz nākamajai? Kā norisinās šādi procesi, un kā tos var vadīt? Arī otrā fāze kādreiz nonāk līdz savām robežām: diferencēts uzņēmums sastingst, kad lēmumu pieņemšanas procesi kļūst sastinguši un formāli, un uzņēmums kopumā zaudē spēju reaģēt, kad pamazām rodas komunikācijas un koordinācijas problēmas, un draud zust līdzstrādnieku motivācija.

Nākamais sliekšnis, kam jāpārkāpj, ir uz “integrācijas” fāzi: katra uzņēmuma daļa, tas attiecas arī uz katru individuālu cilvēku tajā, atrodas jēgpilnā, brīvā relācijā pret kopējo.

Kad es publicēju savu grāmatu par šiem jautājumiem, tas bija 1969. gadā, tas viss vēl šķita utopisks. Bet ja paskatās apkārt šodienas uzņēmumu dzīvē, tad ir skaidri redzams, ka pirmās jautājumu nostādnes šajā virzienā jau parādās!

Jaunā ezotēriskā nostāja

Paralēli darbam NPI, kas izraisīja manī stipru orientēšanos uz ārpusauli, šajos gados norisinājās arī cita, vairāk iekšēja straume. 1948. gadā Willems Zeylmans jautāja man, vai es gribētu vadīt “klases stundas” Amsterdamā. Un tā kā tas nav plaši pazīstams antropozofijas aspekts, gribētu to nedaudz izskaidrot.

Antropozofiskās biedrības jaundibināšanas laikā 1923. gadā Dornahā tika ierīkota arī “Garazinātnes Brīvā augstskola”. Šī augstskola zināmā nozīmē ir antropozofiskās kustības

sirds. Tā sastāv no dažādām sekcijām jeb fakultātēm, ir dabaszinātņu sekcija ar nodaļu lauksaimniecībai, medicīnas, matemātikas-astronomijas, pedagoģiskā, tēlotājmākslu sekcijas un tā tālāk.

Ārēji šai augstskolai ir sava veida universitātes forma, taču no iekšējā aspekta tās mērķis ir seno mistēriju atjaunošana. Rūdolfš Šteiners Brīvo augstskolu Gēteanumā intendēja kā jaunu mistēriju skolu, kurā ar noteiktu spēju vingrināšanu nonāk pie pārjutekliskas realitātes izziņas. Tas ne tikai vispārējā nozīmē, kā tas tiek aprakstīts grāmatā *Kā iegūt augstāko pasauli atziņas*, bet arī ar pavisam speciālu mērķi novest iegūtās atziņas līdz praktiskai pielietojamībai visdažādākajās jomās. Savā veidā var teikt, ka augstskola veido antropozofiskās kustības zinātnisko kodolu.

Kad es saku “zinātne”, tad es to, protams, domāju “garazinātnes” nozīmē, tas ir, zinātne, ar kuru var nodarboties tikai cilvēki, kuri nopietni nopūlas ar iekšēju garīgu attīstību, kas veido viņu domājošās, jūtošās un gribošās darbošanās pasaulē pamatu.

Šīs augstskolas centrā ir “Vispārējā antropozofiskā sekcija”. Tās ietvaros Rūdolfš Šteiners kopš 1924. gada sākuma vadīja tā saucamās klases stundas, meditatīva rakstura sanāksmes, kuras tieši kalpoja mērķim attīstīt izziņas spējas, ar kurām var tikt pētītas pārjutekliskās realitātes. Toreiz (1923./24.) viņš plānoja ierīkot trīs klases, kurām būtu jāreprezentē iekšējās attīstības trīs soļi, trīs līmeņi. Minētās klases stundas tika noturētas Pirmajai klasei, kas tika ierīkota pēc Ziemassvētku konferences. Līdz abu nākamo klašu veidošanai viņš vairs netika.

Kāds nolūks ir saistīts ar šo Pirmo klasi?

Pirmo pakāpi, tātad pirmo klasi Rūdolfš Šteiners ierīkoja kā ceļu, kas sākas pasaulē, kurā mēs stāvam. Tā beidzas ar tikšanos ar savu paša augstāko, garīgo Es. 19 stundu gaitā soli pa solim tiek noiets šis ceļš, kuru Rūdolfš Šteiners vadīja 1924. gadā un kura teksti tika stenografēti. Brīvās garazinātņu augstskolas Pirmās klases dalībnieki vienmēr no jauna piedalās šajās 19 stundās, reizi mēnesī, un ar katru jaunu ciklu šī ceļa pārdzīvojumi kļūst intensīvāki.

Dažas nedēļas pirms nāves Rūdolfam Šteineram vēl bija kāda saruna ar draugu no Austrijas, grāfu Polceru-Hodīteu. Šīs sarunas beigās - Polcers to tūdaļ pēc tam ir pierakstījis - Rūdolfš Šteiners izsakās par klases stundu lasīšanu Austrijā un saka: šajā skolā nākotnes dīglis, pēc iespējas. Kaut tikai dalībnieki to saprastu: *pēc iespējas!* Ja jūs vadīsiet klases stundas, lai kur tas nebūtu, tad dariet to, nelasot kā kādu pamācošu lekciju, bet gan kā izpildot *kalpošanu (Handlung)* - kultisku darbību, kas var mūs vest saistībā ar visu laiku mistēriju straumi...

Klases stundas tika noturētas arī Nīderlandē.

Jā. Rūdolfš Šteiners bija uzdevis Zeylmanam šīs stundas regulāri vadīt arī Holandē, cilvēkiem, kuri ar nopietnību un atbildības sajūtu gribētu iet šīs skolas attīstības ceļu. Grūtību dēļ Antropozofiskajā biedrībā trīsdesmitajos gados šīs stundas nenotika regulāri.

Pēc kara situācija biedrībā atkal atļāva atsākt tās no jauna. Zeylmanam šķita svarīgi, lai tās tagad notiktu tiešām regulāri. 1948. gadā viņš lūdza mani vadīt šīs stundas Amsterdamā. Viņš

pats gribēja to darīt Hāgā, un Pīters de Hāns - Ceistā. Amsterdamā mēs galu galā atradām labu pajumti ārsta Franka Wijnberga mājā Roemer Visscherstraat pie Vondelparka. Tur klases stundas notika daudzus gadus.

Tā kā es vadīju šīs klases stundas, man bija intensīvi jānodarbojas ar saturu, ko bija devis Rūdolfš Šteiners šo 19 stundu laikā. Man bija iekšēji jāizdzīvo tā visa uzbūve kopumā un bez visa cita jājautā sev par “klases” nozīmi visā Antropozofiskajā kustībā. Atslēgu atbildei uz šo jautājumu es atradu kādā kursā, kuru Rūdolfš Šteiners bija vadījis jaunajiem ārstiem īsi pēc Ziemassvētku konferences.

Viņš atklāj kursu ar paziņojumu, ka klātesošie var uzskatīt sevi par Brīvās augstskolas locekļiem. Šis kurss, viņš saka, tiks noturēts tikko nodibinātās augstskolas ietvaros un tādējādi arī “jauno mistēriju” ietvaros, kaut arī šajā laikā vēl nebija notikusi neviena klases stunda!

Pēc Ziemassvētku konferences Rūdolfš Šteiners izrunā vienmēr atkal: “cauri biedrībai ir jāiet jaunam ezotēriskam vilcienam”. Ko viņš domā ar šo jauno ezotērisko vilcienu? Es ilgi domāju par šo jautājumu. Nevienam nevarēja man uz to atbildēt. Atbildi es beidzot atradu studējot minēto jauno mediķu kursu, bet galvenokārt no sarunām ar Willemu Zeylmanu.

Kursā runa ir par ārstu izglītošanas pakāpēm. Pirmo līmeni, par ko šeit ir jautājums, Rūdolfš Šteiners sauc par eksotērisko. Tur runa ir par visas antropozofijas studijām, kas noslēgumā var novest pie imaginatīvas apziņas izveidošanās, tas ir, apziņas, kas pieeju garīgām realitātēm iegūst caur bildēm, tēliem. - Otro līmeni viņš apraksta kā ezotērisko: iekšēji pie tam tiek pārkāpts sliekšnim, un tas, kas ir apgūts pirmajā līmenī, tagad parādās jaunā veidā. Notiek meditātīva padziļināšana, kas noved pie tā, ka lietas sāk pieredzēt to būtībā. Pārdzīvo vairs ne tikai bildes, kurās ietērpjas garīgās realitātes, bet tagad sāk šīs realitātes pieredzēt tiešāk. Tā arī Rūdolfš Šteiners tad vairs nerunā par augu un metālu spēkiem, tas ir, dziednieciskajām iedarbībām, bet gan par garīgām *būtnēm*, sākot ar tā saucamajām elementārajām būtnēm, kuras iedarbojas visos dzīves procesos, līdz pat augstajām būtnēm no eņģeļu hierarhijas, kas pavada cilvēces attīstību.

Šajā līmenī nemitīgi spēkā ir jautājums: kuras būtnes iedarbojas ārējajās parādībās? Kādas būtnes atklājas augos un metālos, slimībās, jā, arī sociālos fenomenos? Kas iepriekš bija zināms imaginācijas līmenī, tas tagad iespiežas dziļāk dvēselē un kļūst par patiesu pārdzīvojumu. Kurša ceturtajā lekcijā Šteiners saka: es tagad vairs nerunāšu par substancēm, no šī brīža es runāšu par *būtnēm*...

Kādas būtnes tur ir domātas, un kā tās iedarbojas dziedināšanas procesā?

Šajā gadījumā runa ir par elementārās pasaules būtnēm. Senās pasakās tās sauc, piemēram, par rūķiem un elfiem. Šīs būtnes tiešām eksistē, kaut arī ir neredzamas fiziskajām acīm. Šādas būtnes ir darbīgas visā, kas ir saistīts ar dzīvības procesiem, tātad arī dziednieciskajos līdzekļos. Matērijā slēpjas visdažādākās būtnes, kas savā veidā ir tajā sasaistītas un tiek atbrīvotas potencēšanas procesā. Līdz ar to šīs būtnes var nākt saskarsmē ar elementārbūtnēm, kuras ir aktīvas mūsu vielmaiņā un kuras parastajā zinātnē mēs atrodam aprakstītas tikai attiecībā uz to bioķīmiskajām iedarbībām. Šī bioķīmija nav napatiesa, tomēr tā ir tikai reducēts atainojums tam, kas tur īstenībā notiek. Ko, piemēram, nozīmē, ja šodien

tiek secināts, ka noteiktas šūnas ir spējīgas “pazīt” noteiktas substances, tas ir, iznīcināt tās? *Kas tad tur kaut ko pazīst, kurš iznīcina? Un kas dziedina?*

Dziedināšana balstās uz saskarsmi, būtņu savstarpēju saskarsmi. Tādējādi iesākas jauna attīstība. Terapeitiskā sarunā tā ir viena Es saskarsme ar otru Es, iedarbojoties dziedniecības līdzeklim tā vienas elementārbūtnes saskarsme ar otru elementārbūtni. Bet, lai tas notiktu, dziedināšanas līdzekļa sagatavošanā tā aktīvajām būtnēm ir “jāsniedz palīdzība”, lai tās varētu atbrīvoties no substances gūsta. Un tas antropozofiskajā medicīnā notiek ar potencēšanu un ritmisko atšķaidīšanu.

Willems Zeylmans savās lekcijās ir bieži pateicis, ka lietām jāklūst būtiskām. No jauno medicīnu kursa es iemācījos saprast, ko Zeylmans ar to domāja - un kur tāpēc bija “klases” nozīme: klasē lietas tiek novestas līdz punktam, kur tās parādās būtībā! Sev es to vienmēr esmu skaidrojis tā:

Senajās mistēriju kultūrās bija tempļi un pagalmi pie tiem. Pagalmā cilvēki varēja nākt un iet, kā gribēja; tur tika spēlētas mistēriju spēles, tas ir, mītisku ainu formā tika pasludināti pasaules un cilvēka radīšanas noslēpumi. Šajā pagalmā varēja uzturēties bez saistībām. Bet ja izlēma piedalīties īstajās mistērijās, tad kāpa pāri sliksnim un iegāja tempļa iekšienē. Tur tad tika uzstādītas arī prasības. Tā tas ir arī ar klasi: tā veido mistēriju tempļi, kurā mēs ieejam kā skolnieki.

Šī būtņu ievērošana - vai tam bija konsekvences Jūsu darbam NPI?

Willems Zeylmans plānoja lielu grāmatu par kosmiskajām būtībām, eņģeļu, erceņģeļu, arhaju hierarhijām un tā tālāk. Bet viens viņš to nevarēja izdarīt un tāpēc toreiz izveidoja astoņu cilvēku grupu, starp kuriem viņš sadalīja uzdevumus. Man vajadzēja uzņemties nodaļu par kosmisko būtņu iedarbībām sociālajā dzīvē. Grāmata netika pabeigta, bet tomēr - kopš tām sarunām, kas toreiz notika šajā grupā, mani vienmēr turpināja nodarbināt jautājums, kā visā tajā, ko piedzīvo sociālajā jomā, var pamanīt garīgo būtņu iedarbību!

Un kā to tur pamana?

Vispirms: attiecībā uz sociālo dzīvi vairs nedrīkst ilgāk domāt tikai un vienīgi tādos terminos kā greizsirdība, bailes vai tamlīdzīgās psiholoģiskās kategorijās. Ir jānācās domāt *būtnēs* un uzdot noteiktus jautājumus, kā piemēram: kāda luciferiska būtne slēpjas aiz greizsirdības? Kāda aiz augstprātības, melīguma? Kādas ir arimanisko, azūrisko būtņu īpatnības? Šīm būtnēm nav nekāda vieliska veidojuma un tās paliek pārjutekliskajā jomā. Bet mazpamazām attīstās spējas šīs pārjutekliskās būtnes, tā sacīt, pievest līdz maņu uztveres robežām.

Kas tā ir par “pievešanu”?

Es tā izsakos pilnīgi apzināti: pievešana līdz redzamā robežām, jo es negribētu modināt uzskatu, ka būtu gaišreģis un varētu tās redzēt to pārjutekliskajā veidolā. Tā tas nav. Bet es tās tiešām esmu pievedis līdz redzamā robežām. Tās ir kļuvušas par realitāti. Ar to es domāju,

es esmu sācis tā dzīvot ar to, kā dzīvo ar realitāti, kuru tiešām redz ar acīm. Es esmu tikai reti atklāti par to runājis, jo cilvēki visbiežāk par to ir šokēti vai saprot aplam.

Kā to praktizē, šādu būtņu pievešanu līdz jutekliskā robežām?

Piemēram, var uzdot sev jautājumu: kādas garīgas varas darbojas un ar kādiem nolūkiem pasaules politikā? Var, dabiski, vienmēr palikt politisko terminu līmenī, bet tad nekad nenonāk pie īstenas izziņas. Tikai sākot apjēgt, ka cilvēku dvēselēs darbojas pavisam noteiktas luciferiskas un arimaniskas būtnes un ietekmē viņu rīcību, visur pasaulē, tad sāk redzēt, kas īstenībā notiek.

Ezotērikas kodols ir nepalikt vairs ilgāk pie parādībām, bet gan iepazīt būtisko aiz parādību formām. Šīs būtnes pieved līdz maņu pasaules robežām, sadzenot to iedarbību pēdu raksturojumus. Piemēram, luciferiskas būtnes modina ilūzijas vai stipri uz pagātni orientētas jūtas. Vēlme saglabāt lietas pēc iespējas tādas, kādas tās vienmēr ir bijušas - tā ir luciferiska sajūta.

Turpretī arimaniskas būtnes izsauc domāšanā, piemēram, bezdvēseliskas abstrakcijas. Katrā cilvēkā kaut kur ir tieksme organizēt sociālo dzīvi līdzīgi mašīnai, bez vienreizējā, neparedzamā ieplānošanas - tā ir arimaniska tendence...

Ar pirmo soli, antropozofijas studijām, iepazīst raksturojumus, ar otro soli, ezotērisko, tie kļūst par realitātēm.

Kādā mērā mūsu rīcību nosaka šo būtņu izzināšana?

Bez eksotēriskā un ezotēriskā līmeņa ir vēl arī trešais. Rūdolfs Šteiners apzīmē to kā *morālo*. Tas implicē *rīcību* no ezotēriskās izziņas, no intuīcijas. Jo pirmā fāze ved pie imaginācijas, otrā pie inspirācijas un trešā pie intuīcijas. Savā grāmatā *Augstākās izziņas pakāpes* Rūdolfs Šteiners attēlo, ko viņš domā ar šiem jēdzieniem.

Ievērojot to, intuīcija ir rīcība uz ezotēriskas, būtiskā izziņas pamata. Dabiski, ka var rīkoties arī balstoties uz tīri ārēju, normālu izziņu. Piemēram, var studēt pedagoģiju valdorfskolotāju seminārā un tur iemācīto pielietot praksē. Bet tad strādā, ciktāl nedara neko papildus, tieši pēc kādas metodes. Tas pats ir spēkā arī bioloģiski-dinamiskajā lauksaimniecībā un antropozofiskajā medicīnā. Ja paliek stāvam pie pirmās fāzes, tad runa nav ne par ko vairāk, kā par kādas metodes pielietošanu. Katru metodi var iemācīties, tam nav vajadzīgas nekādas ezotēriskas zināšanas.

Taču rīcība balstoties uz ezotērisku izziņu ir kaut kas pilnīgi cits. Tur nav vairs runa par kādas metodes pielietošanu, bet gan par strādāšanu balstoties uz izziņu, kuru es esmu ieguvis ar paša spēkiem; kura dzīvo ne tikai manā domāšanā, bet bez tam ir kļuvusi par īstu realitāti manās jūtās un gribā! Es pats nosaku savu rīcību un zinu, ka es arī pats esmu par to atbildīgs. Es vairs nevaru šo atbildību novelt uz citiem, uz kādu metodi, uz Rūdolfu Šteineru vai vienalga uz ko. Es pats nosaku, vai kāda rīcība ir laba vai nē. Un šis lēmums ir ar morālu raksturu, tāpēc Rūdolfs Šteiners norāda uz šo līmeni kā "morālo". Pirmās klases satura kodols ir tas, ka tā mums māca redzēt lietas to būtībā, ezotēriski.

Tieši tajā Rūdolfa Šteinerā garazinātnes ezotērika atšķiras no tradicionālās zinātnes. Tradicionālajā zinātnē nedrīkst tikt jautāts pēc lietu būtības. Kas ir elektrības būtība? Valdošo

uzskatu nozīmē tas nav likumīgs jautājums. Nedrīkst uzdot nekādus ontoloģiskus jautājumus; augstākais drīkst jautāt par elektrības *iedarbību*. Tātad nevis: kas *ir* siltums?, bet gan: kā *iedarbojas* siltums? Un tieši ap šiem jautājumiem grozās lieta garazinātnē!

Vai Jūs sajūtāt nesaskaņas starp šo ezotērisko darbu un darbību priekš NPI?

No zināma viedokļa, dabiski, jā. Es nevarēju par šī veida lietām vienkārši runāt ar NPI klientiem. Bet tas arī nemaz nebija nepieciešams. Klientiem bija viņu jautājumi un problēmas, un pie tām mēs ķērāmies klāt. NPI nav uzdevums darboties kā antropozofijas misionāram, bet gan mēģināt piedāvāt palīdzību cilvēkiem un organizācijām viņu problēmās.

Bet ja kaut kad tika uzdoti jautājumi attiecībā uz NPI antropozofisko pamatu, tad, dabiski, mēs uz to atbildējām. Par laimi tas tā gadījās bieži. Mūsu laikos visur ir atrodamī cilvēki, kas garīgi mostas. Bet: vienmēr ir jāgaida, kamēr tiek uzdots jautājums. Willems Zeylmans van Emmichovens bieži teica: “Sektantisms ir atbildēšana uz jautājumiem, kuri nav tikuši uzdoti!” Rūdolfs Šteiners atkārtoti ir norādījis uz to, ka pat iesvētītie nedrīkst kaut ko teikt, ja pasaule nav par to jautājusi. Starp citu, jebkuram bija zināms, ka NPI līdzstrādnieki bija antropozofi.

Bija kāda kopsakarība starp manu darbu NPI un klases stundu vadīšanu. Lai liktu antropozofijai kļūt par kultūras faktoru, bija nepieciešamas divas lietas: no vienas puses antropozofiskajai kustībai bija jākļūst redzamai kultūrā. No otras puses bija nepieciešams, lai arvien vairāk cilvēku antropozofiskajā kustībā izlemtu strādāt uz ezotēriskas nostājas pamata. Caur to rodas labās inspirācijas un intuīcijas. Harmoniski vienu ar otru sasaistīt ārējo un iekšējo darbu, tas bija man svarīgi; viens nevedas bez otra.

Antropozofiskajās aprindās NPI saņēma daudz kritikas. Tā, piemēram, tika apgalvots, ka NPI esot pārāk stipri identificējies ar uzņēmumu dzīves interesēm, ar ko esot kļuvis neuzticīgs antropozofijai.

Es zinu. Ja darbojas pirmajā līmenī - un 99,9 procentos gadījumu tas ir tā -, tad vienmēr rodas diskusijas par to, kas no antropozofiskā viedokļa ir pareizi vai nepareizi. Es vienmēr esmu izjutis kā savu iekšējo uzdevumu cīnīties par antropozofijas sociālo atzišanu. To iespējams izpildīt tikai tad, ja tiešām dodas iekšā pasaulē un palīdz cilvēkiem. Tikai tad var kaut ko prasīt no sabiedrības, ja iepriekš pats tai kaut ko ir devis. Līdz šim, tā es sev teicu, mēs kā antropozofi galvenokārt esam lasījuši lekcijas. Tagad mums jāizdara jauns solis. Mēs gribam saistīties ar īstajām cilvēku problēmām un paskatīties, vai mēs varam viņiem palīdzēt. Tas nozīmē, ka dažreiz iznāk darīt lietas, kuras antropozofiskā teorētiķa acīs ir briesmīgas.

Mani neinteresē tas, vai metodiski es rīkojos pareizi vai aplam. Man svarīgi ir tas, vai kādā noteiktā, konkrētā situācijā es varu darīt kaut ko auglīgu. Labais vienmēr ir saistīts ar situāciju. Kā organizācijas padomdevējam ir darīšana ar cilvēku un organizāciju attīstības ceļiem. Par to ir runa, un nevis par jautājumu, kādas antropozofiskas patiesības tu vari pasludināt. Ņemt kā izejas punktu kāda cilvēka vai kādas organizācijas attīstību - iet šo ceļu es mēģināju visus šos gadus. Tas nenozīmē, ka es pie tam nebūtu izdarījis kļūdas. Bet es neticu nemainīgām metodēm, kuras varētu kaut kur atrast melns uz balta formulētas.

Daži antropozofi man to ņēma ļaunā, ka es ielaidos ar “šiem sliktajiem cilvēkiem” no uzņēmumu dzīves. Jo uzņēmumu dzīve viņu acīs bija kaut kas arimanisks. Un tas, dabiski, ir caurcaurēm patiesi: uzņēmumu dzīvē ir iedarbīgi stipri arimaniskie spēki. Bet es vienmēr paturēju prātā, ko reiz bija teicis Rūdolfš Šteiners par “industrijas kapteiņu” likteņu pamatiem: šie cilvēki kādā agrākā dzīvē ir piedalījušies vēlajās mistērijās, tas ir, laikā pēc 800. gada pirms Kristus. Mistērijās viņi bija uzņēmuši lielas gudrības, kaut arī tām jau bija luciferisks raksturs. Savā tagadējā inkarnācijā šiem cilvēkiem, tā sacīt, kā pretsvaram ir jāienirst tikpat dziļi arimaniskajā, lai atkal izlīdzinātu savu karmu. Tas ir viņu liktenis.

Kad es redzu kādu relatīvi jaunu vīrieti, varbūt ap trīsdesmit septiņi, kurš vada uzņēmumu ar 5000 cilvēkiem, tad jautāju sev: kā viņš to var? Šādos cilvēkos izskan senā iesvētīšana. Vai man uz ērtas metodiskas moralizēšanas pamata būtu šāds liktenis jāatrainda? Vai man būtu jāsaka: es kā antropozofs negribu, lai man būtu ar to kaut kāda darīšana? Man tas šķiet ļoti aroganti un bez mīlestības. Šāda nostāja ir sektantiska; ar to noslēdzas no realitātes, kas tevi apņem. Nevar nevienam palīdzēt, ja nedalās ar viņu priekos un ciešanās. Un šodienas uzņēmumu dzīvē valda daudz ciešanu...

Par vēlu atnācis, par agru devies ceļā

1961 gadā, man vēl bija pilnas rokas ar darbu NPI un universitātē, es pēc Willema Zeylmana nāves kā viņa pēctecis kļuvi par Nīderlandes Antropozofiskās biedrības priekšsēdētāju. Viņš jau agrāk bija man reiz jautājis, vai es negribētu kļūt par viņa pēcteci, un es biju atbildējis, ka man tas šķiet briesmīgi un bez tam tas nekādi nebija savienojams ar to, kas man bija darāms manā toreizējā dzīves fāzē. Divi tik pilnīgi atšķirīgi uzdevumi... Tad viņš teica: “Es to zinu un tieši tādēļ es tev jautāju! Es tuos pie senā jūdu sakāmvārda: Dod varu tiem, kas pēc tās nealkst... Padomā par to, es tomēr ceru, ka tu teiksi jā!” Es tātad padomāju, bet zināju no paša sākuma, ka tas bija neizbēgami. Es nevarēju un nedrīkstēju atteikt Zeylmanam.

Vai Jums bija sajūta, ka biedrība akceptēja Jūs kā priekšsēdētāju?

Vairākums biedru noteikti. Bet mazākas grupas absolūti nē. Bija ļaudis, kuru viedoklis bija, ka nav neviena, kurš varētu aizstāt tādu kā Zeylmans. Es šajā virzienā neloloju vispār nekādas ilūzijas.

Kā Jūs apgājāties ar šo pretestību?

Es to daudz neņēmu vērā. Es uzskatīju par savu uzdevumu vest antropozofiju atklātībā, iesakņot to sabiedrībā. Uz šo uzdevumu es koncentrējos. Sev personiski es mēģināju ar šāda veida problēmām apieties ar humoru. Bez tam es protu labi sadzīvot ar cilvēkiem, kuri saka “es to redzu citādi”, jo tas rada skaidrību. Taču netiešu pretestību, to es nekad neesmu varējis ciest.

Mani centieni īstenībā vienmēr bija apvienot sadarbībai cilvēkus ar pilnīgi atšķirīgiem uzskatiem un pamatojumiem(fonu). Tieši ar to tas, ko dara, kļūst auglīgs!

Jūs palikāt priekšēdētājs līdz 1975. gadam. Kā Jūs atskatoties raksturotu savu darbu biedrībai?

Es biju pārejas figūra. Man nepārtraukti bija sajūta: ar antropozofiju es saskāros vienu gadu pēc Rūdolfa Šteinera nāves, un es būšu atkal pazudis, pirms nāks nākošais lielais impulss. Rūdolfs Šteiners taču paredzēja, ka ap šī gadsimta beigām no garīgās pasaules sekos jauns spēcīgs impulss. Es no tā tagad piedzīvoju tikai sākumu. Mans liktenis ir būvēt tiltu starp šīm abām lielajām kustībām, no gadsimta sākuma un no gadsimta beigām.

Jūs tāpat atnācāt tieši nedaudz par vēlu un aizejat tieši nedaudz par agru?

Jā, tieši tā.

Durvis, kuras stāv atvērtas

1971. gadā sekoja “Vrije Hogeschool” dibināšana Drībergenā pie Ceistas. Tieši tāpat kā NPI darbā šai lietai bija sava eksotēriskā un sava ezotēriskā puse. Eksotēriskā bija tajā, ka es desmit gadus ilgi pēc Ekonomikas augstskolas Rotterdamā kuratoru lūguma strādāju tur par studentu psihiatru. Šo desmit gadu laikā es vienu dienu nedēļā lasīju lekcijas, un vienu dienu man tur bija pieņemamās stundas studentiem.

Tur man bez visa cita iznāca darīšana ar studentiem, kuri savā trešajā vai ceturtajā studiju gadā atklāja, ka viņi ir izvēlējušies nepareizās studijas. Līdz ar to viņiem radās iekšējas problēmas, depresija, bezpalīdzība... Bez tam bija tādi, kuriem nebija ne mazākās nojausmas, kā viņiem vajadzētu ķerties pie savām studijām, arī no praktiskā viedokļa: kā, piemēram, sagatavo konspektu no kādas zinātniskas grāmatas un tā tālāk. Starp viņiem bija ļaudis, kas norakstīja trešo daļu grāmatas un tad domāja, ka ir izdarījuši kopsavilkumu. Vēlāk viņi bija pārsteigti, kad izkrita eksāmenā. Visu grāmatu, es vienmēr atkal teicu, ir jāvar apkopot uz vienas vienīgas DIN-A4 lapaspuses. Tad iegūst pārskatu.

Es toreiz iesāku pirmajam semestrim lasīt lekciju kursu par tēmu “Studēšana un būšana studentam” zālēs ar tūkstoš studentiem... Pēc pusgada man drosme apsīka. Vienlaicīgi runāt ar tūkstoš cilvēkiem, tas vienkārši nebija iespējams. Toreiz radās doma par sagatavošanās gadu studentiem. Tas galu galā noveda pie šāda gada ierīkošanas Twentes TU un gadu vēlāk arī Brīvajā augstskolā Drībergenā. Tur šis gads pastāv vēl šodien.

Mana cita doma bija sekojoša: mēs esam ar antropozofiju cauraudušies līdz bērnudārziem, pamatskolu pedagogijai un augstākajām klasēm, bet vēl ne līdz augstskolu līmenim. Mūsu rīcībā varbūt nav pietiekami kvalificētu cilvēku, lai vieniem pašiem nodrošinātu visas fakultātes, bet iesākumam arvien pietiek. Jau 1956. gadā Zeylmans bija mēģinājis startēt psiholoģisko fakultāti studentiem no Leidenes un Delftiem, neņemot vērā to, ka tam nebija

pietiekami daudz docentu - tas neizdevās. Es gribēju – ar šo pieredzi fonā – nedarīt vairāk, kā mēs tiešām varējām paveikt. Šodien situācija Vrije Hogeschool ir tāda, ka tiek piedāvāti visi iespējamie postdoktorālie kursi, kurus var uzlūkot kā dīgli kaut kam lielākam.

Ar Vrije Hogeschool mums ir pagājuši divdesmit gadu. Un tad palūkojieties, cik daudzi no tiem vairāk nekā divtūkstoš studentiem, kuri mums kopš tā laika ir bijuši, ir kļuvuši aktīvi antropozofiskajā kustībā... Ne tā, ka mēs antropozofiju būtu viņiem uzspieduši, tas galīgi tā nav, bet šie studenti sava sagatavošanas gada laikā vienkārši ir pamodušies.

Vajadzētu tikt radītām arvien vairāk šāda veida institūcijām, kur jauni cilvēki, kuri šī gadsimta beigās, attiecīgi nākamā gadsimta sākumā, atradīsies iesaistīti lielā gara cīņā, varētu nonākt pie pamošanās. Šodienas mācīšanās valda dziļa kulturāla un garīga nabadzība. Tādēļ ir jānotiek horizonta paplašināšanai, pirms studenti metas kādās noteiktās studijās. Vēstures un kultūras apziņa, elementāras zināšanas Freida, Junga un Assagiolis psiholoģijā, tās ir būtiskas lietas, kuras var veidot fundamentu vēlākam apzinātam lēmumam...

Vai Vrije Hogeschool pēc divdesmit gadiem nav pamazām nobriedusi dažu fakultāšu ierīkošanai?

Durvis vēl vienmēr ir atvērtas. Faktiski šajos divdesmit gados daudzkas ir izmainājies. Šodienas rektoram, prof. Cees Zwart, ir izdevies kuratorijai iegūt dažus augstskolas docentus, kuri ir arī antropozofi. Es tiešām ticu, ka Vrije Hogeschool pakāpeniski ieiet jaunā fāzē. Jautājums, dabiski, ir, kādu formu šai lietai dod. Bez tam ir jau vēl arī naudas jautājums. Visa Vrije Hogeschool strādā ar naudu, kas katru gadu ienāk no apmēram 120 studentiem. Nekādu pabalstu nav.

Jums vienmēr atkal ir izdevies sagādāt nepieciešamo naudu, gan priekš "Zonnehuis", gan priekš NPI, gan priekš Vrije Hogeschool. Un runa pie tam katru reizi bija ne jau par mazām summām...

Vienmēr, kad es sāku kaut ko jaunu, vispirms parūpējos par divām lietām. Viena bija, ka es nolūkoju sev piemērotu pēcteci...

Kāpēc to kā pirmo?

Jo kāda iniciatīva nekad nedrīkst būt atkarīga tikai no viena cilvēka! Bez tam es gribēju, lai vienmēr būtu iespēja laikus atkāpties, lai ziedotos citiem uzdevumiem. Kad es kļuva par Antropozofiskās biedrības priekšsēdētāju, tad arī darīju to tā. Es paskatījos sev apkārt un domāju: Vai es redzu kādu, kurš nākotnē būtu spējīgs reiz kļūt par manu pēcteci? Tāds bija Ate Koopmans, kurš 1975. gadā mani tiešām nomainīja. Pilnīgi citādāks cilvēks nekā es. Bet tieši tas man šķita svarīgi: ka mans sekotājs biedrībā varēja ienest pavisam citas lietas nekā es...

Bez piemērota pēcteca es vienmēr nekavējoties lūkojos pēc kāda, kam varētu uzticēt finansiālo jomu. Vrije Hogeschool gadījumā tas bija Adriaans Dekings Dura, kurš toreiz vēl strādāja Mees & Hope bankā. Es viņam teicu: "Tu sēdi šajā bankā un nemitīgi pelni naudu

cietiņiem. Vai tu nevarētu to darīt priekš mums?” Bet viņš bija tur vēl divus gadus profesionāli saistīts un tādēļ tikai nedēļas nogalēs varēja būt aktīvs Vrije Hogeschool labā. Kad šie divi gadi bija pagājuši, viņš un viņa sieva Ria pārdeva savu māju un pārcēlās uz divām istabām vecajā villā Reehorstā, gruntsgabalā, kur vēlāk vajadzēja rasties VrijeHogeschool piederīgajai “Iona-ēkai” (Iona-gebouw). Daudzi šādi pirmās stundas līdzstrādnieki ir nesuši lielus upurus, ko mēs pārāk bieži aizmirstam.

Daži cilvēki dažkārt žēlojas, ka nevar atrast naudu saviem plāniem. Bet es vienmēr saku: ja kāds plāns ir labs, tad arī nauda tam atradīsies. Pretējais tomēr arī ir pareizs: ja nav naudas, tad plāns vēl nav nobriedis un ir jāskatās, vai nevar atklāt, kurās vietās vēl kaut kas nesaskan. Kad Dekings Dura teica: “Ar šo vai to mums vēl jāpagaida”, tad es teicu: “Labi, tad gaidīsim!” Ir jāprot gaidīt! Un kad viņš tad teica: “Tagad ir pienācis laiks, kad varam sākt mūsu jaunbūvi (Iona-ēku)”, tad es teicu: “Labi, tad tagad sāksim ar jaunbūvi!” Man vienmēr ir laimējies atrast kompetentus cilvēkus, kam šajā ziņā varēja uzticēties.

Fantasti man nekad nebija vajadzīgi. Bet arī ne grāmatveža tips bez jebkādas fantāzijas, kas tikai vienmēr grib stāstīt, ka kaut kas neiet...

“Liela gara cīņa norisināsies...”

1990. gadā Bernards Lievegoeds publicē grāmatu *Cilvēces perspektīvas*, kurā viņš apraksta cilvēces vēsturi kā lielu diferencēšanās procesu, kam nākotnē ir jāpāriet integrēšanās procesā. Kas agrāk reiz bija viens vesels, tas vēstures gaitā ar labu pamatojumu ir sairis. Rases, kultūras, reliģijas, mistēriju plūsmas, galu galā, cilvēki kā indivīdi ir attīstījušies vienmēr tālāk šķirti; vēl sliktāk, tie apkarot viens otru uz dzīvību un nāvi. Uz šī fona Lievegoeds skicē cilvēces vēsturi, tās laikmetus, tās kultūras. Dažādās mistērijās tiek attēlotas kopsakarības ar to laiku un aprakstītas ikreiz to specifiskajā savdabībā. Pēc tam Lievegoeds uzskicē Eiropas mistēriju plūsmu ainu: austrumu Grāla plūsmu, rietumu-ķeltu plūsmu, ziemeļu, ģermāņu plūsmu un dienvidu Rožkrustiešu plūsmu. Beigās šī eiropeiskā krusta asu krustpunktā tiek nolikts Rūdolfš Šteiners kā garīgais integrators. Antropozofijas biedrības tā saucamās “Ziemassvētku konferences” laikā 1923. gadā, pēc Lievegoeda, Rūdolfš Šteiners pārveido šo biedrību par sociālu orgānu, kurā būtu jāsākas pieminētajai integrācijai.

Laika kvadrāts

Jau no paša sākuma, studējot antropozofiju, es nodarbojos ar septiņu planētu kvalitātēm un iedarbībām un ar to kopsakarību ar septiņiem metāliem. Šī tēma vienkārši pieder man, es, tā sacīt, esmu to atnesis līdzī. Manā pirmajā lekcijā Dornahā runa bija par septiņiem metāliem. Tolaik es tieši tikko biju kļuvis biedrs. Es pat biju tik stipri vērsts uz septītvienību, ka daudzus gadus gandrīz neko nevarēju iesākt ar divpadsmitvienību. Piemēram, divpadsmit Zodiaka zīmes es vienkārši nespēju iegaumēt, un man vienmēr atkal no jauna tās bija jāmacās no galvas! Tās priekš manis vienkārši nebija iekšēja realitāte.

Otra tēma, ko es “atnesu līdzī”, ir erceņģeļu Rafaela un Mihaela kopdarbība. Kā zināms, Rūdolfš Šteiners saka, ka erceņģeļi nomaina viens otru kā dažādu laikmetu “reģenti”. Tagad mums ir Mihaela-laikmets. Bet Rafaelš nepārtrauc iedarboties uz cilvēkiem, tikai tagad viņš to dara netieši, nevis caur iekšējo cilvēkā, bet gan it kā “cauri Zemei”, un tā viņš sasniedz cilvēku gribu. Tas nozīmē, ka Rafaela laika garīgie impulsi Mihaela laikā tiek metamorfozēti. Ja grib to saprast, tad jāapskata, kas no būtiskā ir norisinājies Rafaela laikā.

Šis laiks sākas ar Grāla-impulsi, ar Parcivālu... Vēlāk mēs redzam Šartra impulsu un noslēgumā tempļiešus. Tā bija man svarīga tēma atklāt, kā sīe trīs impulsi atkal uznirst šodienas laikā, Mihaela laikā, citādi sakot: kādu mihaelisku veidolu tie ir ieguvuši... Pa to laiku šeit uz Zemes tiek nodrošināts sarkanais pavediens, ezotēriskās kristietības turpināšanās ar plūsmu, kura parādījās atklātībā sešpadsmitajā gadsimtā ar rožkrustiešu vārdu.

Un tad uzduras jautājumam, kurš man tika uzdots jau pirms ilga laika: kas antropozofijā īstenībā ir no rožkrustietības, un kas ir antropozofija pati? Šis ir ārkārtīgi svarīgs jautājums! Jau no paša sākuma Rūdolfš Šteiners vienmēr atkal teica: ko es nesu, pamatā ir rožkrustiska kristietība.

Klīnikā Arlesheimā par šo jautājumu es reiz nolasīju referātu un izklāstīju sekojošo: rožkrustietības attiecības ar antropozofiju ir attiecības starp trīsvienību un četrvienību. Pēc manas sajūtas tā ir ļoti svarīga tēma, pie kuras antropozofiskajās aprindās vajadzētu strādāt daudz, daudz vairāk. Visos rožkrustietības izteicienos vienmēr atkal atrodama trīsvienība, tā piemēram, pazīstamajā trīs izteicienu secībā: *Ex deo nascimur - In Christo morimur - Per spiritum sanctum reviviscimus*, kas atspoguļo Tēva, Dēla un Svētā gara trīsvienību. Cita trīsvienība, kura tieši saistīta ar tikko nosaukto, ir no gara, dvēseles un miesas. Un no tās atkal rodas nākošā, no domāšanas, jušanas un gribas.

Trīsvienība vienmēr ir saistīta ar telpisko. Tikko gars atklājas telpā, tas notiek trīsvienības formā. Cilvēka tēls ir trīsdalīgs: gars, dvēsele un miesa. Pat ar pirmiežiem tas ir tā, mums ir laukšpats, kvarcs un vizla. Trīsvienība rodas, kur gars kļūst redzams telpā. Arī “Pamatakmens sakāmajā”, sakāmajā, kuru Rūdolf Šteiners norunāja Ziemassvētku konferences laikā 1923. gadā, mēs atkal atrodam trīsvienību - sakāmā trīs daļas ir līdzīgas kolonām telpā.

Trīsvienība saka: tādas ir lietas. Taču tad mēs pamatakmens sakāmajā pēkšņi uzduramies ceturtajam elementam, ceturtajam sakāmajam, kas pilnīgi citāds pēc sava ritma un sava satura un kas ir pievienots pirmajām trim daļām. Šis ceturtais sakāmais savā formā atkāpjas no iepriekšējiem trim. Kas tad tur īstenībā notiek? Telpai tiek pievienots laiks, procesu norise laikā. Šteiners šajā sakāmajā formulē: “Laiku mijā / Pasaules-gara-gaisma ienāca / Zemes būtības plūsmā...” - Tur notiek kaut kas laikā, kaut kas kļūst vēsturisks...

Viss, kas norisinās laikā, parādās kā četrvienība. Ņemsim, piemēram, pasaules attīstību: pirmajā fāzē Zeme parādās “senā Saturna” veidā, tad “senās Saules” veidā, pēc tam kā “senais Mēness” un noslēgumā, ceturtajā fāzē, Zemes veidā. Trīsvienība ir statiska un telpiska, un tā izsaka: tādas ir lietas; četrvienība ir dinamiska, tai ir darīšana ar laiku, un tā izsaka: tā lietas tiek attīstītas, tā lietas mainās ... Viss, kas ir trīsvienība, tiek uzdāvināts cilvēcei no dievišķajām varām; viss, kas ir četrvienība, netiek mums uzdāvināts, bet gan ir jāiegūst.

Antropozofijā viss, kas balstās uz trīsvienību, ir rožkrustiešu-atklāsmē. Viss, kas balstās uz četrvienību, ir antropozofija pati, ir attīstības ceļš, un ir tas, ko ir pievienojis Rūdolf Šteiners. Viņš ienesa attīstības ceļu iekšā laikā. Šī divvienība: trīsvienība attiecībā pret četrvienību - tā ir visas antropozofijas pamats. Visas pārējās kopsakarības, septiņvienība un divpadsmitvienība, ir radušās no trīsvienības un četrvienības kopiedarbības. Laika kvadrāts sasaistās ar radītās telpas trīsstūri.

Rūdolfa Šteinera grāmatā “Sociālā organisma trīsdalījums” mums ir darīšana ar trīsvienību - garīgo dzīvi, tiesisko dzīvi un saimniecisko dzīvi, kuru ir jārada cilvēkam. Bet šī trīsvienība nevar tikt uzgrūsta eksistējošajai realitātei, tai ir jātiek realizētai pa soļiem - cilvēkiem, kuri vēl aizvien meklē faktiskās iespējas. Katru sociālu organizāciju, vai tā būtu ģimene vai valsts, tās patreizējiem locekļiem ir jāievirza augšanas procesā, ceļā uz ideālo formu.

Tikai vēlāk es sapratu, ka vienmēr vairāk vai mazāk esmu spontāni orientējies uz četrvienību, attīstību. Kad es sāku ar NPI un iedziļinākos lekcijās, kuras Rūdolf Šteiners ir lasījis par sociālo jautājumu, es tur vienmēr uzdūros trīsvienībai: sabiedrības formas ierīkošana trīs jomu - garīgās dzīves, tiesiskās dzīves un saimnieciskās dzīves nozīmē. Bet, kad es tad mēģināju apjēgt kaut ko, ar ko konkrēti sadūros savā darbā, tad nonācu pie četrvienības. Tas ir nepareizi, es sev tad teicu, jo sociālajā dzīvē vienmēr ir jābūt runai par

trīsvienību no garīgās, tiesiskās un saimnieciskās dzīves. Pat Rūdolfā Šteinera devumam sociālajā jautājumā ir dots vārds “Sociālais trīsdalījums”!

Taču vēlāk es apjēdzu sekojošo: kad Rūdolfš Šteiners runā par sociālā organisma trīsdalījumu, tad domā formu, garīgo likumsakarību atklāsmi telpā. Viņš neiztirzā, kā nokļūst pie šīs formas, kā to konkrēti realizē. Viņš runāja par pirmformu, par ideālo formu. Pie tam viņš runāja par to, ka ideālās formas īstenošanu konkrētajā situācijā ir jāatrod, un, proti, cilvēkiem, kuri ir iekšā šajā situācijā un kuru rīcībā ir nepieciešamās lietišķās zināšanas.

Liela rožkrustiešu atklāsme ir arī brīvība, vienlīdzība un brālība, franču revolūcijas ideāli. Taču, lai realizētu tos, ir jābūt drosmei ieiet četrvienības jomā, laika un attīstības jomā. Tikko to uzdrošinās un attālinās no kļūmīgā mērķa “ievieš” trīsvienību par katru cenu - it kā būtu iespējams no vienas dienas uz otru piespiest sociālo dzīvi pēkšņi kļūt trīsdalīgai! -, tad rodas praktiskā antropozofija. Rožkrustieši ienes formu telpā, antropozofija pārceļ šīs formas attīstību laikā.

Tātad arī šeit atkal kopdarbības motīvs! Kas iepriekš bija šķirts, trīsvienības patiesums un četrvienības iedarbīgums, tam jāstājas auglīgā mijiedarbībā. Rūdolfš Šteiners to brīnišķīgi apraksta piemērā ar “darba veidu” senajās Efesas mistērijās. Skolotājs un skolnieks vakara mijkrēslī kopā iet caur apkārtnes mežiem un apskata augus. Skolotājs koncentrējas uz augu formu, skolnieks uz augu sulu augšākāpjošo kustību. Pēc tam abi dodas gulēt un nākamajā rītā izstāsta savus sapņus; nakts laikā kā skolotāja izziņa attiecībā uz augu formām, tā arī skolnieka attiecībā uz sulu radošo plūsmu ir padziļinājušās.

Ar apmaiņu un kopdarbību tad radās atziņas par augu dziedinošo darbību. Efesas mistērijās skolnieks bija tieši tikpat svarīgs kā skolotājs. Viens iedziļinājās bioķīmijā, otrs morfoloģijā, ja to izsaka ar moderniem jēdzieniem. Mūsdienās morfoloģija vispār vairs netiek uzskatīta par mācību priekšmetu; visa šodienas medicīna bāzējas uz bioķīmiju. Cilvēks ir kļuvis par maisu, pilnu ar bioķīmiskiem procesiem. Līdz ar to ir pilnīgi pazaudētas atziņas par trīsvienību un tās kvalitātēm, par cilvēciskā un augu tēlu kopumu.

Trīsvienības un četrvienības tēma ir viena no tām svarīgajām tēmām, kuru apstrādi es izjūtu kā neatliekamu, un es ceru to vēl kaut kad attēlot grāmatā, pirms mana sirmā galva dosies pie miera ...

Īstenībā Jums šeit atkal ir runa par to pašu vēsti: kas ir sairis un acīmredzami nav savienojams, tam ar kopēju darbu ir jātiek savienotam!

To varētu tā teikt, jā. Sastinguma salaušana ... Jo vienpusīga orientācija uz trīsvienību ved pie sastinguma, un vienpusīga orientācija uz četrvienību nes jukas un haosu. Ja saka - un šādas lietas tiešām tiek izrunātas! -, ka antropozofija esot saprotama tikai ceļā caur grāmatu *Brīvības filozofija* vai tikai caur gēteānismu, caur medicīnu, caur trīsdalījumu un tā tālāk, tad iestājas sastingums, dogmatisms. Šādas vienpusības ausī iečukst luciferisks dēmons: *mans* redzesviedoklis ir vienīgi pareizais! Taču Mihaels, erceņģelis, kurš kā sargeņģelis uzmana šo laiku, saka tieši šo: tikai dažādu viedokļu kopāaplūšana ved pie uzskatiem, ar kuriem mēs varam stāties nākotnes priekšā. Mihaels kā Saules gars apvieno visu planētu iedarbības *vienā* kopējā nākotnes mērķī.

Es savas dzīves laikā esmu nedaudz vairāk nodarbojies ar četrvienību nekā ar trīsvienību. Tajā es droši vien reizēm biju vienpusīgs, un bieži man bija jācīnās par izlīdzinājumu. Centrālais vārds manā dzīvē bija: attīstība. Jaunietim nepalīdz, ja viņam stāsta, kāds viņš būs vai kādam viņam jābūt sešdesmit gados. Viņam palīdz, uzdodot jautājumu: kāds ir nākošais mazais solis? Un tas nenozīmē neko citu kā *vest trīsvienību cauri četrvienībai*. Pagāja ilgs laiks, līdz es uzdrošinājos to domāt!

Ko tieši Jūs neuzdrošinājāties domāt?

Ka arī četrvienība ir pareiza. Galvenokārt es vienmēr dzirdēju runājam par trīsvienību: sociālas problēmas tiek atrisinātas caur trīsvienību! Taču patiesā dzīve sauc pēc trīsvienības saplūšanas ar četrvienību.

Četrvienībā runa ir par četriem kvalitatīviem soļiem vienā attīstības procesā. Sākumā ir kaut kas, ko var apzīmēt kā Saturna-siltumu, analogiski Rūdolfa Šteinera Zemes evolūcijas aprakstam. Pirmo Zemes parādīšanās formu viņš savā grāmatā *Die Geheimwissenschaft im Umriss* apzīmē kā “seno Saturnu”, un darbīgais, radošais elements šajā parādīšanās formā bija siltums. Piemēram, sajūsma par kādu nodomātu mērķi, ar ko taču bieži sākas kāda iniciatīva, ir salīdzināma ar šo siltumu.

Tad, otrkārt, ir saules gaisma, analogiski Zemes kā “senās Saules” parādīšanās formai. Tajā runa ir par “skaidrām” atziņām, kā šis mērķis var tikt īstenots. Un treškārt galu galā ir fāze, kuru var salīdzināt ar “seno Mēnesi”, tā ir procesa-iekustināšana, ķeršanās klāt. Ceturtais tad ir mērķa izkristalizēšanās konkrētās formās. Šo ceturto fāzi var salīdzināt ar pēdējo Zemes parādīšanās formu, ar Zemi pašu, kuru raksturo tās cietā substance, tās fiziskā konkrētība.

Sajūsma, izziņa (izpratne), rīcība un rezultāts - tās ir trīs(?) viena otrai sekojošās fāzes četrvienības attīstības procesā. Trīsvienība spēlē savu lomu jau sākot no pirmās fāzes - sajūsmā par nosprausto mērķi - un līdz pēdējai fāzei - modrā realizētās formas kontrolē. Trīsskanis līdzīgi kā pamatakords pavada visu attīstības procesu.

Kristīga infrastruktūra

Rūdolf Šteiners attēlo divdesmitā gadsimta beigas kā periodu, kurā norisināsies liela garīga cīņa. Antropozofijai, saka Šteiners, ir uzdevums spēlēt šajā cīņā lielu lomu. Antropozofiskajai kustībai būs jābūt tai sagatavotai, citādi cilvēces vēsture var gūt dramatisku pavērsienu.

Kādā no savām lekcijām Rūdolf Šteiners saka, ka Lucifera, Arimana un Mihaela iedarbības ap 2000. gadu tā sajuksies, ka neviens tik vienkārši nevarēs izprast atšķirību. Es to vienmēr esmu uztvēris tā, ka Rūdolf Šteiners ar to gribēja teikt: sagatavojies šim laikam, kad vairs nebūs vienkārši paturēt lietas skaidri acīs. Labais vairs nebūs tik vienkārši pamanāms kā tāds, un ļaunais kā ļaunais. Šajā situācijā cilvēcei būs jāskatās, kā atrast adatas aci.

Jautājums ir, kā iedarbosies luciferiskie spēki. Rūdolfs Šteiners jau mūsu gadsimta sākumā šajā kopsakarībā norāda uz arābismu un ortodokso islamu. Eņģelis, kurš ir inspirējis Muhamedu, ir Lucifers! Islamam ir skaidri izteikts luciferisks raksturs: komplicēta, izsmeļoša noteikumu un priekšrakstu sistēma no ārienes nosaka, kā cilvēkiem būtu jāizturas. Viņi netiek uzrunāti to individuālajā sirdsapziņā. Korānā, tieši tāpat kā Vecajā Derībā, ir ļoti daudz ārēju dzīves noteikumu.

Nešaubīgi - tā es to esmu redzējis kopš 1950. gada - Gadsimta beigās nonāks pie ortodoksā islama atkalatdzīvošanās. Tagad mēs jau redzam pirmās tā pazīmes, pirmām kārtām Irānā, taču arī citās islamiskās zemēs. Ievērojot saprotamās emocijas, kuras dzīvo šajās zemēs, nav neiedomājami, ka kustība novedīs pie jauna "Svētā kara". Attīstība šajās zemēs ir noritējusi ļoti ātri. Kad Rūdolfs Šteiners runāja par šīm lietām mūsu gadsimta sākumā, šajās zemēs īstenībā nekas daudz nenotika. Arī ap 1950. gadu nafta vēl nespēlēja izšķirošu lomu pasaules saimniecībā. Šī loma ir radusies tikai ar ekspandējošo labklājības kultūru, kā tā parādījās rietumos pēc 1950. gada. Irānai un šaham nebija nekāda lielā nozīme pasaulē, un bija tikai bezgalīgi daudz atsevišķu šeihu valstiņas, no kurām tikai reti kaut ko dzirdēja.

Toreiz parādījās fenomens, ka musulmaņi sāka doties uz rietumu pusi - tieši kā pirms tūkstoš gadiem, kad viņi nāca uz šejieni veseliem karapulkiem un tika atsisti atpakaļ pie Poitiers Francijā. Kad viņi mūsu gadsimta piecdesmito gadu beigās un sešdesmito gadu sākumā kā viesstrādnieki sāka parādīties Nīderlandē, man bija jādomā par savu tēvu, kas vienmēr mēdza teikt par kūlīju spaidu darbiem Sumatrā: tā ir nepieļaujama saimnieciskās verdzības forma, kas mums vēl smagi būs jānožēlo! Piecdesmito gadu beigās es to arī pateicu Centrālās darba devēju savienības kādā gada sanāksmē. Man bija sajūta, ka lēta darbaspēka pievilināšana no islama zemēm ir saimnieciskas ekspluatācijas forma. Proti, šodien tiek vienmēr atkal aizmirsts, ka mēs paši esam šos cilvēkus atvilinājuši uz Eiropu!

Naftas impērijas vara pamazām arvien vairāk pieauga. Pamatā no finansiāla un saimnieciska viedokļa viņi Eiropu jau ir iekarojuši. Vajag tikai reiz noskaidrot, cik daudz uzņēmumu un lielo projektu Rietumos tiek finansēti ar naftas dolāriem. Milijoniem eiropiešu šodien strādā priekš arābu šeihiem.

Kā nākošie tad nāca ajatollas, Homeini visiem pa priekšu. Taču tas viss nav nekas vairāk kā tikai sākums. Kulminācija tikai vēl nāks, apmēram ap 2000. gadu un pēc tam. Kā tas izskatīsies? Es to nezinu. Bet galvenās kontūras ir skaidras: Rietumi arvien vairāk un vairāk nonāk ortodoksā islama nagos. Un par ortodoksā musulmanisma dzenošajiem spēkiem mums nav jālolo nekādas ilūzijas. Pietiek paskatīties uz tādu kā Homeini, kurš ļāva sevi vadīt visbīstamākajām ilūzijām. Vai Sadams Huseins, kurš karā pret Irānu pilnīgi bezjēdzīgi iedzina nāvē miljoniem irakiešu. Un ko viņš izdarīja Kuveitā? Ko viņš tur sasniedza? Pilnīgi neko! Tas ir svarīgs raksturojums luciferiskajam: dzīties pēc ilūzijām - līdz nāvei.

Cits jautājums ir par arimanisko dēmonu iedarbības veidu. Pasaules līmenī, saka Rūdolfs Šteiners, Arimans darbojas caur Marsa-dēmoniem, caur Marsa negatīvo iedarbības pusi. Marsa punkts uz Zemes atrodas ārējās Mongolijas un Ziemeļķīnas rajonā. No Ķīnas vēstures mēs varam redzēt, ka Marsa dēmoni kļūst aktīvi apmēram ik pēc astoņsimt gadiem un aktīvē mongoļu ciltis. Ķīna pret šiem mongoļu iebrukumiem, kas vienmēr atgriežas, ir ierīkojusi savu lielo mūri. Pēdējajiem lielajiem mongoļu periodiem ietekme sniedzās līdz pat Eiropai, starp 350. līdz 450. gadu un no 1150. līdz 1250. gadam pēc Kristus. Nākamo periodu varētu

datēt starp 1950. un 2050. gadu. 1924. gadā kādas sarunas ar jauniem ļaudīm laikā (Breslavā) Rūdolfš Šteiners teica, ka mierīgi laiki atkal būs tikai pēc 2050. gada.

Vēsturiskie mongoļu iebrukumi Eiropā vienmēr aprāvās parādoties kādam kristīgam iesvētītajam. 450. gadā mēs redzam šādas pēkšņas beigas, kad Artila bija apmeties pie Romas un stāvēja pretī pāvestam Leo II. Un 1250. gadā, pēc kaujas pie Liegnitcas, kad Čingishana mazdēls nonāca Svētās Hedvigas ietekmes jomā.

Pēc Rūdolfa Šteintera īstenais, dziļākais sprieguma avots pasaulē ir starp Ameriku un Ķīnu. Viņš paredzēja, ka Austrumu - Rietumu spriegums, tāpat starp Padomju Savienību un Amerikas Savienotajām Valstīm, izbeigs eksistēt un ka tad pakāpeniski kļūs redzams cits, dziļāk gulošs, proti, starp Ķīnu un Ameriku. Kad 1917. gadā Krievijā varu pārņēma boļševiki, viņš teica, ka viņi Krieviju nepaturēs ilgāk savos nagos kā septiņdesmit gadus. Un tieši tā ir noticis! Mēs visi esam uzauguši ar priekšstatu, ka pasaules politiku pārvalda pretstats starp kapitālismu un komunismu. Tie bija tie lielie ienaidnieki, kas stāvēja viens pret otru. Neviens nevarēja iedomāties, ka tas jebkad mainīsies. Bet Rūdolfš Šteiners jau toreiz redzēja tieši, ka šai polaritātei reiz pienāks gals. Taču šī ienaida beigas atklās kādu citu, kas izrādīsies daudz būtiskāks un bīstamāks.

Lucifers darbojas caur augstprātību, fundamentālismu, ilūzijām; Arimans caur varu un aukstu naidu. Es esmu nonācis pie uzskata, ka antropozofiskās kustības uzdevums ir izveidot pasaulē kristīgu infrastruktūru. To pašu darīja arī Svētā Hedviga, Tīringenas Elīzabetes tante, Liegnitcas apkārtnē. Viņa dibināja klosterus vīriešiem un sievietēm, veidoja skolas un mudināja padarīt auglīgu tuksnesīgo zemi Silēzijā, tā ka tur būtu iespējama lauksaimniecība. Ar šādām darbībām mainās vesela apgabala garīgā aura. Marsa-dēmoni, kurus Rūdolfš Šteiners apzīmē par anti-mihaeliskiem, uztvēra kristīgo gaismu apgabala aurā. Tie metās bēgt un pameta apbruņoto karaspēku pilnīgā apjukumā. Karavīriem nekas cits neatlika, kā cik vien ātri iespējams maršēt atpakaļ.

Ar jēdzienu “kristīgs” es nedomāju kristietību baznīcas nozīmē, jo arī tajā var dzīvot fundamentālisms. Kad es saku “kristīgs”, tad domāju sabiedrību, kas zina par katra indivīda garīgo izcelsmi un nākotni, sabiedrību, kas balstās uz individuālu atbildību un brīvību. Var iedomāties ļoti daudz tādu mazu kristīgu “atbalsta punktu” kultūrā: skola kādā pilsētā, veikaliņš kādā ciematā un tā tālāk.

Kā cilvēki var nonākt pie pārliecības, ka viņi nav bezspēcīgi? Nesakot: ko gan es viens pats varu izdarīt? Runa nav par kvantitāti, bet gan par kvalitāti, par to, kas būtisks notiek. Ar visiem šiem mazajiem atbalsta punktiem mainās ēteriskā pasaule. Pasaules vēsturi nenosaka materiālas varas attiecības, bet gan garīgas kvalitātes.

Mēs jau runājam par trīs līmeņiem - eksotērisko, ezotērisko un “morālo”. Kad sāk rīkoties no otrā no šiem līmeņiem, tas ir, ja vadās no būtības izziņas, kas slēpjas aiz ārējām parādībām, tad vairs nav runa par kādas rīcības kvantitatīvo efektu, bet gan par tās kvalitatīvo iedarbību. Var vienā mierā kaut ko dot tam, lai lietas mainītu. Neliels kristīgs atbalsta punkts kādā pilsētā kaut ko maina tās aurā.

Šajā otrajā līmenī zināmā mērā stāv starp Luciferu un Arimanu. Tā Rūdolfš Šteiners ir attēlojis Kristus tēlu savā tā saucamajā “Grupā”, lielā koka skulptūrā, kas bija paredzēta pirmā Gēteanuma iekštelpām un ir saglabājusies, jo ugunsgrēka laikā vēl nebija tur uzstādīta.

Kristus stāv starp Luciferu un Arimanu. Lucifers padara dvēseles nebrīvas, inficējot tās ar augstprātīgām sajūtām un iluzorām domām, Arimans to dara, iedvešot tām naidu un aukstu aprēķinu. Kristus rada iekšējas brīvības iespējamību - šauru šķautni starp Luciferu un Arimanu. Mūsu kultūrā vairs neviens nedomā būtisko pretspēku, dēmonu jēdzienos. Bet ir tik ārkārtīgi svarīgi tieši tagad to darīt! Tas pats attiecas uz mūsu domāšanu par Kristu. Eksotēriski apskatot, Kristus nav nekas vairāk kā nostāsts, skaista, vairāk vai mazāk sirdi sildošs stāsts. Taču skatoties ezotēriski, viņš ir būtne, realitāte, kosmiska identitāte, kuru var sastapt savā sirdī un ar kuru var strādāt.

Iekšējā dzīve, par to īstenībā ir runa. Lai ko arī nedarītu pasaulē, ja tas nebāzējas uz patiesu iekšējo dzīvi, uz konkrētu garīgo realitāšu piedzīvošanu, tad tas maz ko nozīmē. Kaut arī šķistu tā, ka ārējā ziņā būtu daudz sasniegts. Un šī iekšējā dzīve nedrīkst balstīties uz pienākuma sajūtas, tā apmēram uz priekšstata: es saucu sevi par antropozofu, tā tad man ir jāmeditē. Tai ir jāpamatojas īstā nepieciešamībā. Ja šeit rīkojas no pienākuma sajūtas, tad Lucifers ir saķēris tevi aiz cekula. Viņu tad ielīksmo, ja tu iekšēji dīdies un cīnies ar visu, kas negrib izdoties, ka iet salīcis zem slepena jautājuma nastas: vai tik es esmu pietiekami nobriedis? Vai tik es esmu pietiekami garīgots? Cik daudzi antropozofi šajā gadsimtā nav mēģinājuši izdarīt vingrinājumus, ko Rūdolf Šteiners aprakstīja savā grāmatā *Kā iegūt augstāko pasaulu atziņas*? Un cik daudzi no viņiem, ja vien viņi bija godīgi, nebija spiesti atzīt, ka šajā ziņā nav tikuši ar to galā?

Vai tas nozīmētu, ka šī grāmata vairs neatbilst mūsu laikam?

Jau 1920. gadā Rūdolf Šteiners sarunā ar Mariju Röschl, Brīvās augstskolas Jaunatnes sekcijas vadītāju, izteicās: pārrakstiet šo (un citas) grāmatu tā, lai tā būtu piemērota jaunatnei. Jau toreiz viņam šķita, ka šai grāmatai vairs nebija īstā forma priekš jaunās paaudzes. *Forma* bija novecojusi, nevis saturs! Dzīve nedeva viņai tādu iespēju izpildīt šo uzdevumu.

Kas ir novecojis formā?

Rūdolf Šteiners nekad nav distancējies no grāmatas satura, tas vienmēr ir palicis spēkā. Cilvēkiem, kas grib gūt augstāko pasaulu atziņas, tā ir neaizstājama. Tikai: tās forma kopš 1923. gada ir novecojusi. Grāmata galu galā ir uzrakstīta gadsimta sākumā, tā laika teozofu valodā! To vienkārši ir jāzina, lai to pareizi saprastu.

Šajā grāmatā, kas 1904. un 1905. gados parādījās kā rakstu virkne un ko 1914. gadā Rūdolf Šteiners vēlreiz pamatīgi pārstrādāja, viņš apraksta tā saucamo "Mēness ceļu". Ja mēs gribam saprast šo nosaukumu, tad jālasa lekcijas, kuras viņš 1924. gadā ir nolasījis Anglijā un kas parādījās ar nosaukumu *Das Initiaten-Bewusstsein*. Principā ar šo Mēness ceļu runa ir par ceļu uz garīgo realitāšu izziņu, kas sākas ar domāšanu un tad pakāpeniski caur imaginatīvo un inspiratīvo spēju attīstību paceļas līdz intuitīvām spējām.

Tikai 1924. gadā, mazāk nekā gadu pirms nāves, viņš tad runā par citu ceļu augstāko pasaulu izziņai, par tā saucamo "Saturna ceļu". Šis ceļš norisinās tieši apgriezti: tas sākas pie intuīcijas, tad ved cauri inspirācijai un galu galā beidzas pie imaginācijas. To varētu saukt arī par "sociālo ceļu". Tas saistās ar to, ko cilvēki dara, vai labāk teikt: tas sākas ar darbību, ko

veic uz intuīcijas pamata. Tā izejas punkts nav priekšstatu dzīve (kā “Mēness ceļā”), bet gan rīcību dzīve.

Rūdolf Šteiners ir gatavojis šo ceļu apmēram sākot ar 1910. gadu. Beidzot viņš formulē antropozofiskā ceļa garīgo uzdevumu savā 1922. gada 31. decembra lekcijā, iepriekšējā vakarā pirms ugunsgrēka pirmajā Gēteanumā. Īsi apkopojot, šīs lekcijas saturs ir šāds: visas senās mistērijas bija *gudrības* mistērijas; tajās runa bija par dievu dāvāto pasaules un cilvēku radīšanas izziņu. Kristīgo baznīcu sakrālajā kultā tiek turpināts iet pa šo atklāsmes ceļu, tur centrā ir Kristus upuris Golgātā. Kurš iekšēji piedalās šajā kultā, tas sajūt to, ko dievišķās varas dāvā cilvēcei. - Tam blakus Rūdolf Šteiners noliek jauno ceļu, pa kuru var tikt iets mūsdienās erceņģeļa Mihaela vadībā, tā saucamo “apgrieztā kulta” ceļu. Te nevis dievišķās hierarhijas ir tās, kas vēršas pie cilvēkiem, bet gan cilvēki vēršas pie hierarhijām. Cilvēks dāvina garīgajām varām savu centienu augļus, ko viņš ir guvis pārvarot pasaules piedāvāto pretestību. Garazinātnes Brīvā augstskola, kas tika dibināta gadu pēc šīs lekcijas, balstās uz šī apgrieztā kulta pamatiem. Tās kodols vairs nav gudrības iegūšana, bet gan “labā darīšana”.

Arī jau pieminētais Pamatakmens sakāmais, kuru Rūdolf Šteiners norunāja Ziemassvētku konferences laikā 1923. gadā, balstās uz šī apgrieztā kulta. Tā ceturtā un pēdējā daļa beidzas ar vārdiem:

Lai kļūst labs,
Ko mēs
No sirds dziļumiem,
Ko mēs
No galvām
Mērķtiecīgi vadīt
Gribam.

Lai kļūst labs, ko mēs, cilvēki, varam dot Zemes un Kosmosa attīstībai ... Īstenībā šis otrs ceļš ir saistīts ar apskatiem, ko Rūdolf Šteiners tajos gados lasīja par tēmu karma un reinkarnācija. Arī karma pazīst vienu “atklāsmes”, pasīvo pusi, kā arī aktīvo pusi, kura ir vērsta uz nākotni. Karma nenozīmē tikai pasīvi ļaut sev iet pāri pagājušās dzīves darbu sekām, bet tā satur arī aktīvu rīcību virzienā uz nākotni! Tur, kur runa ir par pagātnes karmiskajām sekām, aktīvas ir garīgās varas, taču tur, kur ir runa par nākotni, tur pašam cilvēkam ir jākļūst aktīvam.

Merkuriāla personība

Karma eksistē tikai *starp* cilvēkiem. Nevienam cilvēkam nav karma sev personīgi - ir gan karmiskas attiecības ar dabu, ar citiem cilvēkiem ... Karma vienmēr norisinās starp divām realitātēm, starp vienu cilvēku un citu cilvēku, starp cilvēku un cilvēku grupu, starp vienu grupu un citu grupu. Rūdolf Šteiners sāk runāt par karmu vienu mēnesi pēc Ziemassvētku konferences 1923. gadā un turpina to, kamēr 1924. gada septembrī viņu uzveic slimība. Šajās lekcijās runa vienmēr ir par attiecībām starp kādu cilvēku un kaut ko citu vai citu cilvēku, par attiecībām, kas viņam ir pret lietām uz agrāko zemes dzīvju notikumu vai pieredzes

pamata. Šajās attiecībās tagadējā dzīvē var kaut ko mainīt, apejoties ar lietām noteiktā veidā. Tad rada karmu attiecībā uz nākotni. Veco karmu Rūdolfš Šteiners apzīmē kā mūsu “Mēness karmu”, jauno karmu, “Saules karmu”, mēs radām šajā dzīvē.

Kādā ziņā šo lekciju saturs ir saistīts ar “jauno ezotērisko līniju”, par kuru Rūdolfš Šteiners runāja pēc 1923. gada?

Viņš sāka runāt par karmu pilnīgi jaunā veidā! Agrāk karma bija kaut kas liktenīgs - un tagad tā ir brīvība! Karma dod mums iespēju brīvībā mainīt attiecības pret lietām, pievienojot tai jaunus elementus, par kuriem mēs paši izšķiramies. Tā vairs nav tikai dievišķu būtņu, seno likteņdieviešu, darbi, kas nosaka mūsu likteni - mēs varam paši ņemt rokās savu likteņa lozi.

Jau agrāk, 1912. gadā, Šteiners reiz mēģināja runāt par karmu šajā jaunajā veidā. Taču toreiz tas vēl nebija iespējams; viņa lekcijas klausītājos izsauca tik spēcīgas emocijas, ka bija tās jāpārtrauc. Tajos laikos uzskatus par karmu un reinkarnāciju vēl stipri noteica teozofiskā pozīcija. Es reiz ļāvu sev izstāstīt, ka Minhenē ir bijusi kafejnīca, kurā apgrozījās teozofi. Pie vienas sienas karājās slavenu pagātnes personību portretu rinda, pie otras - to Teozofijas biedrības locekļu, kas bieži apmeklēja šo kafejnīcu, portretu rinda. “Iesvētītie” tad zināja, ka teozofs X bija tās slavenības kāda inkarnācija, kas bija attēlots bildē, kas karājās tieši pāri pretī. Rūdolfš Šteiners to sauca vienkārši par “piedauzību”!

Bet locekļiem tas bija augstākas iesvētīšanas pakāpes pierādījums, šīs zināšanas, kas tu esi bijis iepriekšējā dzīvē. Karmas-zināšana viņiem bija pats svarīgākais - “Who is who”. Tomēr daudz svarīgāks ir jautājums: kā agrākā personība, kas taču ir mirusi un vairs neeksistē, ir *metamorfozējusies* starp nāvi un jaunu dzimšanu? Kāds ir tās jaunais uzdevums? Un kā pagātnes karmiskās ietekmes iedarbojas uz tagadējo dzīvi? Tāda veida jautājumi ļauj, lai apiešanās ar karmu, kļūst par kaut ko konkrētu - par kaut ko, kas paver jaunas auglīgas perspektīvas.

Ja es, izsakoties pavisam populāri, starp nāvi un jaunu dzimšanu apņemos savā nākamajā dzīvē iemācīties kaut ko pavisam noteiktu, tad šis nodoms noteiks šo dzīvi. Kādam jauniešu grupai Rūdolfš Šteiners reiz izteicās, ka viņiem pašiem sev jāuzdod jautājums, pie kāda karmiska plūduma viņi pieder. Tas ir svarīgi! Līdz ar to es zinu, kur ir mani visiešķējākie avoti un mērķi, un arī, kur ir manas vienpusības, kur man pašam sevi ir jāpildveido. Liktenis tikai tad kļūst par neizbēgamu lozi, ja tam ar varu kādu jāpiespiež to kā tādu atzīt. Bet tikko savu likteni akceptē, tā rada iespēju brīvībā tam kaut ko pievienot. Tad tas kļūst par dāvanu, ko mēs varam izmantot kaut kam jaunam.

Saturna ceļš sākas ar jautājumu: kā es varu darboties izejot no savas gribas dzīves, no rīcību dzīves, īsi, no tā, kas es gribu *kļūt*? Tas jebkurā gadījumā notiek tikai karmisku attiecību ietvaros. Es ar to nedomāju, ka būtu jāstrādā kopā tikai ar cilvēkiem, kas tev pieder, ko, tā sacīt, sajūt kā karmiskus biedrus. Nē, karmiskas attiecības ir arī ar cilvēkiem, ko pieredz kā savus ienaidniekus. Jautājums ir, kā šajā karmā var kaut ko paveikt. Nu, to var tikai tad, ja kaut ko dara, veic kādu darbību. Rīkojas uz intuīcijas pamata un ar pilnīgu iekšēju mieru skatās, kādu iedarbību rāda šī rīcība.

Pie tam te ir runa par apzinātu rīcību. Neapzināta rīcība nekad neceļas no kādas skaidras intuīcijas, bet gan no kāda pagātnē esoša dzinējspēka. Pieņemsim, ka man ar kādu ir smagas

attiecības. Ja es pilnā mierā nolemju strādāt kopā ar šo personu, vienkārši tāpēc, ka atzīstu, ka tas pilnīgi objektīvi saistīts ar lietu, pie kuras es tieši esmu ķēries, kaut arī tā pilnīgi citādi domātu par šo lietu nekā es, tad no šī lēmuma var nākt milzīgs spēks. Es to esmu vairākas reizes piedzīvojis: uz iekšēja lēmuma pamata uzņemas apzinātu darbību attiecībā uz šo personu.

Kā piemēram?

Piemēram, pieiet kādam tādām klāt un saka: es zinu, ka mums nesaskan un ka mēs vismīļāk varētu viens otru bezgalīgi kaitināt. Bet vai lietas labā nebūtu labāk, ka mēs viens otru akceptētu? Šāds žests, ja tas balstās uz patiesu gribu strādāt ar to otru kopā, rada brīnumus. No tā pat var rasties ciešas draudzības. Un nekas nav tik saistošs kā draudzība ar kādu, kas ir pilnīgi citādāks nekā tu pats.

Rūdolfs Šteiners 1923. gadā karmu attēloja tā, ka varēja saprast: tie vairs nav tikai dievi, kas nosaka tavas dzīves ceļu, tu arī pats vari tam kaut ko darīt. Īstenībā karmas ideju viņš formulēja tā, ka tā tika saskaņota ar erceņģeļa Mihaela nolūkiem, kurš taču gaida, kamēr cilvēki brīvi izpildīs kādu darbību. Tikai kad šis darbs ir izpildīts, tad Mihaels nāk palīgā. Viņš pats no sevis nesāk pilnīgi neko, bet gan gaida, kamēr cilvēki kaut ko darīs. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka ir jāmācās uztvert, pamanīt savu darbu sekas. Jo *tā* ir Saturna ceļa būtība: izpildīt kādu darbību un tad nogaidīt. Vai tā nav pašas Radīšanas pirmbilde: Dievs radīja pasauli un redzēja to labu esam. Neviens mazāks kā pats Radītājs gāja Saturna ceļu!

Ko Rūdolfs Šteiners apzīmē kā Saturna ceļu, tas ir saistīts ar apgriezto kultu, kuru viņš apraksta pirmā Gēteanuma degšanas vecgada naktī 1922./23. gadā.

Vai tad ejot "Mēness ceļu" karmai nav nekādas nozīmes?

Pa Mēness ceļu var iet pilnīgi viens pats. Var ieslēgties savā kamarītī un uzsākt vingrinājumus, kurus Rūdolfs Šteiners attēlo savā grāmatā *Kā iegūt augstāko pasaulu atziņas*. Tam nav vajadzīgi nekādi citi cilvēki, vismaz iesākumā nē. Galu galā, dabiski, arī te nonāk līdz rīcībai. Bet Saturna ceļā tūdaļ ar to sāk. Tādēļ arī nav vispār nekādas jēgas meklēt šo ceļu klusā kamarītī. Tur to neatrast. Ārā uz ielas, mūsu darba lokā, intensīvā saskarsmē ar cilvēkiem - tur ir Saturna ceļš ...

Jaunie ļaudis tolaik, pretstatā vecajiem biedriem, gribēja ar antropozofiju kaut ko darīt. Viņi gribēja dibināt skolas, ierīkot zemnieku saimniecības, veidot institūtus veselības aizsardzības jomā un tā tālāk. Viņi gribēja piedzīvot antropozofiju ar savām rokām un kājām, savā gribā, pretestībā, kas radās viņu rīcībai. Tādēļ arī Rūdolfs Šteiners vispirms šiem cilvēkiem runāja par Saturna ceļu. Jo šis ceļš ir piemērots cilvēkiem, kuri grib dzīvot rīkojoties. Vecākos tas sadusmoja. Viņi teica Rūdfolfam Šteineram: šie jaunie ļaudis grib dibināt skolu, kaut gan tikai tik tikko ir kļuvuši par Antropozofiskās biedrības biedriem; viņiem vēl nav nekādas gudrības ... Šteiners tad viņiem teica sekojošo: ja kāds ir godīgs tajā, ko viņš grib, tad garīgā pasaule akceptē viņa aizrautību gudrības vietā!

Kā kāds var uzdrošināties kaut ko darīt, pirms vismaz divpadsmit reizes nav izmeditējis cauri *Teozofiju*? Tikai tad taču ir radīts pamats rīcībai! Tā tolaik domāja daudzi vecākie

biedri. Katram antropozofam, kurš sevi vērtēja, tolaik bija pašam sava meditēšanas istaba, kurā viņš caurmērā pavadīja divas stundas dienā. Ikdienas dzīvē no šīm meditācijām neko nemanīja. To arī nevajadzēja manīt - ikdienas dzīve bija jātur stingri nošķirti no iekšējā ceļa. Dzīve bija "sliktā pasaule", kurā bija jāpelna sava maize ... Patiesā, augstākā dzīve pastāvēja visā tajā, ko piedzīvoja tajā kambarītī. Šiem cilvēkiem tās tiešām bija šausmas, ka Rūdolfs Šteiners pēkšņi pievērsās sociālajam jautājumam un attīstīja "trīsdalījumu". Sociālais trīsdalījums viņu acīs bija skaista doma, labi - bet vai tad nu vajadzēja arī noteikti vēl mēģināt to realizēt?

Viss var deģenerēties, arī Mēness ceļš. Es esmu dzirdējis cilvēkus sakām: vēl ir par agru, lai kaut ko darītu, pasaule vēl nav tik tālu. Tas būs iespējams tikai pēc piecsimt gadiem, kad cilvēki būs tikuši patiesu soli tālāk. Mums antropozofiem ir uzdevums jau tagad iepriekš tās lietas izdomāt. Mēs nekādā gadījumā nedrīkstam neko darīt - jo citādi tas neizdosies. Šajā sliktajā pasaulē kaut ko darīt, tas vienmēr nozīmē, ka tā būs neizdošanās. Īstenībā antropozofija par skaistu, par patiesu, par labu šai pasaulei ...

Ir pilnīgi pareizi, ka ir labi viss jāizdomā, pirms kaut kas var notikt. Tas ir tas pavisam svarīgais Mēness ceļā. Taču cilvēki ar spēcīgu gribu nevar gaidīt, kamēr būs sešdesmit gadus veci, kamēr būs pietiekami nobrieduši, lai kaut ko darītu. Rūdolfa Šteinera mūžīgā žēlošanās bija: tikai tad, kad viņi jau ir pensijā, tad antropozofi ir tiktāl, lai sāktu kaut ko darīt.

Vēlāk dzīvē es guvu pieredzi, kas iemācīja vēl kaut ko citu. Es kā ārsts tiku izsaukts pie kādas vecas sievietes slimības gultas, viņa bija no "pirmās stundas" antropozofiem. Viņas dzīve bija bijusi neuzkrītoša no visiem viedokļiem. Tagad, savas dzīves beigu stadijā, tikai tagad atklājās viņas garīgais lielums. Viņu aptvēra neaprakstāma gaisma. No šīs pieredzes es mācījos, ka arī šādi klusībā meditējoši cilvēki izmaina pasauli!

Es esmu merkuriāla personība. Es pamostos, kļūstu možs notikumos, kas norisinās, procesos, ko es piedzīvoju grupās, darbā, ko es daru. Viens pats ar sevi es esmu mazāk radošs, tieši pretstatā tādām kā Willems Zeylmans van Emmichovens, kurš bija radošs tieši tad, kad bija viens, un daudz mazāk, kad strādāja kopā ar kādu grupu. Ar Mēness ceļu, godīgi sakot, man arī vienmēr ir bijušas problēmas. Es vienmēr esmu čakli mēģinājis darīt vingrinājumus, bet ats man vienmēr palika nogurdinoša, pūļu pilna padarīšana. Es mācījos caur *darīšanu*. Tikko es nevaru neko darīt, tā man izslīd no rokām mana iekšējā attīstība. Tāpēc es arī esmu tik priecīgs, ka drīkstu katru gadu pasniegt kursus Vrije Hogeschool sagatavošanas gada studentiem. Tur es vienmēr atkal piedzīvoju, cik tas ir patiesi, ka tagad uz zemes atkal nāk mihaelīti, mihaeliskās dvēseles.

Tās ir visur, bijušajā VDR, Ungārijā, Čehoslovākijā. Piemēram, tāds kā Havels, viņa *Vēstules Olgaī* ... Havels arī ir cilvēks, kurš mācās darot. Šis Saturna ceļš ir tāds, par ko nav tik viegli runāt, tieši tādēļ, ka tas ir ceļš, pa kuru ir darbojoties jāiet. Bet ja ir īstais skats uz to, tad visur apkārt var redzēt tādus cilvēkus, kas meklē ceļu, kurš vestu tieši uz rīcību. Ir jābūt drosmei lēkt ūdenī un pa ceļam mācīties peldēt!

Daži noslēdzoši sarunas papildinājumi

Maz ir pateikts, un daudz ir palicis neizrunāts. Vai drīkstu pamēģināt vēlreiz visu nedaudz apkopot?

Jaunība

Karmiskā inkarnācijas izvēle tropos ir nesusi sev līdzīgu elastīgu ēteriskā ķermeņa izveidošanos. Multikulturālā vide kļuva par pamatu manai interesei par cilvēkiem ar dažādiem foniem (aizkulisēm, aizmuguri, ...?)

Saskarsme ar vecākiem un audzinātājiem man pakāpeniski ir dāvājusi pašpaļāvību, kas pēc dabas un kā sekas slimībai jaunībā nebija sevišķi stipri izteikta.

Kopumā apskatot, tā bija ideāla sagatavošanās manai vēlākajai dzīvei. Tas viss padarīja iespējamu manu ārējo biogrāfiju.

Iekšējā biogrāfija

To raksturo vēla pamošanās. Es ilgi vientuļi dzīvoju savā fantāzijā, fantāzijā, kas no vienas puses nodarbojās ar “tehnisko” pusi, no otras puses ar cilvēka esamību: no kurienes nāk cilvēks? Kā viņš funkcionē? Kas esmu es?

Iekšējā biogrāfija kļuva aktīva tikai tad, kad es saskāros ar antropozofiju. Kaut ko no šīs iekšējās biogrāfijas es sarunas gaitā pēc zināmas vilcināšanās esmu nodevis likteņa varā.

Iekšējā biogrāfija kļuva iespējama caur saistīšanos ar Garazinātņu Brīvo augstskolu, tas ir, ar dalību tā saucamajā “Pirmajā klasē”. Es mēģinu iet šo ceļu kopš 1923. gada, četrdesmit divus gadus ilgi kā “klases stundu” lasītājs, attiecīgi, vadītājs. Tas nozīmē, ka es drīkstēju vienmēr no jauna iet šo ceļu divdesmit vienu reizi kopā ar cilvēku grupu divgadīgā ciklā. Ceļu, kas nevis meklē gudrību, bet gan liek pamatus rīcībai, kas bāzējas uz “apgrieztā kulta” principa. Tātad tas nav studiju ceļš, bet gan kultisks ceļš, kas ved tālāk soli pa solim.

Ievērojot manu vecumu, es esmu šo uzdevumu nodevis citiem un tagad drīkstu piedalīties kā “dalībnieks”. Es esmu iemācījies, ka šis ceļš reāli eksistē tikai tad, kad cilvēki tiešām pa to iet vai, labāk pasakot, to vienmēr no jauna radot.

Tieši tāpat kā citās tālākizglītības iestādēs arī šī skola ir atklāta. Cilvēkiem, kas grib tajā pieteikties, ir jāizpilda minimālas iepriekšizglītības prasības, tā, kā tas ir arī jebkurā citā augstākā izglītībā.

Otra manas iekšējās biogrāfijas tēma ir ieradums izvēlēties noteiktas interešu jomas un tad daudzus gadus tās apstrādāt. Tā piemēram, “planētu kvalitāšu” jomu. Es ar to esmu nodarbojies vairāk nekā divdesmit gadus. Vai ar agro viduslaiku ar to trīs lielajām spirituālajām kustībām - Grāla strāvojumu (Parcifāls), Šatra skolu un tempļiešiem, Rafaela laiku. Rafaela laika metamorfoze uz Mihaela laiku bija man centrālais punkts. Nodarbošanās ar psihiatrijas un psihoterapijas problēmām deva tam visam pavisam noteiktu nokrāsu.

Pēc dabas es esmu runātājs, ne rakstnieks. Mans tēvs pirmām kārtām bija rakstnieks un, kad viņš runāja, vārdi bija tūdaļ gatavi drukāšanai. Manas publikācijas, kas tomēr ir radušās, īstenībā ir kondensāti no lekcijām, kas parasti ir lasītas mainīgai publikai no dažādiem redzesviedokļiem. No tā tad kaut kad radās rakstīts teksts, kas vēl vienmēr nes runātā vārda pēdas.

Tie ir daži manas iekšējās biogrāfijas sistemātiski aspekti. Šīs biogrāfijas pacēlumi un kritumi paliek personīga lieta.

Mana biogrāfija būtu neiedomājama bez tām siltajām attiecībām, kas mani saistīja ar daudziem draugiem. Mūsu sarunas gaitā tika pieminēti Ita Wegmane un Willems Zeylman van Emmichovens, turpat arī Herberts Hāns, kurš taču septiņus gadus ir nodzīvojis “Zonnehuis”. Tālāk es gribētu nosaukt Arlesheimas klīnikas ārstus, īpaši Dr. Margaretes Bockholtas un Dr. Stavenhages, vēlāk Dr. Hauškas, kundzes. Ar Eiženu Kolisko, kurš arī vienreiz tiek pieminēts, es ilgāku laiku biju ciešā kontaktā, kā arī ar citiem līdzstrādniekiem no tiešās Rūdolfa Šteinera apkārtnes.

Savu ārējo biogrāfiju es nevarētu nobeigt bez manas sievas atbalsta un uzticības, “Zonnehuis” viņa bija pazīstama kā Dr. Šatborna kundze; kopā ar viņu es sākumā vadīju šo institūtu. Pēc 1954. gada es varēju izpildīt savu uzdevumu NPI ietvaros tādēļ, ka viņa kopā ar grupu veco Zonnehuis līdzstrādnieku tālāk attīstīja antropozofisko dziedinošo pedagoģiju Nīderlandē.

Arī viņa vienmēr guva spēku no sadarbības ar cilvēkiem, kopā ar mani nu jau piecdesmit sešus gadus. Mana dzīve bija svētīta ar to, ka vienmēr, katrā iniciatīvā, iesaistījās cilvēki, kas saistījās ar viņu un bija spējīgi darbu patstāvīgi turpināt un attīstīt tālāk.

Manā vecumā var piedzīvot sekojošo. Tikko īsi atslābinās un vērš uzmanību uz to, kas kāpj augšā no zemapziņas, tiek konfrontēts ar ainām no paša dzīves, kuras jau sen aizmirstas. Bieži tās ir ainas no situācijām, kurās noteiktas lietas *nav* izdevušās, jo tajā mirklī kaut kā nav tikts ar to galā. Piemēram, atceras kādu sarunu pirms piecdesmit gadiem, kurā tu *neesi* ielaidies uz kaut ko, kas ticis jautāts vai teikts, kur tu ļāvi aiziet attiecīgajam cilvēkam ar tukšām rokām, jo biji noguris vai pārāk aizņemts ar kaut ko citu, vai biji par kaut ko dusmīgs un tā tālāk. Tie ir “neizdarītā grēki”, par kuriem runāja Rūdolfs Šteiners un kam dzīvē starp cilvēku un cilvēku ir pats lielākais svars. Un sāk pārdzīvot: tieši *šie*, šķietami tik nenožīmīgie notikumi veido tavas nākotnes personīgās karmas pamatus.

Ceista 1991.

*Bernards Lievegoeds**

* Tulkojis Edgars Grīnis, Ādažu Brīvā valdorfskola, 1998.